

Diagnoza Problemów Społecznych w Gminie Świebodzice

2024

Centrum Działań Profilaktycznych
www.cdp-szkolenia.pl

Centrum Działania Profilaktycznych

ul. Kościuszki 39A
32-020 Wieliczka

Diagnoza wykonana na zlecenie

Ośrodka Pomocy Społecznej w Świebodzicach

ul. Świdnicka 7
58-160 Świebodzice

Diagnoza lokalnych problemów społecznych powstała na zlecenie Ośrodka Pomocy Społecznej w Świebodzicach. Obejmuje w swoim zakresie takie postrzeganie takich aspektów jak: problematyka uzależnień, przemocy domowej, uzależnień behawioralnych pośród uczniów szkół z terenu Gminy Świebodzice, ich rodziców oraz nauczycieli.

Spis treści

1. Wprowadzenie	6
1.1. Czym jest diagnoza problemów społecznych	6
1.2. Podstawowe pojęcia i terminy	7
1.3. Metodologia badań społecznych - zagadnienia ogólne	11
2. Charakterystyka Gminy i infrastruktura społeczna	12
2.1. Opis Gminy	12
2.2. Występowanie problemów społecznych na terenie Gminy Świebodzice	14
3. Metodologia badań	21
3.1. Zastosowane metody oraz przebieg badań	21
4. Charakterystyka przebadanej próby	22
4.1. Uczniowie	22
4.2. Rodzice uczniów	25
4.3. Pracownicy oświaty	29
5. Badania uczniów szkół, rodziców i pracowników szkół	34
5.1. Alkohol	34
5.1.1. Alkohol – przekonania i spożycie wśród uczniów	34
5.1.2. Spożycie alkoholu przez uczniów w porównaniu do badań ogólnopolskich	43
5.1.3. Spożycie alkoholu przez uczniów w porównaniu do innych badań prowadzonych przez Centrum Działań Profilaktycznych	44
5.1.4. Przekonania dotyczące alkoholu wśród rodziców	45
5.1.5. Przekonania dotyczące alkoholu wśród pracowników oświaty	46
5.2. Narkotyki	47
5.2.1. Badanie wiarygodności odpowiedzi	47
5.2.2. Przekonania na temat narkotyków i rozpowszechnienie wśród uczniów	47
5.3. Nikotyna	53
5.3.1. Rozpowszechnienie spożycia nikotyny wśród uczniów	53
5.3.2. Palenie papierosów – porównanie uczniów do próby ogólnopolskiej	55
5.4. Leki i napoje energetyczne	56
5.4.1. Zazywanie leków i spożywanie napojów energetycznych wśród uczniów	56
5.5. Uzależnienia behawioralne	59
5.5.1. Uzależnienie od Internetu i urządzeń elektronicznych wśród uczniów	59
5.6. Przemoc	65
5.6.1. Problem przemocy w opinii rodziców	65
5.6.2. Problem przemocy w opinii pracowników oświaty	69

5.7. Diagnoza szkolna	73
5.7.1 Funkcjonowanie szkół w opinii rodziców	74
5.7.2 Funkcjonowanie szkół w opinii pracowników oświaty	84
6. Profilaktyka	97
6.1. Podstawowe informacje na temat profilaktyki uzależnień	97
6.2. Działania profilaktyczne w Gminie Świebodzice – analiza danych zastanych	99
6.3. Udział uczniów w działaniach profilaktycznych	101
6.4. Czynniki chroniące i czynniki ryzyka wśród uczniów	106
6.4.1. Klimat szkoły	106
6.4.2. Relacje z dorosłymi i rówieśnikami	107
6.4.3. Dostępność alkoholu i narkotyków w środowisku lokalnym	110
7. Podsumowanie i wnioski	114
7.1. Alkohol	114
7.1.1. Wnioski dotyczące uczniów	114
7.1.2. Wnioski dotyczące rodziców	115
7.1.3. Wnioski dotyczące pracowników oświaty	115
7.1.4. Porównanie	115
7.2. Narkotyki	116
7.2.1. Wnioski dotyczące uczniów	116
7.3. Nikotyna	116
7.3.1. Wnioski dotyczące uczniów	116
7.4. Leki i napoje energetyczne	116
7.4.1. Wnioski dotyczące uczniów	116
7.5. Uzależnienia behawioralne	117
7.5.1. Wnioski dotyczące uczniów	117
7.6. Problem przemocy	117
7.6.1. Wnioski dotyczące rodziców	117
7.6.2. Wnioski dotyczące pracowników oświaty	118
7.6.3. Porównanie	118
7.7. Spostrzegane funkcjonowanie szkół	119
7.7.1. Wnioski dotyczące rodziców	119
7.7.2. Wnioski dotyczące pracowników oświaty	121

7.7.3. Porównanie	124
7.8. Spostrzegane działania profilaktyczne	124
7.8.1. Wnioski dotyczące uczniów	124
8. Rekomendacje	125
8.1. Profilaktyka przedszkolna	128
8.2. Profilaktyka szkolna - szkolne programy wychowawczo-profilaktyczne	129
8.3. Profilaktyka uzależnień behawioralnych	132
8.4. Problem narkotykowy	134
8.5. Programy monitorowania sprzedaży alkoholu metodą „tajemniczego klienta”	135
8.6. Kontrole przestrzegania zasad i warunków zezwoleń na sprzedaż i podawanie napojów alkoholowych	136
8.7. Problem przemocy - “Niebieskie Karty”	137

1. Wprowadzenie

1.1. Czym jest diagnoza problemów społecznych

Diagnoza ma na celu dostarczenie lokalnej społeczności szczegółowej wiedzy na temat problemów, które występują w danym miejscu. Powinna ona stanowić podstawę działań mających na celu rozwiązywanie wskazanych problemów poprzez odpowiadanie na potrzeby lokalnej społeczności i poprawę jakości jej życia. Bez dobrego rozpoznania problemów, a także zidentyfikowania ich źródeł trudno o skuteczną receptę na ich rozwiązanie.

Dobrze prowadzona diagnoza społeczna polega nie tylko na badaniu problemów i potencjału lokalnej społeczności oraz rekomendowaniu działań służących ich rozwiązywaniu, ale także powinna być wzbogacona o cykliczną ewaluację podjętych rozwiązań. Jej celem jest również identyfikacja przyczyn, dlaczego doszło do opisywanego stanu rzeczy. To właśnie dotarcie do przyczyn problemów umożliwia rozwiązywanie ich u źródła i formułowanie skutecznych metod rozwiązania napotkanych problemów. Umożliwia także wskazanie adekwatnych środków służących do realizacji postawionych celów. Ewaluacja służy temu, aby sprawdzić to, jak zmieniła się sytuacja pod kątem występowania diagnozowanych problemów w lokalnej społeczności; czy sytuacja uległa poprawie, czy też pogorszeniu. Diagnoza społeczna poświęcona dogłębnemu poznaniu obszaru związanego z zapotrzebowaniem na usługi społeczne powinna jako rezultat przedstawić skalę danych problemów. W ramach diagnozy dobiera się odpowiednie metody służące ustaleniu, jakie są opinie oraz przekonania danej społeczności względem tego, jak powinno być. Zebrane dane pozwalają planować odpowiednie działania służące członkom społeczności lokalnej w oparciu o posiadane zasoby. Czasami jednostki samorządów terytorialnych oraz organizacje pożytku publicznego kierują się własną intuicją w wyznaczaniu działań lokalnych opierając się na własnych założeniach dotyczących skali danych problemów. Podejście to sprawia, że działania mogą być dobierane nieadekwatnie i nieefektywnie¹, a poza tym nie uwzględniają one opinii ludzi na temat pożądanых zmian i podejmowanych decyzji w lokalnej społeczności, co jest równoznaczne z brakiem partycypacji obywatelskiej w działaniach na rzecz zapobiegania problemom społecznym.

¹ Schimanek, T. (2015). *Diagnozowanie problemów społecznych*, Warszawa: FISE Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych.

Jak wskazuje Schimanek², „tradycyjne podejście do diagnozowania problemów społecznych polega na ocenie stanu ich zaspokojenia i zidentyfikowaniu czynników uniemożliwiających ich zaspokajanie. Obecnie coraz powszechniej diagnoza problemów społecznych obejmuje także analizę możliwości zaspokajania potrzeb społecznych, bo tu właśnie często mogą tkwić przyczyny ich niezaspokojenia”.

Według przytoczonej wyżej pracy badawczej³, „nie zawsze (...) odczucia społeczne muszą być adekwatne do realnej skali problemów społecznych i ich skutków. Nie znaczy to, że należy lekceważyć opinię społeczną. Trzeba jednak pamiętać, że diagnoza społeczna może być bardzo dobrym narzędziem do tego, żeby pokazać społeczności, jak realnie wyglądają jej problemy. Możemy też mieć do czynienia z sytuacją odwrotną: społeczeństwo nie zdaje sobie sprawy, że pewne zjawiska już albo za chwilę mogą stać się poważnymi problemami społecznymi”.

1.2. Podstawowe pojęcia i terminy

W celu przybliżenia zarówno zastosowanej procedury badawczej, jak i najważniejszych ustaleń diagnozy, poniżej prezentujemy zestawienie najważniejszych pojęć i terminów naukowych, które zostały wykorzystane w niniejszym raporcie.

BADANIE ŹRÓDEŁ ZASTANYCH (*DESK RESEARCH*) – technika badań jakościowych i czasem ilościowych polegająca na przeszukaniu i interpretacji istniejących źródeł wiedzy na badany temat (dokumentów, mediów, literatury przedmiotu itp.). W niniejszej diagnozie źródłem tego typu danych były przede wszystkim dane pozyskane z Ośrodka Pomocy Społecznej w Świebodzicach, Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Świebodzicach oraz Komendy Policji w Świdnicy.

METODY BADAWCZE – narzędzia psychologiczne służące do zbierania informacji na podstawie których scharakteryzować badane zjawisko lub obiekt badań.

SONDAŻ (BADANIE SONDAŻOWE) - jest to metoda badawcza służąca zazwyczaj do badania danej populacji, której nie da się obserwować bezpośrednio. Polega na przebadaniu

² Ibidem, s. 5.

³ Ibidem, s. 4.

wyselekcjonowanej z populacji mniejszej próby respondentów, przy pomocy kwestionariusza lub ankiety.

CAWI (Computer-Assisted Web Interview) – wspomagany komputerowo wywiad przy pomocy strony internetowej – technika zbierania informacji w badaniach rynku i opinii publicznej, w której respondent jest proszony o wypełnienie ankiety w formie elektronicznej.

BADANIA (METODY) JAKOŚCIOWE – badania, które koncentrują się na wnikliwszej analizie danego zjawiska. W badaniach jakościowych nie wykorzystuje się pomiaru ilościowego (jak w badaniach ilościowych) lecz stosuje się techniki, które mają na celu wydobycie wiedzy od badanych osób.

BADANIA FOKUSOWE FGI (Focus Group Interview) – zogniskowany wywiad grupowy, prowadzony z wybranymi respondentami o charakterze dyskusji opartej na wcześniej przygotowanym scenariuszu, nad którego przebiegiem czuwa moderator zadający uczestnikom pytania dotyczące określonego tematu. Celem moderatora jest wyzwolenie odpowiednich reakcji uczestników (grupy fokusowej), co umożliwia zrozumienie ich poglądów, opinii.

CZYNNIKI RYZYKA – cechy osobowe jednostki, warunki środowiskowe i sytuacje zewnętrzne, które mają potencjalny wpływ na pojawienie się zachowań ryzykownych. Głównie związane są z sytuacją rodzinną, szkolną, z funkcjonowaniem w grupie rówieśniczej i religijnej oraz uwarunkowaniami osobowościowymi. Celem interwencji profilaktycznych jest eliminacja lub redukcja czynników ryzyka.

CZYNNIKI CHRONIĄCE – cechy osobowe, sytuacje i warunki środowiskowe, które zwiększają odporność jednostki na działanie czynników ryzykownych. Celem działań profilaktycznych jest wzmacnianie czynników chroniących na rzecz odporności jednostki i całego środowiska lokalnego.

ZACHOWANIA RYZYKOWNE – zachowania niosące ryzyko negatywnych konsekwencji, zarówno dla zdrowia fizycznego i psychicznego jednostki, jak i dla jej otoczenia społecznego. Do zachowań ryzykownych zaliczamy: palenie tytoniu, używanie środków psychoaktywnych (alkoholu, narkotyków, leków), wczesną aktywność seksualną, zachowania agresywne i przestępcze.

UZALEŻNIENIE – nabyty stan zaburzenia zdrowia psychicznego i fizycznego, który charakteryzuje się okresowym lub stałym przymusem wykonywania określonej czynności lub zażywania psychoaktywnej substancji chemicznej. Zgodnie z obowiązującą w Polsce Międzynarodową Klasyfikacją Chorób i Problemów Zdrowotnych ICD-10 uzależnienie rozpoznaje się, jeśli trzy lub więcej z następujących objawów występowało łącznie przez co najmniej 1 miesiąc lub występowało w sposób powtarzający się w okresie 12 miesięcy:

- silne pragnienie lub poczucie przymusu użycia,
- upośledzenie kontroli nad zachowaniem związanym z używaniem, tj. nad jego rozpoczynaniem, kończeniem oraz poziomem użycia,
- fizjologiczne objawy stanu abstynencyjnego pojawiające się, gdy użycie jest ograniczane lub przerywane,
- wzrost tolerancji tj. konieczność przyjmowania istotnie wzrastających ilości substancji, w celu osiągnięcia pożądanego efektu,
- silne pochłonięcie sprawą używania przejawiające się istotną zmianą dotychczasowych zamiłowań i zainteresowań porzucanych lub ograniczanych z powodu używania,
- uporczywe używanie, pomimo oczywistych dowodów występowania szkodliwych następstw, choć charakter i rozmiar szkód są już danej osobie znane.

ZAGROŻENIA BEHAWIORALNE - zachowania niosące ryzyko negatywnych konsekwencji, zarówno dla zdrowia fizycznego i psychicznego jednostki, jak i dla jej otoczenia społecznego, które mogą prowadzić do uzależnień czynnościowych (związanych z zachowaniami, a nie substancjami), tj. hazard, korzystanie z Internetu, granie w gry, zakupoholizm, pracoholizm; uzależnienie od ćwiczeń fizycznych, opalania się czy patologiczna koncentracja na spożywaniu zdrowego jedzenia.

PROBLEM SPOŁECZNY – to zaobserwowane lub spodziewane (potencjalne) zjawisko społeczne – stan, proces lub układ warunków – które uznano za niekorzystne, wywołujące pośrednio lub bezpośrednio straty finansowe i wymagające interwencji: przeciwdziałania, redukcji szkód lub rozwinięcia równoważących je potencjałów.

KWESTIA SPOŁECZNA – bariera w społeczeństwie, które utrudnia prawidłowe funkcjonowanie oraz osiągnięcie optymalnego rozwoju i realizacji potrzeb. Ma charakter masowy i szczególnie dotkliwe skutki społeczne. Bardzo często diagnozy problemów

społecznych służą zidentyfikowaniu kwestii społecznych lub są ukierunkowane na zbadanie kwestii, które zostały już wcześniej rozpoznane

NORMY SPOŁECZNE – przyjęte w danej społeczności względnie trwałe wzorce funkcjonowania akceptowalnego społecznie; to zbiory nieformalnych reguł określających, co jest, a co nie jest akceptowane w danej społeczności. To także oczekiwane społecznie wzorce funkcjonowania poszczególnych grup i jednostek.

PROFILAKTYKA – zapobieganie powstaniu niekorzystnego zjawiska, zanim ono wystąpi, poprzez oddziaływanie zawczasu na jego rozpoznane przyczyny lub poprzez budowanie zabezpieczeń przed tym zjawiskiem, albo poprzez wyprzedzające łagodzenie skutków zjawiska, któremu zapobiec się nie da. Współczesne rozumienie profilaktyki uwzględnia jej podział na trzy poziomy:

- *PROFILAKTYKA UNIWERSALNA* – profilaktyka kierowana do populacji uniwersalnej (np. wszystkich uczniów w określonym wieku), bez względu na stopień ryzyka wystąpienia zachowań problemowych; ma na celu przeciwdziałanie inicjacji poprzez dostarczenie odpowiedniej informacji oraz wzmacnianie czynników chroniących i redukcję czynników ryzyka.
- *PROFILAKTYKA SELEKTYWNA* – profilaktyka ukierunkowana na grupy zwiększonego ryzyka, wymagająca dobrego rozpoznania tych grup uczniów w społeczności szkolnej; ma na celu zapobieganie, ograniczenie lub zaprzestanie podejmowania przez jednostkę zachowań ryzykownych.
- *PROFILAKTYKA WSKAZUJĄCA* – profilaktyka kierowana do osób, u których rozpoznano objawy zaburzeń lub szczególnie zagrożonych rozwojem problemów wynikających z używania substancji psychoaktywnych.

PROGRAM PROFILAKTYCZNY – działania psychoedukacyjne podejmowane według określonych wzorców, których celem jest zapobieganie zachowaniom ryzykownym odbiorców i szkodom w ich otoczeniu.

PROGRAM REKOMENDOWANY – program profilaktyczny oparty na naukowych podstawach teoretycznych, wykorzystujący skuteczne strategie profilaktyczne, zmniejszający wpływ czynników ryzyka zachowań problemowych, wzmacniający działanie czynników chroniących przed zachowaniami problemowymi. Tego typu programy charakteryzują się

odpowiednią intensywnością działań i czasem ich trwania, są realizowane przez odpowiednio przygotowaną kadrę, a przede wszystkim mają potwierdzony w badaniach ewaluacyjnych wysoki standard wdrożenia lub skuteczność oddziaływania. Krajowe programy profilaktyczne spełniające te kryteria działają w ramach SYSTEMU REKOMENDACJI.

ROZWIĄZANIE O POTWIERDZONEJ WIARYGODNOŚCI – istniejące ROZWIĄZANIE O POTWIERDZONEJ SKUTECZNOŚCI w rozumieniu do kryteriów KCPU (dawniej PARPA, KBPN), ORE i IPiN dla programów profilaktyki uzależnień, a w przypadku braku takiego rozwiązania w danej dziedzinie – istniejące lub projektowane rozwiązanie oparte na wiedzy naukowej, udokumentowanych dobrych praktykach innych gmin i poparte rekomendacją uznanych specjalistów z danego obszaru wiedzy, jako rozwiązanie dobrze rokujące.

SYSTEM REKOMENDACJI – zadanie realizowane od 2010 r. we współpracy trzech instytucji – Krajowego Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom (dawniej: Krajowego Biura ds. Przeciwdziałania Narkomanii, Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych), Ośrodka Rozwoju Edukacji oraz Instytutu Psychiatrii i Neurologii. W ramach systemu dokonywana jest ocena programów z obszarów promocji zdrowia psychicznego, profilaktyki uzależnień (profilaktyki narkomanii, profilaktyki problemów alkoholowych) oraz programów profilaktyki innych zachowań problemowych (ryzykownych) dzieci i młodzieży.

1.3. Metodologia badań społecznych - zagadnienia ogólne

Należy tak zaplanować działania diagnostyczne, aby dostarczały możliwe jak najwięcej wiedzy odnośnie do sformułowanych problemów. W tym celu wskazane jest wykorzystanie różnorodnych narzędzi badawczych. Spełnione zostanie tym samym założenie o triangulacji metod⁴ pozwalające holistycznie spojrzeć na badane problemy. Triangulacja metod badawczych polega na wykorzystaniu wielu różnych metod badawczych. Prowadzi to do ograniczenia błędu pomiarowego oraz podniesienia jakości badania i odniesienia zebranych danych do siebie. W celu triangulacji można wykorzystać zarówno dane ilościowe, jak i jakościowe. Może się okazać, że pewne narzędzia będą przeszacowywać skalę danego problemu (np. badania

⁴ Rzeszutek, I. (2018). Triangulacja w badaniach społecznych. *Młoda Humanistyka*, 12(2), 1-11.

ankietowe dotyczące przekonań normatywnych o spożyciu narkotyków, które są zawyżone), a inne nie oszacują tej skali w pełnym zakresie (np. dane zastane z policji, które nie obejmują wszystkich sytuacji spożycia narkotyków). W celu zbliżenia się do odkrycia wartości rzeczywistej można zminimalizować błąd pomiarowy właśnie poprzez triangulację.

Wśród wykorzystywanych **metod badawczych** wymieniane są najczęściej:

1. Analiza dokumentów i danych zastanych – opiera się na poszukiwaniu danych i informacji już zebranych np. dokumentacja szkolna.
2. Badania kwestionariuszowe wykonywane techniką:
 - CAWI (ang. *Computer-Assisted Web Interview* – wspomagany komputerowo wywiad przy pomocy strony WWW) – technika badawcza, w której respondent jest proszony o wypełnienie ankiety w formie elektronicznej;
 - PAPI (ang. *Paper And Pencil Interview*) – technika badawcza, w której badacz przeprowadza z respondentem wywiad ustrukturyzowany zaznaczając odpowiedzi badanego w przygotowanym narzędziu, jakim jest kwestionariusz wywiadu.
3. Zogniskowane wywiady grupowe *FGI* – polegające na zaproszeniu wybranej, niewielkiej grupy respondentów w celu realizacji wywiadu grupowego i przeprowadzeniu spotkania dyskusyjnego na określone obszary tematyczne. Wywiad prowadzony jest przez moderatora w oparciu o ustalony wcześniej scenariusz.
4. Indywidualne wywiady pogłębione *IDI* – polegające na przeprowadzeniu indywidualnej rozmowy w oparciu o określony scenariusz z niewielką liczbą respondentów, w celu zbadania ich punktu widzenia na temat konkretnej idei, zjawiska.

W ramach niniejszej Diagnozy przeprowadzono analizę dokumentów i danych zastanych oraz przeprowadzono badania ankietowe techniką CAWI.

2. Charakterystyka Gminy i infrastruktura społeczna

2.1. Opis Gminy

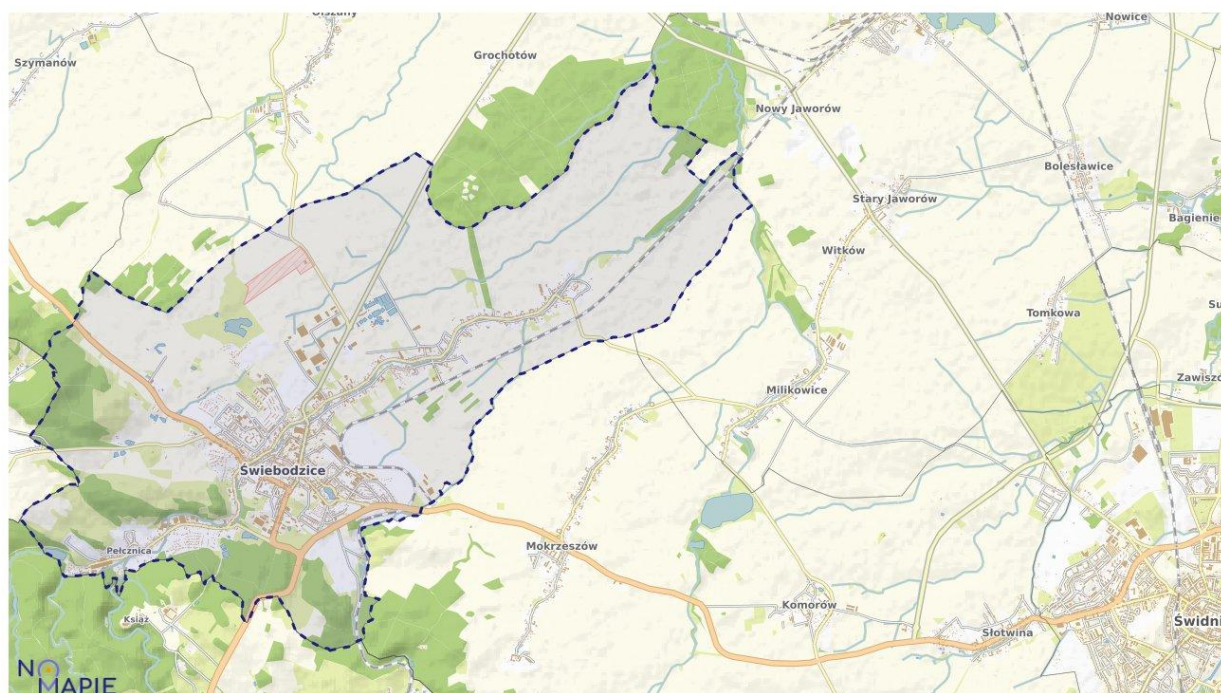
Świebodzice to Gmina znajdująca się w województwie dolnośląskim, w powiecie świdnickim. Ma charakter miejski. Siedzibą gminy jest Miasto Świebodzice. Niewątpliwym atutem Świebodzic jest funkcjonujące od kilku lat lądowisko gminne, wpisane do ewidencji lądowisk

Urzędu Lotnictwa Cywilnego. Świebodzice posiadają także lokalnym centrum szkolenia szybowcowego oraz spadochronowego.

Według stanu na 31 grudnia 2023, liczba ludności Gminy Świebodzice wyniosła 20 412 osób, z czego 53,18% stanowiły kobiety, a 46,82% mężczyźni. Natomiast średni wiek mieszkańców gminy wynosi 43,9 lat

Struktura ludności Gminy przedstawiała się następująco: osoby w wieku przedprodukcyjnym tj. 14 lat i mniej, stanowiły 13,3%, osoby w wieku produkcyjnym 64,7%, a w wieku poprodukcyjnym (65 lat i więcej) 21,9%.

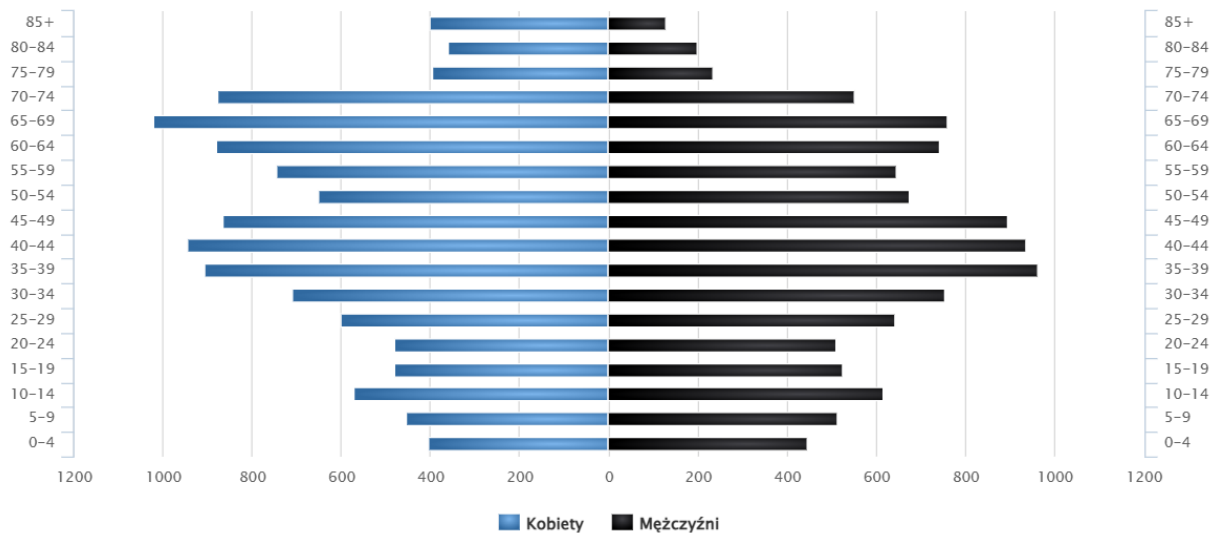
Rysunek 1. Gmina Świebodzice

Administracyjnie Gmina Świebodzice zajmuje łączną powierzchnię 30,44 km².

Piramida wieku mieszkańców Świebodzic, 2021

(Źródło: GUS)

Wykres 1. Piramida wieku mieszkańców Świebodzic.

Bezrobocie w Gminie Świebodzice **spadło w ciągu ostatnich 12 miesięcy**. Jak wskazują dane gromadzone przez Powiatowy Urząd Pracy, na początku 2023 roku zarejestrowano 485 bezrobotnych, natomiast na koniec roku było to 409 osób. Ośrodek Pomocy Społecznej w Świebodzicach obejmuje pracą socjalną 70 rodzin osób bezrobotnych.

2.2. Występowanie problemów społecznych na terenie Gminy Świebodzice

Analiza danych zastanych

A. Dane z Komendy Powiatowej Policji w Świdnicy z 2023 roku

Zatrzymanie nietrzeźwych kierowców - 623

Wypadki drogowe - 98 (w Świebodzicach 12)

Zgłoszenia do Krajowej Mapy Zagrożeń Bezpieczeństwa - 1725

Założenie „Niebieskich Kart” - 407 (w Świebodzicach 42)

Powyższe dane zostały zebrane z Komendy Powiatowej Policji w Świdnicy. Przedstawiają informacje na temat zatrzymań nietrzeźwych kierowców, wypadków drogowych i zgłoszeń zagrożeń bezpieczeństwa oraz przemocy domowej na przestrzeni poprzedniego roku. Należy również pamiętać, że są to informacje dla całego powiatu, wyszczególniono informacje dotyczące Gminy Świebodzice.

Niestety zebrane dane z Komendy Powiatowej Policji w Świdnicy nie są wystarczająco obszerne i dokładne, aby na ich podstawie móc wyciągać uprawnione wnioski.

B. Dane z Ośrodka Pomocy Społecznej w Świebodzicach

Pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej mającą na celu umożliwianie osobom i rodzinom przezwyciężania trudnych sytuacji życiowych, których nie byłyby one w stanie pokonać samodzielnie.

Instytucją odpowiedzialną za realizację zadań z zakresu pomocy społecznej na terenie Gminy Świebodzice jest Ośrodek Pomocy Społecznej w Świebodzicach oraz instytucje współpracujące na rzecz dobra mieszkańców. Zgodnie z Ustawą o pomocy społecznej, pomoc świadczona jest w oparciu o diagnozę sytuacji życiowej osoby lub rodziny zgłaszającej się z wnioskiem o pomoc, po ustaleniu najważniejszych powodów aktualnej, trudnej sytuacji występującej w danym środowisku.

Poniżej przedstawione dane pochodzą ze Sprawozdania z działalności Ośrodka Pomocy Społecznej w Świebodzicach w 2023 r.

W 2022 roku pomoc i wsparcie w Ośrodku Pomocy Społecznej uzyskało 368 rodzin (w roku 2021 – 409 rodzin, w 2020 roku - 417 rodzin; w 2019 roku- 461 rodzin). W ciągu ostatnich trzech lat zmalała liczba osób korzystających ze świadczeń OPS. Najczęściej występującymi przyczynami trudnej sytuacji życiowej osób i rodzin, a jednocześnie powodami ubiegania się o pomoc społeczną w 2021 roku były kolejno: ubóstwo, długotrwała lub ciężka choroba oraz niepełnosprawność.

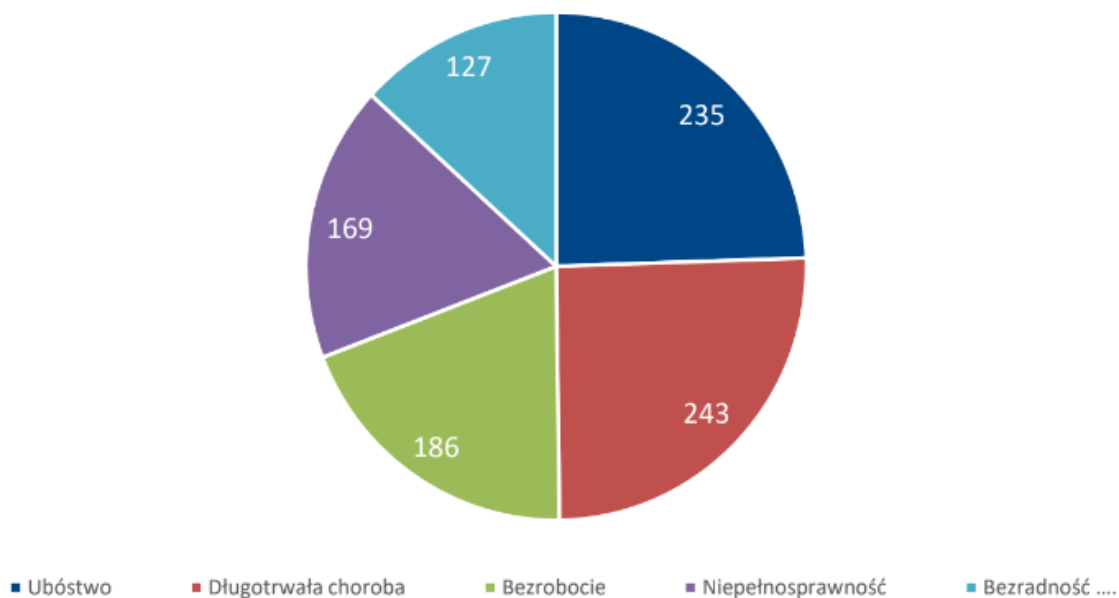
Najczęstszym powodem przyznawania pomocy w 2023 r. były:

- 1) ubóstwo: 235 rodzin,
- 2) długotrwała choroba: 243 rodziny,
- 3) bezrobocie: 186 rodzin,

4) niepełnosprawność: 169 rodzin,

5) bezradność w sprawach opiekuńczo wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego: 127 rodzin.

Wykres 2. Powody przyznawania pomocy społecznej.

Liczbę rodzin korzystających z pomocy społecznej na przestrzeni lat 2021-2023 obrazuje poniższa tabelka.

	2019 r.	2020 r.	2021 r.	2022 r.
Niepełnosprawność	192	165	177	159
Bezrobocie	202	199	219	186
Ubóstwo	308	285	293	245
Bezradność w sprawach opiekuńczo- wychowawczych	146	165	136	120
Długotrwała choroba	268	229	227	225
Alkoholizm	29	22	18	22
Inne	219	182	178	143

Dane z Ośrodka Pomocy Społecznej w Świebodzicach.

Tabela 1. Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej na przestrzeni lat 2021-2023 na terenie Gminy Świebodzice.

Ośrodek Pomocy Społecznej w Świebodzicach obecnie zatrudnia 2 asystentów rodziny, którzy obecnie wspierają 18 rodzin (tj. 73 osoby, w tym 49 dzieci).

Rolą asystenta rodziny jest podejmowanie konstruktywnych działań w pracy z rodziną za pomocą wszelkich dostępnych środków, przy wykorzystaniu zasobów własnych i instytucji. Celem pracy asystenta jest dążenie do osiągnięcia przez rodzinę podstawowego poziomu stabilizacji życiowej, która umożliwi jej prawidłowe wychowywanie dzieci. Priorytetowe zadanie natomiast stanowi zażegnanie kryzysu w rodzinie i niedopuszczenie do czasowego umieszczenia dzieci w pieczy zastępczej lub umożliwienie jak najszybszego powrotu dziecka do rodziców.

Asystent rodziny wykonując swoje obowiązki współpracuje z różnymi instytucjami gminnymi i powiatowymi działającymi na rzecz dziecka i rodziny np.: szkołami, przedszkolami, świetlicami środowiskowymi, Zespołem Interdyscyplinarnym, grupami diagnostyczno-pomocowymi, Zespołem Kuratorskiej Służby Sądowej do Wykonywania Orzeczeń w Sprawach Rodzinnych i Nieletnich w Świdnicy, Miejską Komisją Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Świebodzicach Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Świdnicy, Poradnią Psychologiczno - Pedagogiczną w Świebodzicach, Powiatowym Zespołem ds. Orzekania o Stopniu Niepełnosprawności oraz z placówkami ochrony zdrowia i organizacjami pozarządowymi.

Jednym z zadań Ośrodka pomocy Społecznej oraz Policji w Świebodzicach jest prowadzenie procedury tzw. „Niebieskich Kart”, która ma na celu wspieranie osób i rodzin doświadczających przemocy. W ostatnich czterech latach w Świebodzicach założono następującą liczbę „Niebieskich Kart”:

- 2021 rok – 84
- 2022 rok – 64
- 2023 rok - 49

Widoczna jest zatem tendencja spadkowa.

Podmiot wszczynający procedurę „NK”	2021	2022	2023
Ośrodek Pomocy Społecznej	5	1	11
Policja	79	60	36
Oświata	0	2	2
Służba zdrowia	0	0	0
Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych	0	1	0
OGÓŁEM	84	64	49

Tabela 2. Liczba sporządzonych „Niebieskich Kart” w latach 2021-2023 na terenie Gminy Świebodzice.

W ramach realizacji zadań nałożonych na Miejską Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Świebodzicach, która posiada m.in. charakter interwencyjno-motywuujący, zajmuje się otrzymanymi wnioskami o nałożenie obowiązku leczenia odwykowego. Do głównych celów Komisji należą zwiększenie dostępności pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób uzależnionych od alkoholu, substancji psychoaktywnych i innych, udzielanie pomocy psychospołecznej i prawnej rodzinom, w których występuje problem uzależnienia oraz prowadzenie profilaktycznej działalności wychowawczej, informacyjnej i edukacyjnej, przede wszystkim wśród dzieci i młodzieży.

Działania Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych reguluje ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. W skład Komisji wchodzi 7 osób przeszkolonych w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych.

W roku 2023, według stanu na dzień 30.11.2023 r.:

- odbyło się 12 posiedzeń MKRPA,
- przeprowadzono 133 rozmowy motywujące,
- dokonano 12 kontroli punktów sprzedaży,
- wydano 10 postanowień opiniujących lokalizację punktów sprzedaży napojów alkoholowych, skierowano 2 wnioski do Sądu Rejonowego w Świdnicy w sprawie obowiązku leczenia odwykowego,
- członkowie MKRPA uczestniczyli w 168 posiedzeniach grup roboczych.

Punkt konsultacyjny funkcjonuje w Ośrodku Pomocy Społecznej. Do zadań punktu konsultacyjnego jest udzielanie wsparcia w zakresie pomocy psychologicznej, prawnej, konsultacji dla osób uzależnionych i współuzależnionych od alkoholu i narkotyków.

Poniższa tabela przedstawia liczbę osób korzystających z pomocy specjalistów w punkcie konsultacyjnym w latach 2019-2023 r.

	2019	2020	2021	2022	2023 (na dzień 30.11.2023 r.)
Liczba rodzin korzystających z pomocy punktu	614	692	732	742	716
Liczba rodzin z problemem alkoholowym	172	213	169	173	152

Tabela 3. Liczba osób korzystających z pomocy specjalistów w punkcie konsultacyjnym w latach 2019-2023 r. w Gminie Świebodzice.

C. Badanie metodą „tajemniczego klienta” porównanie badania wykonywanego w 2021 przez CDP do badania z 2022 r.

Badanie punktów sprzedaży alkoholu przeprowadzono za pomocą audytu prowadzonego metodą „tajemniczego klienta”. Metoda badawcza „Tajemniczy klient” (ang.: „Mystery Shopping”) jest wykorzystywana w wielu państwach do badania dostępności alkoholu, oraz używana, jako jedna z metod ograniczania podaży alkoholu dla osób nieuprawnionych dokupowania. Najbardziej popularne są programy mające ograniczyć sprzedaż nieletnim. W fazie badań są wciąż projekty, które sprawdzałyby sprzedaż alkoholu osobom nietrzeźwym. W Polsce brakuje literatury badawczej dotyczącej projektu, dlatego Centrum Działań Profilaktycznych (CDP) bazuje na dobrych praktykach i metodach, o sprawdzonej skuteczności opisanych w badaniach z innych państw.

Dowodów na skuteczność Programu dowodzą również nasze systematyczne badania monitorujące i ewaluujące przebieg programu. Od września 2014 roku do połowy 2018 roku skuteczność programu została sprawdzona przez CDP łącznie w trzystu sześćdziesięciu miastach i gminach w całej Polsce. Badaniom zostało poddanych łącznie 32 000 punktów sprzedaży punktów alkoholowych.

Wyniki liczbowe audytu realizowanego przez CDP w 2021 r. przedstawiają się następująco:

Liczba punktów, w których zrealizowano badanie: 43

Liczba sprzedawców, którzy nie poprosili o dowód osobisty: 36

Liczba sprzedawców, którzy zapytali o dowód osobisty: 7

Dla porównania w 2022 r. audyt odbywający się na podobnych zasadach dał następujące wyniki:

Liczba punktów, w których zrealizowano badanie: 43

Liczba sprzedawców, którzy nie poprosili o dowód osobisty: 12

Liczba sprzedawców, którzy poprosili o dowód i byli gotowi sprzedać alkohol pomimo nie okazania go: 1

Liczba sprzedawców, którzy zapytali o dowód osobisty: 30

Kategoria	2021	2022
Liczba punktów, w których zrealizowano badanie	43	43
Sprzedawcy gotowi sprzedać alkohol nieletniemu	36	13
Sprzedawcy zapytali o dowód	7	30

Tabela 4. Porównanie wyników audytu metodą „Tajemniczego klienta”.

Analiza wyników audytów z 2021 i 2022 roku pokazuje znaczną poprawę w podejściu sprzedawców do kwestii sprzedaży alkoholu nieletnim. W 2022 roku liczba sprzedawców, którzy nie poprosili o dowód, zmalała z 36 do 12. Równocześnie, liczba sprzedawców, którzy zapytali o dowód osobisty, wzrosła z 7 w 2021 roku do aż 30 w 2022 roku.

Te zmiany sugerują, że edukacyjne i prewencyjne działania, takie jak audyty metodą „tajemniczego klienta”, skutecznie wpływają na świadomość sprzedawców i ich odpowiedzialność w zakresie sprzedaży alkoholu. Wzrost liczby sprzedawców przestrzegających procedur weryfikacji wieku świadczy o pozytywnym wpływie takich inicjatyw na ograniczenie dostępności alkoholu dla nieletnich.

Kontynuacja tego typu audytów może pomóc w dalszym zmniejszaniu liczby przypadków sprzedaży alkoholu nieletnim, wspierając skuteczną kontrolę i odpowiedzialne zachowania sprzedawców.

3. Metodologia badań

3.1. Zastosowane metody oraz przebieg badań

Zakres badań

W ramach Diagnozy przeprowadzono następujące czynności badawcze:

- 1) Badanie uczniów klas V-VIII SP - ankieta internetowa (CAWI);
- 2) Badanie rodziców uczniów szkół podstawowych - ankieta internetowa (CAWI)
- 3) Badanie pracowników oświaty w szkołach podstawowych - ankieta internetowa (CAWI)
- 4) Analiza dokumentów strategicznych – m.in. gminne programy profilaktyczne, ewaluacja działań profilaktycznych, polityka społeczna;
- 5) Analiza danych statystycznych z Ośrodka Pomocy Społecznej w Świebodzicach, Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Świebodzicach oraz Komendy Policji w Świdniku.
- 6) Porównanie wyników badania z wybranymi badaniami ogólnopolskimi (ESPAD, HBSC, CBOS); Porównanie wyników badania z innymi badaniami przeprowadzanymi przez Centrum Działań Profilaktycznych. Porównanie wyników do Diagnozy na terenie Gminy Świebodzice przeprowadzonej w 2022 roku.
- 7) Opracowanie wniosków z Diagnozy pod kątem praktycznych wskazówek do tworzenia Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii, Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy Domowej oraz Ochrony Osób Doznających Przemocy Domowej.

Badania kwestionariuszowe terenowe i on-line

Uczniowie, rodzice uczniów oraz pracownicy oświaty szkół podstawowych na terenie Gminy wzięli udział w badaniu kwestionariuszowym on-line (CAWI) przeprowadzanym we wrześniu oraz październiku bieżącego roku wypełniając ankiety elektroniczne dotyczące problemów społecznych.

Analiza danych zastanych i dokumentów strategicznych

W ramach *desk research* zostały zebrane dane dotyczące demografii Gminy Świebodzice. Analizie poddano dane pochodzące z Banku Danych Lokalnych GUS. Ponadto, w celu zbadania aktualnego rozwoju Gminy Świebodzice z punktu widzenia strategii rozwojowych, przeanalizowano dostępne dokumenty strategiczne.

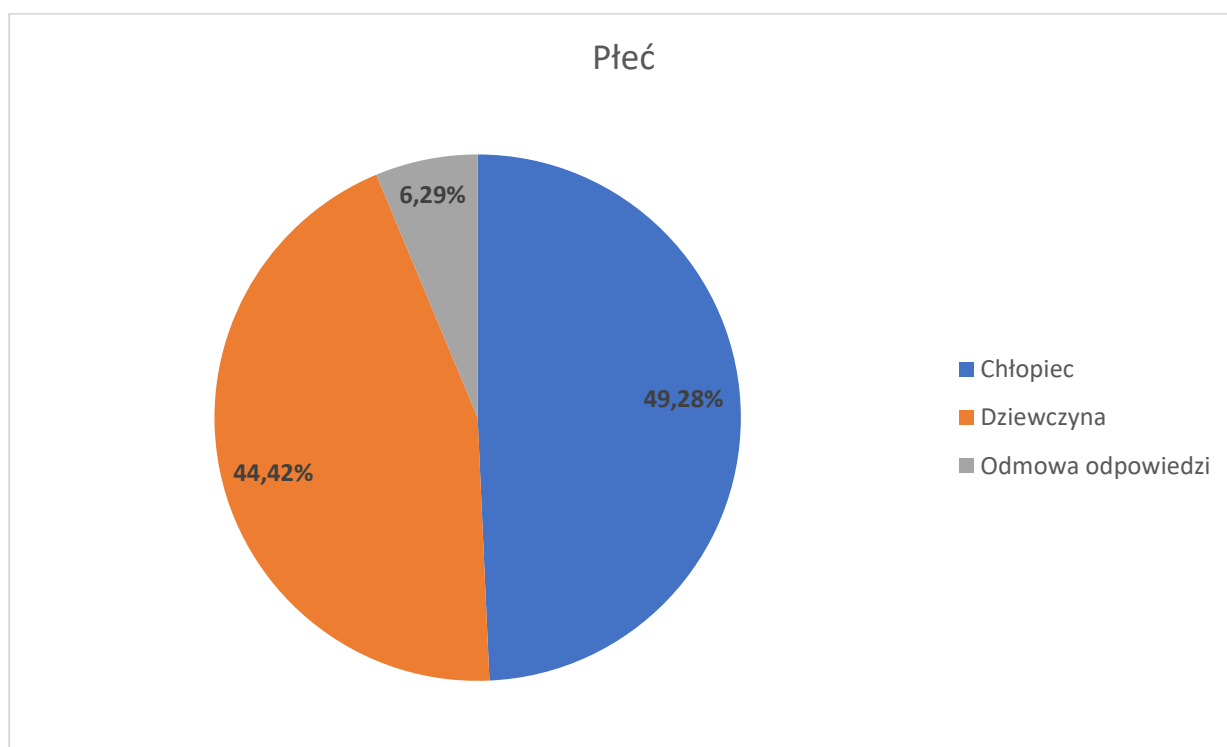
4. Charakterystyka przebadanej próby

4.1. Uczniowie

Przebadano łącznie **590 uczniów**. Usunięto dane, które wskazywały na nierzetelny wynik. Kategorią odrzucenia obserwacji było brak odpowiedzi na pytanie, do jakiej szkoły uczęszcza dany uczeń oraz twierdząca odpowiedź na pytanie dotyczące styczości uczniów z nieistniejącą substancją psychoaktywną wraz z zaznaczeniem, że uczeń stosuje narkotyki codziennie. Drugim kryterium wykluczenia były występujące braki danych i niedokończone ankiety. **Po usunięciu ankiet wadliwych pozostało 557 prawidłowo wypełnionych kwestionariuszy (538 ankiet uczniów szkół podstawowych oraz 19 ankiet uczniów szkół ponadpodstawowych).**

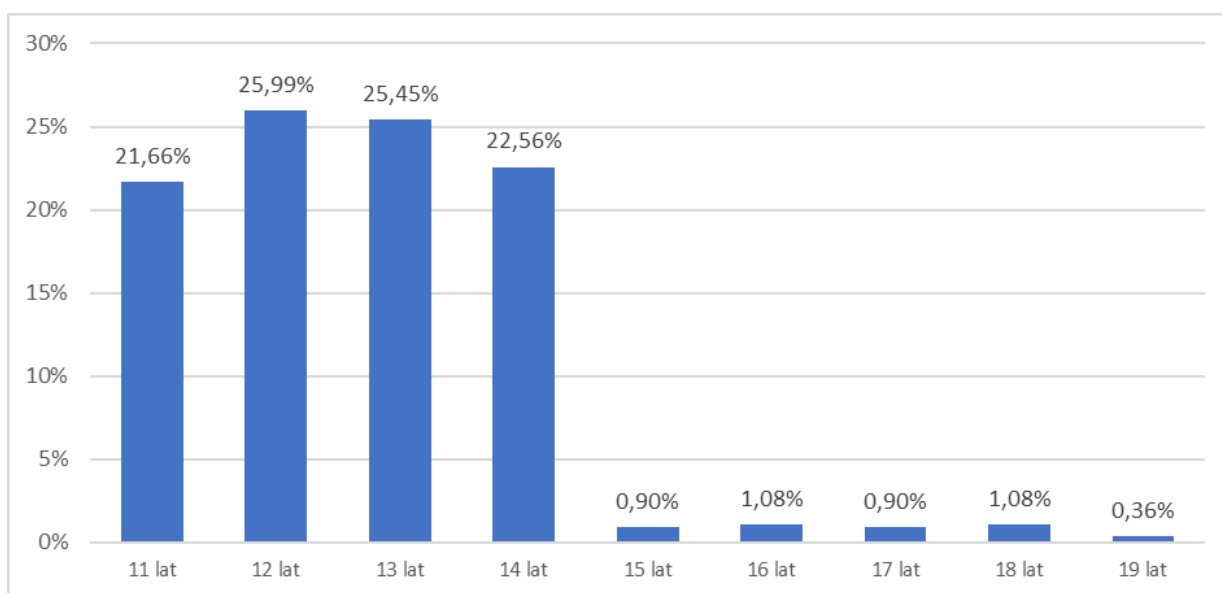
Ze względu na niewielką liczbę ankiet wypełnionych przez młodzież wyniki uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych zostały połączone. Natomiast podczas porównania wyników z Diagnozą przeprowadzoną w 2022 roku wyniki uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych są analizowane osobno.

Próba uczniów składa się w 49,28% z chłopców. Grupę dziewcząt stanowi 44,42%, a niecałe 6,29% osób odmówiło odpowiedzi na pytanie o płeć.

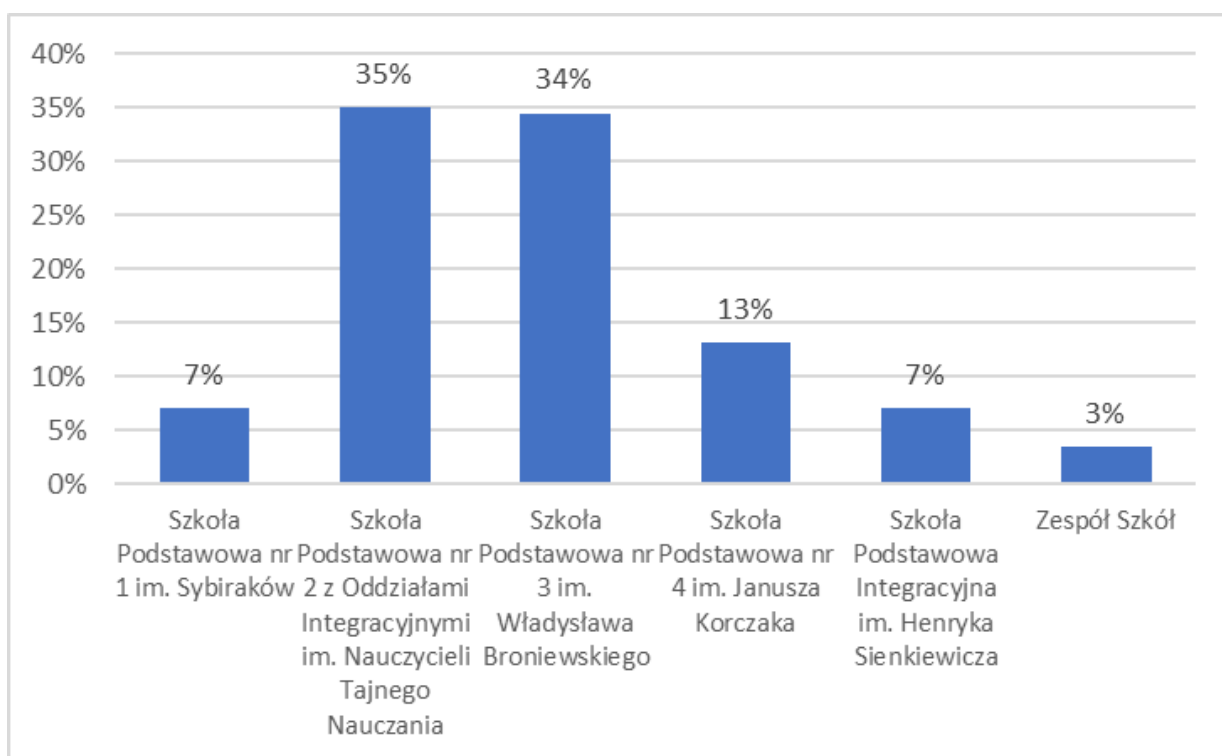
Wykres 3. Podział uczniów ze względu na płeć.

Przedział wiekowy respondentów biorących udział w badaniu wynosił od 11 do 19 lat. Największą grupę stanowiły osoby w wieku 12 lat (25,99%) oraz 13 lat (25,45%). Kolejną liczebnie grupą byli uczniowie mający 14 lat, stanowiący 22,56% wszystkich respondentów. Osoby w wieku 11 lat stanowiły 21,66% badanych. Znacznie mniejszy odsetek stanowili respondenci mający 15 lat (0,90%), 16 lat (1,08%), 17 lat (0,90%), 18 lat (1,08%) oraz 19 lat (0,36%).

Wykres 4. Wiek uczniów.

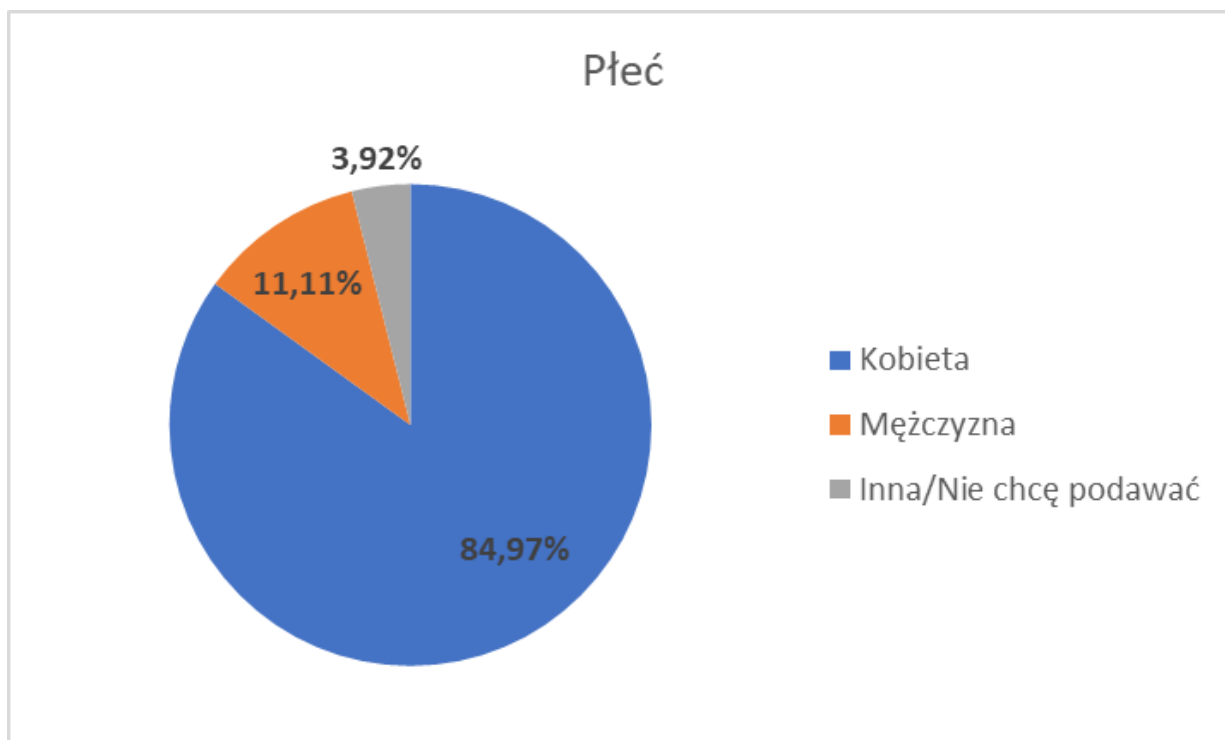
Największy odsetek respondentów pochodził ze Szkoły Podstawowej nr 2, stanowiąc 35% wszystkich badanych, oraz ze Szkoły Podstawowej nr 3, której uczniowie stanowili 34%. W dalszej kolejności uczniowie Szkoły Podstawowej nr 4 stanowili 13% badanych. Mniejsze grupy reprezentowali uczniowie Szkoły Podstawowej nr 1 oraz Szkoły Podstawowej Integracyjnej, po 7% każda. Najmniejszy udział miały osoby z Zespołu Szkół Specjalnych, stanowiąc 3% wszystkich respondentów.

Wykres 5. Odsetek uczniów uczęszczających do poszczególnych szkół w Gminie.

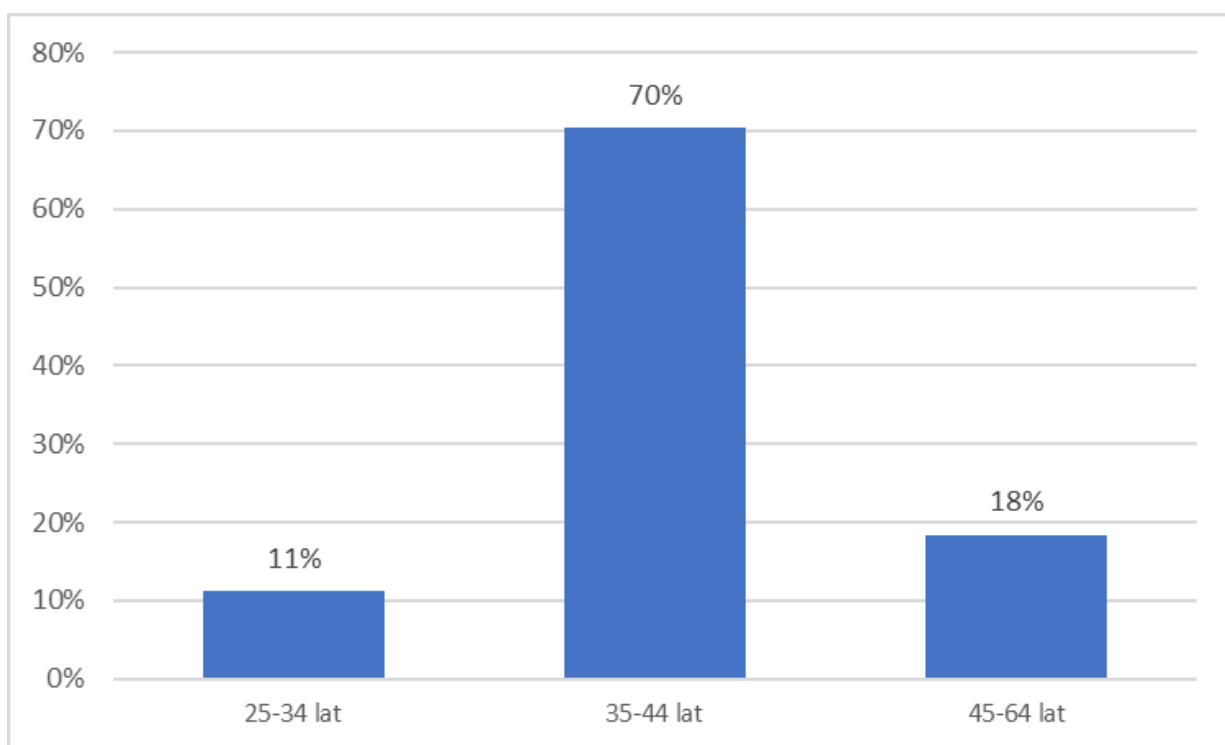
4.2. Rodzice uczniów

W ramach przeprowadzanych badań dotyczących diagnozy szkolnej, ankietowano również rodziców dzieci szkół oraz pracowników oświaty. Co istotne, badani mogli wypełnić wszystkie ankiety, które ich dotyczą, czyli przykładowo mieszkaniec Gminy Świebodzice, będący nauczycielem oraz posiadający dziecko/dzieci w szkole na terenie Gminy mógł wypełnić dwie ankiety. Metodą badawczą wykorzystaną do badania były kwestionariusze internetowe (CAWI). Przebadano łącznie 159 rodziców, z czego znaczną większość stanowiły kobiety (84,97%). 11,11% spośród ankietowanych to mężczyźni, reszta udzieliła odpowiedzi inne/nie chcę podawać.

Wykres 6. *Płeć rodziców.*

Największą grupę respondentów stanowili osoby w wieku 35-44 lat, stanowiąc 70% wszystkich badanych. W dalszej kolejności były osoby w przedziale wiekowym 45-64 lat, które stanowiły 18% respondentów. Najmniejszy udział mieli respondenci w wieku 25-34 lat, stanowiąc 11% ogółu badanych.

Wykres 7. Wiek rodziców.

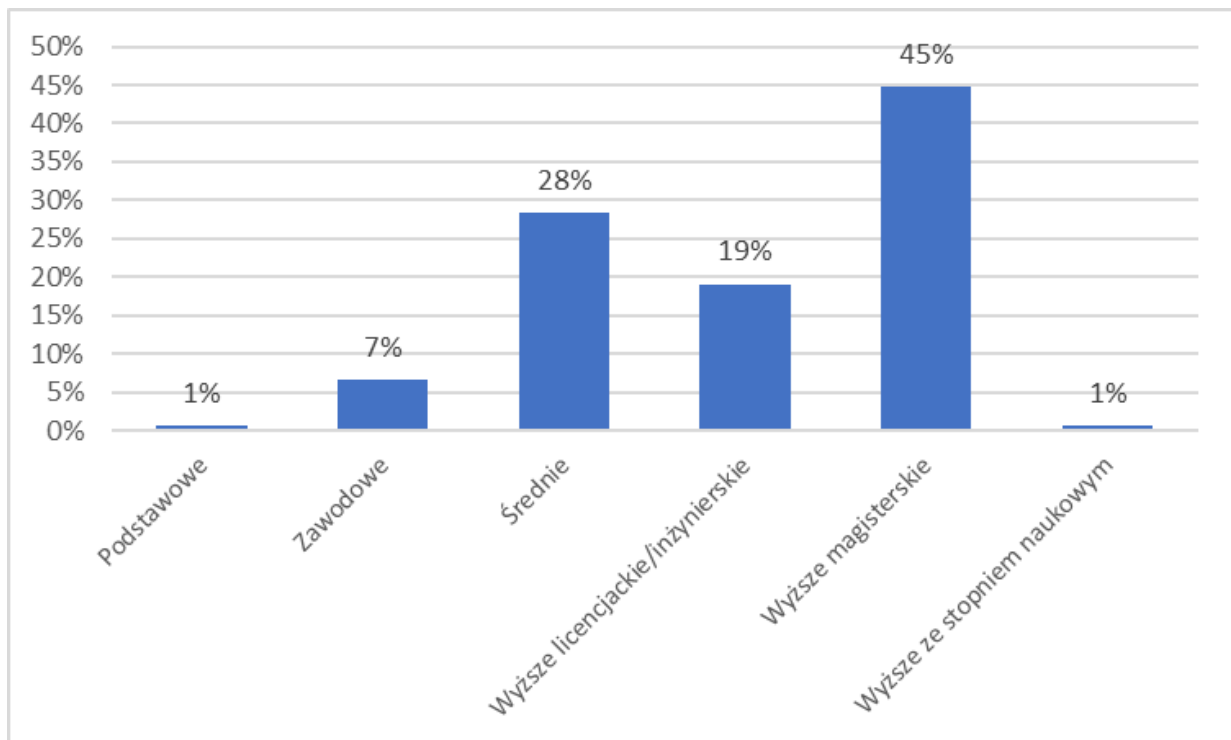
Zdecydowana większość respondentów pochodziła z miasta, co stanowiło 95% wszystkich badanych. Zaledwie 5% respondentów mieszkało na wsi.

Wykres 8. Miejsce zamieszkania rodziców.

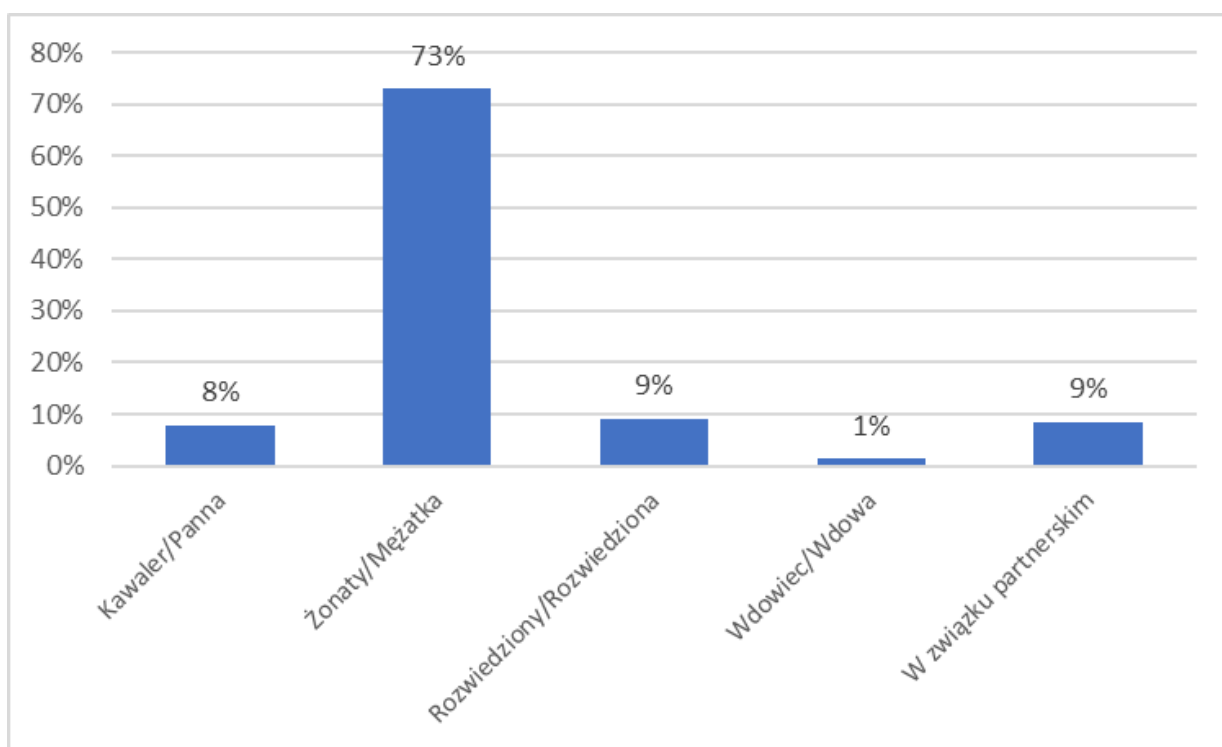

Najwięcej respondentów posiadało wykształcenie wyższe magisterskie, stanowiąc 45% wszystkich badanych. Wykształcenie średnie posiadało 28% respondentów, a wykształcenie wyższe licencjackie lub inżynierskie – 19%. Znacznie mniejsze grupy stanowili respondenci z wykształceniem zawodowym (7%), podstawowym (1%) oraz wyższym ze stopniem naukowym (1%).

Wykres 9. Wykształcenie rodziców.

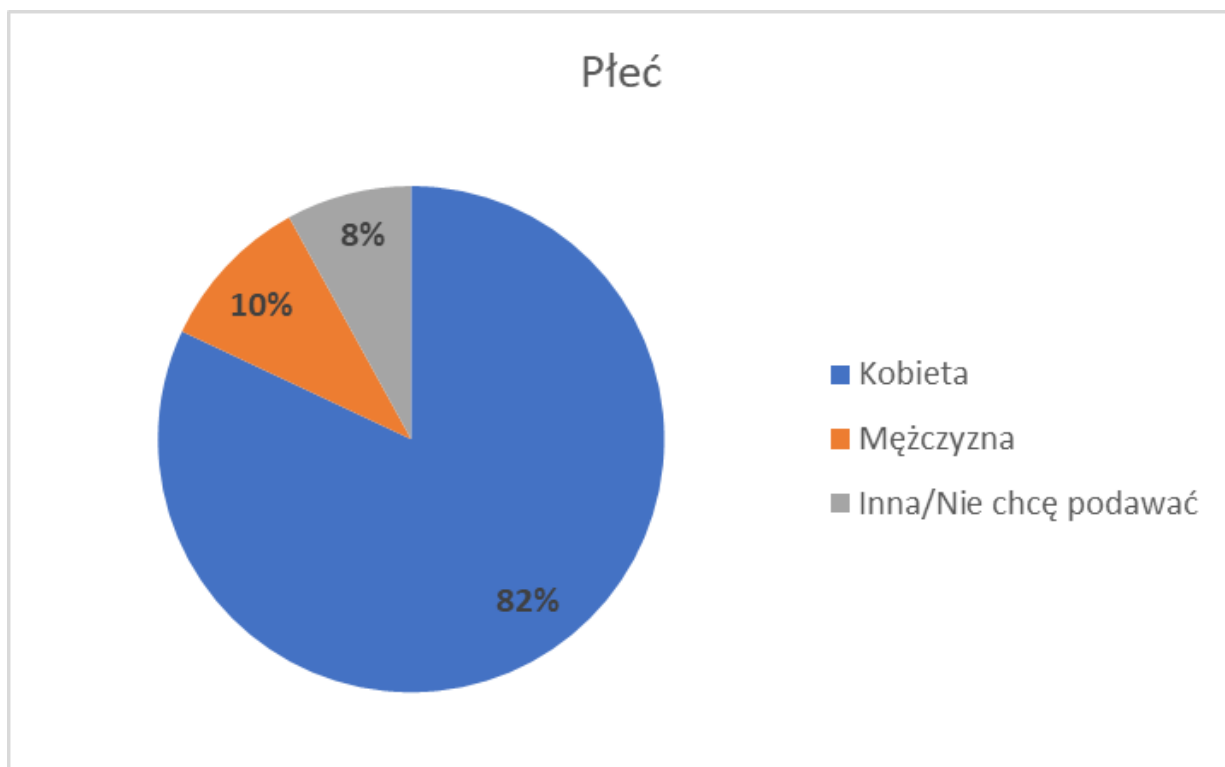
Największy odsetek respondentów stanowili osoby będące w związku małżeńskim, co stanowiło 73% wszystkich badanych. Osoby rozwiedzione lub rozwiedzione stanowiły 9% respondentów, podobnie jak osoby będące w związku partnerskim. Kawalerowie i panny stanowili 8% badanych, natomiast wdowcy i wdowy jedynie 1%.

Wykres 10. Stan cywilny rodziców.

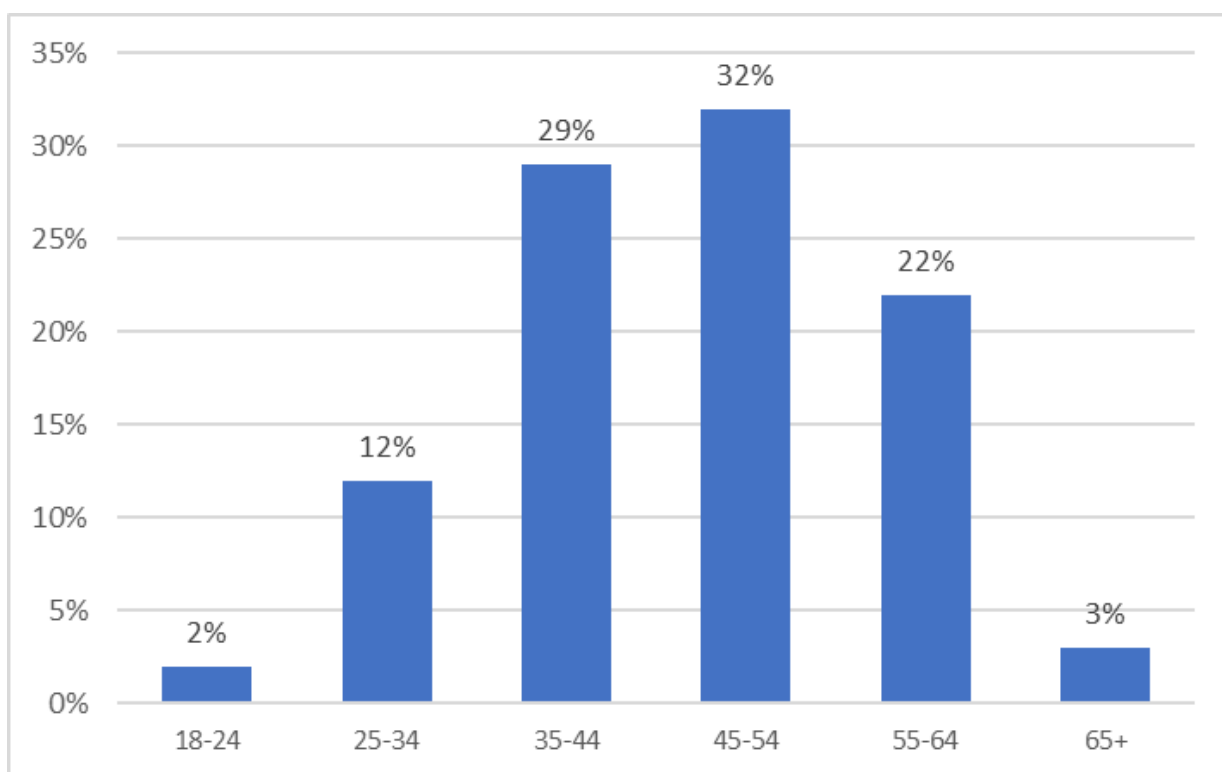
4.3. Pracownicy oświaty

Przy użyciu ankiety internetowej przebadano 102 pracowników oświaty z terenu Gminy Świebodzice. Ponad cztery na pięć badanych osób to kobiety, zaledwie 8% pracowników oświaty z terenu Gminy, biorących udział w badaniu, to mężczyźni, pozostała część preferowała nie podawać swojej płci w ankiecie.

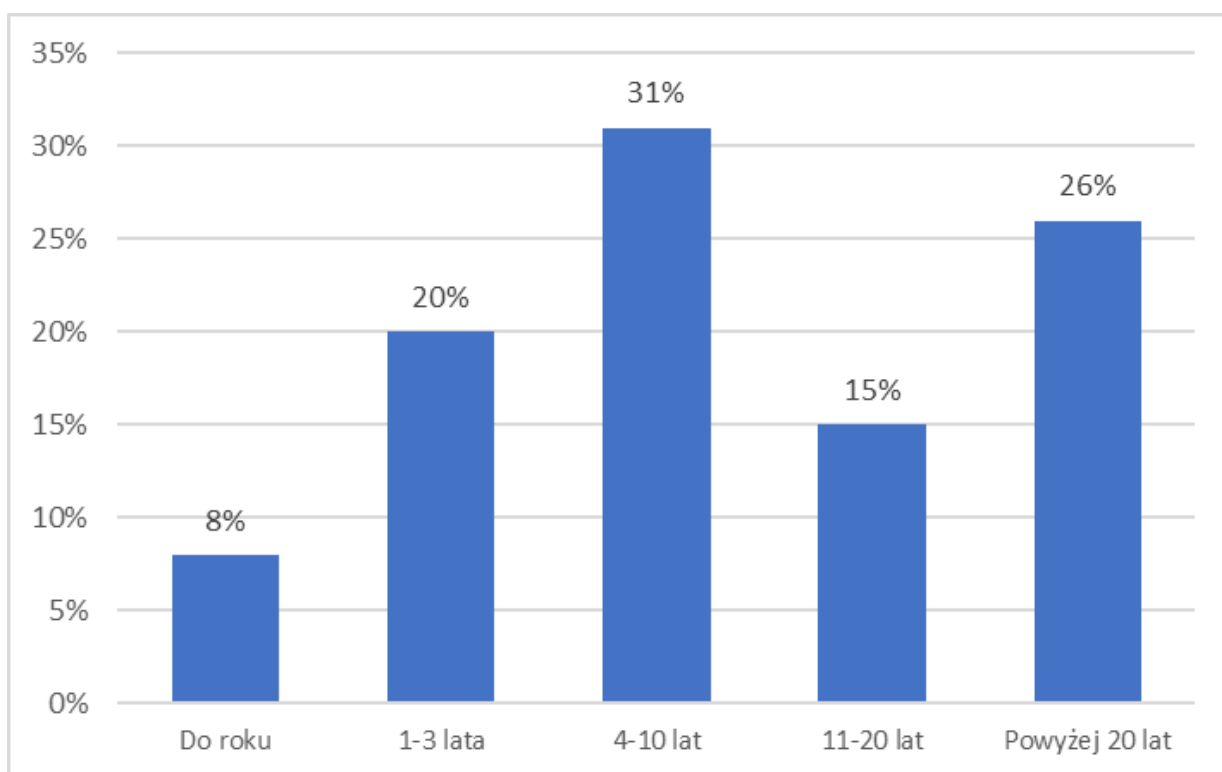
Wykres 11. Płeć pracowników oświaty.

Największy odsetek respondentów stanowiły osoby w przedziale wiekowym 45-54 lata, co wyniosło 32% wszystkich badanych. Kolejną grupą były osoby w wieku 35-44 lata, które stanowiły 29% respondentów. W przedziale 55-64 lata znalazło się 22% badanych, a w grupie wiekowej 25-34 lata – 12%. Najmniejszy udział mieli respondenci w wieku 18-24 lata (2%) oraz osoby powyżej 65. roku życia, które stanowiły 3% badanych.

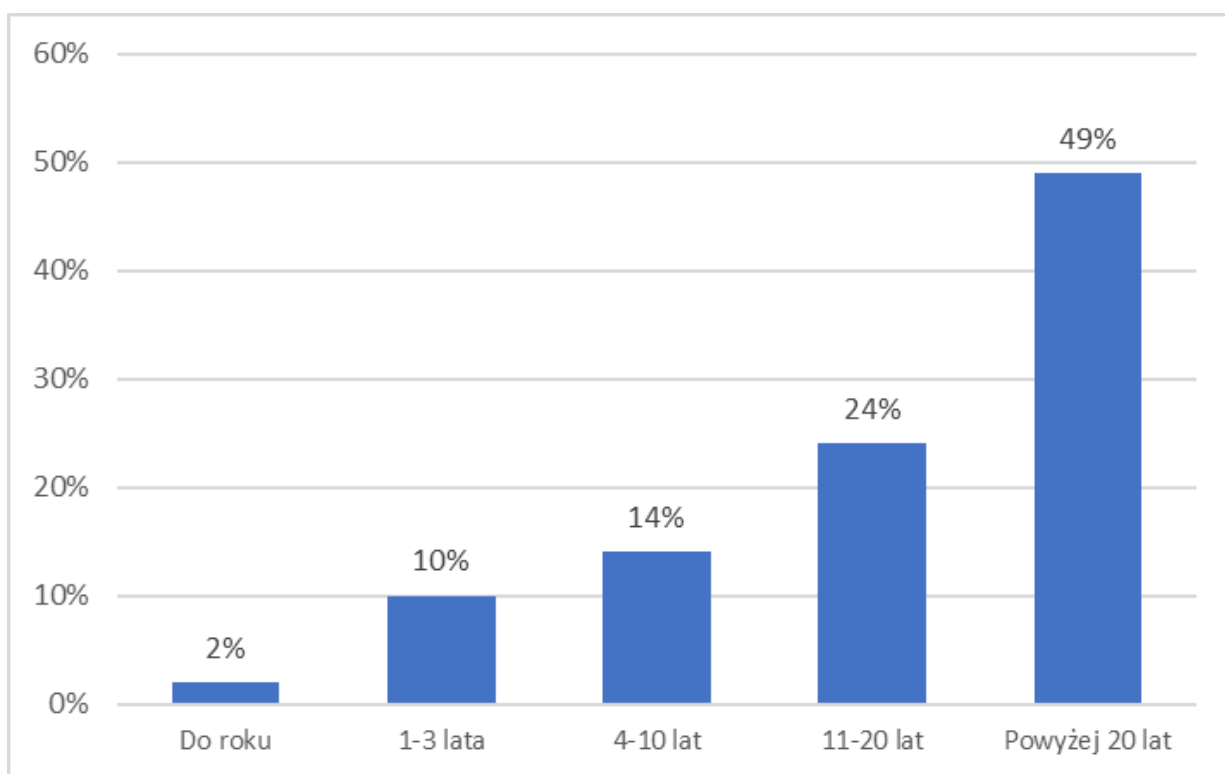
Wykres 12. Wiek pracowników oświaty.

Najwięcej respondentów deklaroowało staż pracy w przedziale 4-10 lat, co stanowiło 31% wszystkich badanych. Kolejną dużą grupą były osoby pracujące powyżej 20 lat, które stanowiły 26%. W przedziale 1-3 lata znalazło się 20% respondentów, a w przedziale 11-20 lat – 15%. Najmniejszy odsetek stanowili pracownicy z najkrótszym stażem, do roku, którzy stanowili 8% badanych.

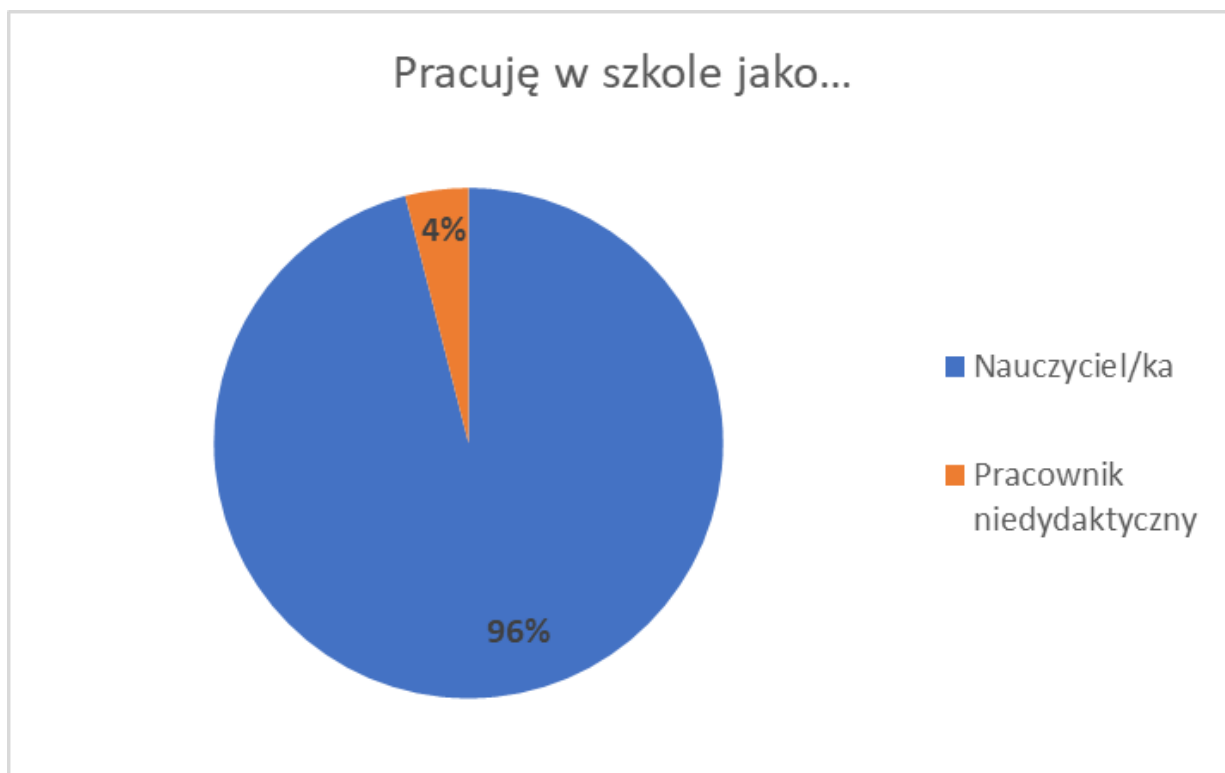
Wykres 13. Czas pracy w obecnej placówce.

Największą grupę respondentów stanowiły osoby z najdłuższym stażem pracy, powyżej 20 lat, co wyniosło 49% wszystkich badanych. W przedziale 11-20 lat znalazło się 24% respondentów, a 14% deklarowało staż pracy w przedziale 4-10 lat. Osoby pracujące od 1 do 3 lat stanowiły 10% badanych. Najmniejszy odsetek stanowili pracownicy z najkrótszym stażem, do roku, którzy stanowili 2% ogółu badanych.

Wykres 14. Czas pracy w obszarze edukacji.

Prawie wszystkie osoby wypełniające ankietę pracują w szkole jako nauczyciele, pracownicy niedydaktyczni biorący udział w badaniu stanowią jedynie 4%.

Wykres 15. Rodzaj pełnionej funkcji w szkole.

5. Badania uczniów szkół, rodziców i pracowników szkół

5.1. Alkohol

Według badaczy alkohol sytuuje się na piątym miejscu pod kątem szkodliwości oraz siły uzależnienia i wyprzedza takie substancje jak amfetamina, ketamina, marihuana, LSD, GHB czy MDMA. Szczególnie młody organizm narażony jest na poważne skutki działania alkoholu. W niniejszym podrozdziale poddano analizie problem spożycia alkoholu w Gminie Świebodzice zarówno wśród dzieci i młodzieży, jak i rodziców oraz pracowników szkół.

5.1.1. Alkohol – przekonania i spożycie wśród uczniów

Spożycie alkoholu wśród osób nieletnich stanowi poważny problem społeczny. Alkohol należy do środków psychoaktywnych, który obok tytoniu jest używany przez młodzież od wczesnych lat adolescencji (odsetek adolescentów, którzy choć raz próbowali napoju alkoholowego w grupie wiekowej 11-15 lat wynosi 13%)⁵. W starszej kohorcie (od 15 do 19 roku życia) odsetek

⁵ Mazur, J., Małkowska-Szcutnik, A. (2018). *Zdrowie uczniów w 2018 roku na tle nowego modelu badań HBSC*. Warszawa: Instytut Matki i Dziecka.

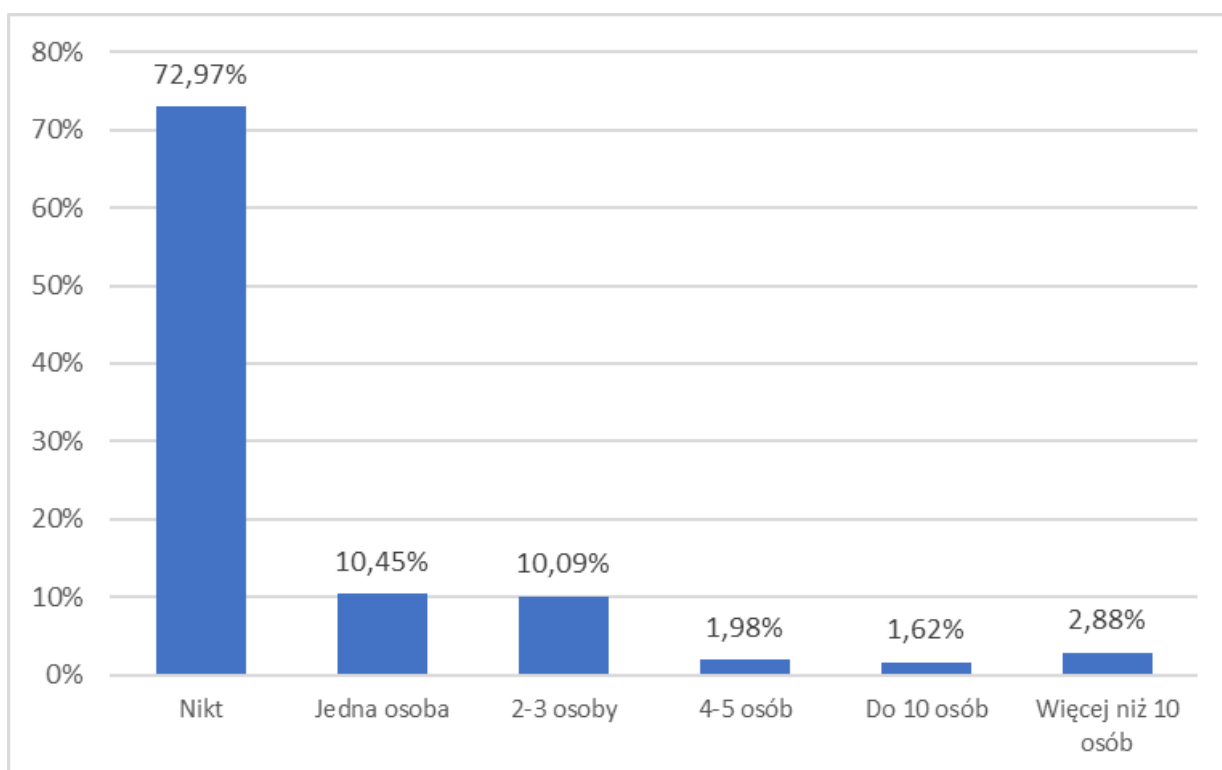

osób, które są po inicjacji alkoholowej wynosi już 63%. Wiek inicjacji alkoholowej w Polsce przyjmuje się na okres 12-13 roku życia, kiedy połowa nastolatków próbowała chociaż raz w życiu napojów alkoholowych.

Przekonania normatywne na temat spożywania alkoholu to przekonania osób młodych na temat tego, jak często dochodzi do spożycia alkoholu wśród ich rówieśników oraz, czy spożycie alkoholu jest zjawiskiem modnym i powszechnie przyjętym. Zgodnie z badaniami „osoby niepełnoletnie są najbardziej narażone na nadmierne picie, jeśli wierzą, że większość innych osób pije, że od nich oczekuje się picia i że picie przynosi wiele korzyści”⁶. Im silniejsze jest przekonanie, że alkohol lub inne substancje są modne w środowisku rówieśniczym nastolatków, tym większe faktyczne spożycie alkoholu w tej grupie wiekowej.

Poniższy wykres przedstawia odpowiedzi respondentów na pytanie, ilu spośród ich najbliższych znajomych spożywa alkohol częściej niż raz w miesiącu. Największy odsetek badanych, wynoszący 72,97%, wskazał, że nikt z ich bliskich znajomych nie pije alkoholu regularnie. Kolejną grupą są osoby, które uważają, że jedna osoba z ich otoczenia spożywa alkohol częściej niż raz w miesiącu – taką odpowiedź wybrało 10,45% respondentów. Podobny odsetek, wynoszący 10,09%, wskazał na 2-3 osoby. Mniejsze grupy badanych uważały, że regularnie pije 4-5 osób (1,98%) lub do 10 osób (1,62%) z ich otoczenia. Najmniejszy, ale wciąż zauważalny odsetek respondentów (2,88%) ocenił, że więcej niż 10 osób w ich gronie spożywa alkohol częściej niż raz w miesiącu.

⁶ Padon, A. A., Rimal, N. N., Jernigan, D., Siegel, M., Dejong, W. (2016). Tapping Into Motivations for Drinking Among Youth: Normative Beliefs About Alcohol Use Among Underage Drinkers in the United States. *Journal of Health Communication*, 21(10), 1079-1087.

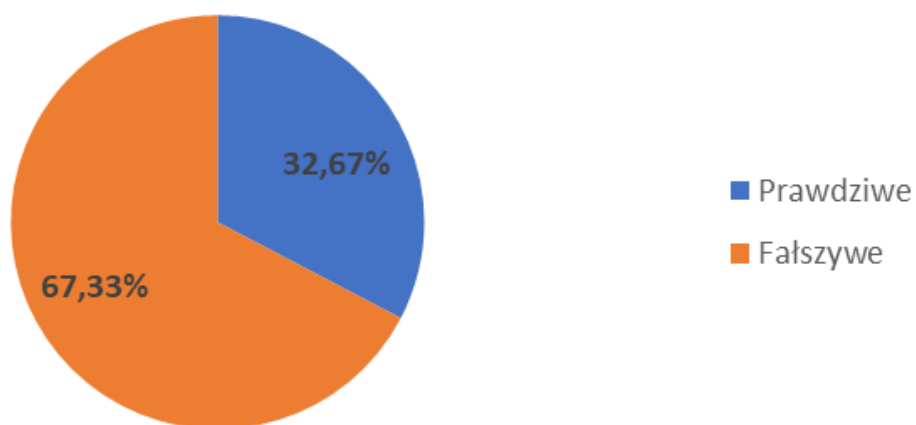

Wykres 16. Przekonania uczniów na temat spożywania alkoholu przez ich kolegów/koleżanki.

W przeprowadzonym badaniu zapytano respondentów o ich opinię na temat stwierdzenia, że „alkohol w piwie jest inny i mniej groźny niż w wódce.” Z przedstawionych danych wynika, że większość badanych, bo 67,33%, prawidłowo uznała to stwierdzenie za fałszywe. Jednakże, 32,67% respondentów błędnie uważa, że jest ono prawdziwe, co wskazuje na pewne braki w wiedzy dotyczącej działania alkoholu. Taki wynik sugeruje potrzebę zintensyfikowania działań edukacyjnych w obszarze profilaktyki, szczególnie że właściwe zrozumienie działania substancji psychoaktywnych może odgrywać kluczową rolę w ochronie przed ich nadmiernym spożywaniem. Choć normatywne przekonania mogą mieć większy wpływ na rzeczywiste zachowania, poziom wiedzy jest istotnym wskaźnikiem świadomości społecznej i może być wykorzystany jako podstawa do tworzenia programów profilaktycznych skierowanych zarówno do młodzieży, jak i dorosłych.

Czy Twoim zdaniem, stwierdzenie: „alkohol w piwie jest inny i mniej groźny niż w wódce” jest...

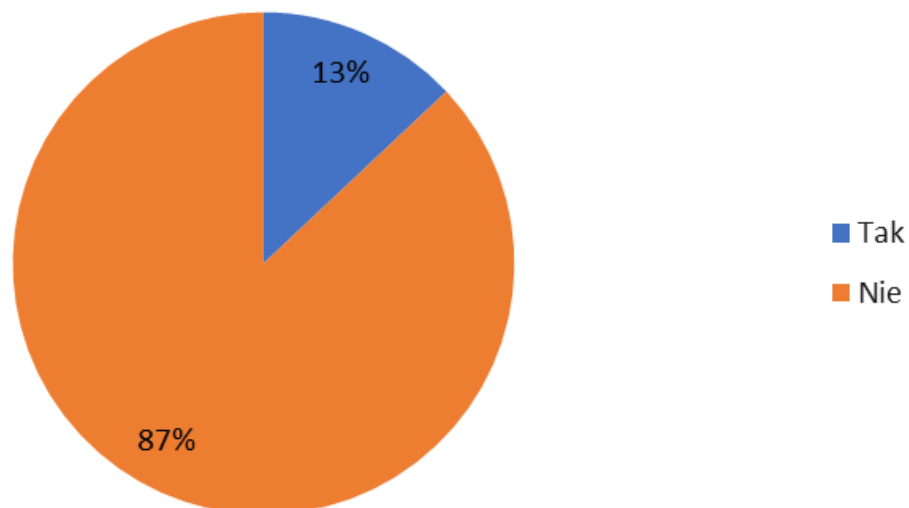
Wykres 17. Przekonania uczniów na temat jakościowych różnic między alkoholem zawartym w piwie i wódce.

Następnie uczniów szkół podstawowych zapytano, czy kiedykolwiek pili alkohol. Zdecydowana większość, bo 87%, zadeklarowała, że nigdy nie miała styczności z alkoholem. Z kolei 13% respondentów przyznało się do spożywania alkoholu.

Jest to wynik niższy niż w Diagnozie przeprowadzonej w 2022 roku, która wykazała, że 26% badanych uczniów ze szkół podstawowych ma za sobą inicjację alkoholową.

Czy piłeś/piłaś kiedykolwiek alkohol?

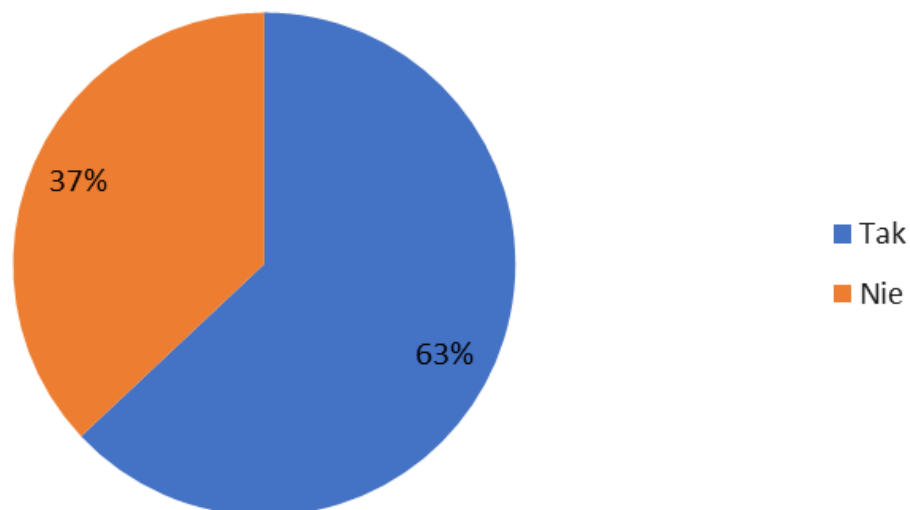
Wykres 18. Inicjacja alkoholowa wśród uczniów szkół podstawowych.

Uczniów szkół ponadpodstawowych również zapytano, czy kiedykolwiek pili alkohol. Większość, bo 63%, zadeklarowała, że miała styczność z alkoholem. Z kolei 37% nie zadeklarowało przejścia inicjacji alkoholowej.

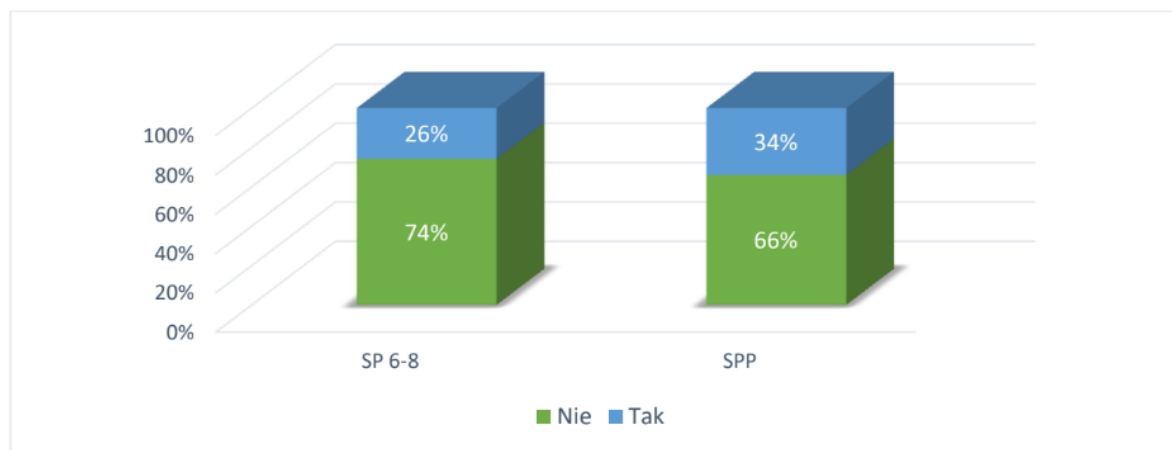
Jest to wynik znacznie wyższy tego w Diagnostyce przeprowadzonej w 2022 roku, która wykazała, że 34% badanych uczniów ze szkół ponadpodstawowych ma za sobą inicjację alkoholową.

Czy piłeś/piłaś kiedykolwiek alkohol?

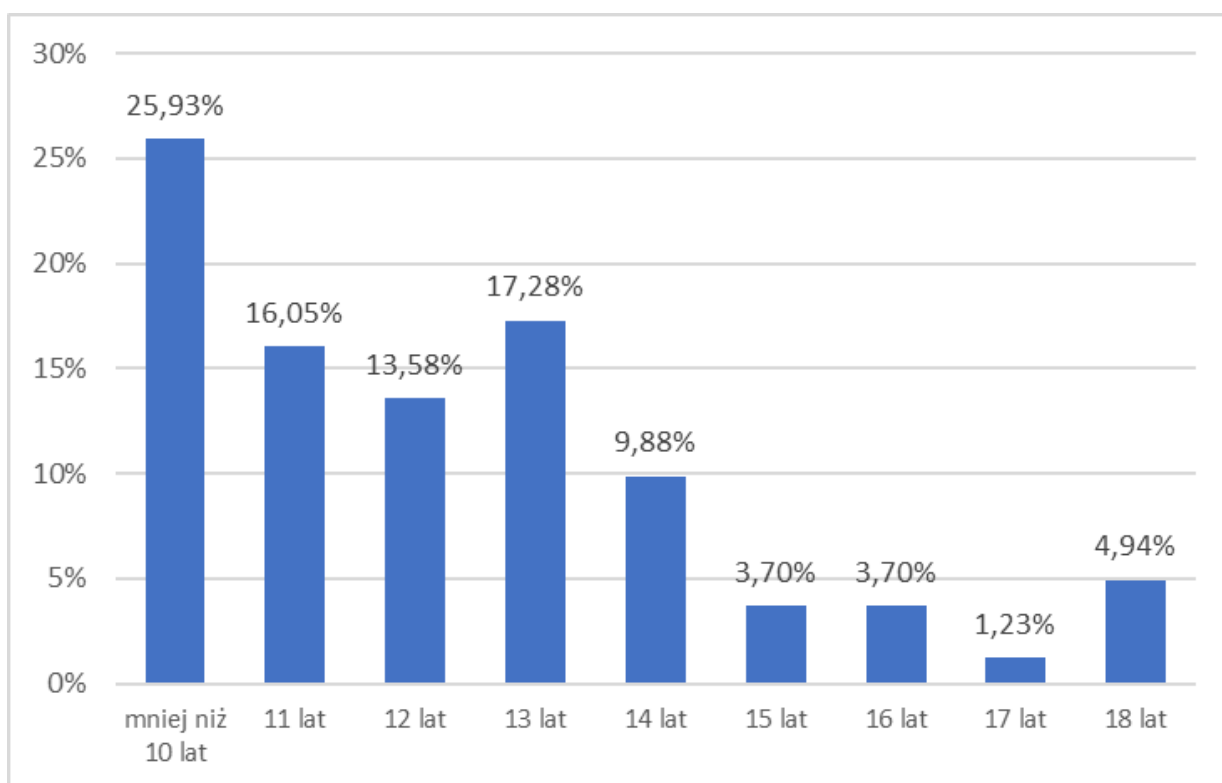
Wykres 19. Inicjacja alkoholowa wśród uczniów szkół ponadpodstawowych.

Wykres 20. Inicjacja alkoholowa wśród uczniów szkół ponadpodstawowych w 2022 roku.

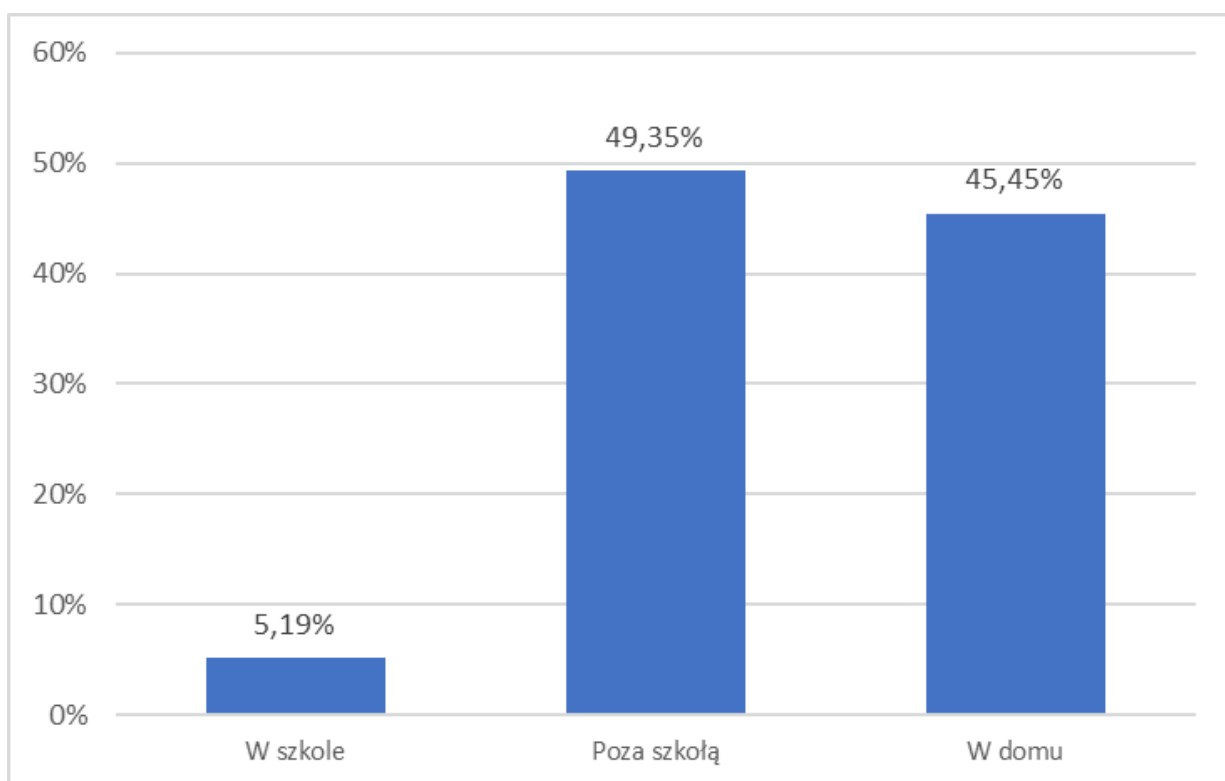
Źródło: Diagnoza przeprowadzona na terenie Gminy Świebodzice w 2022 roku.

Następnie zapytaliśmy uczniów o wiek inicjacji alkoholowej, co niepokojące, najczęściej wskazywaną odpowiedzią był wiek mniej niż 10 lat - 25,93%. Znaczna większość uczniów przeszła inicjację alkoholową do 13 roku życia.

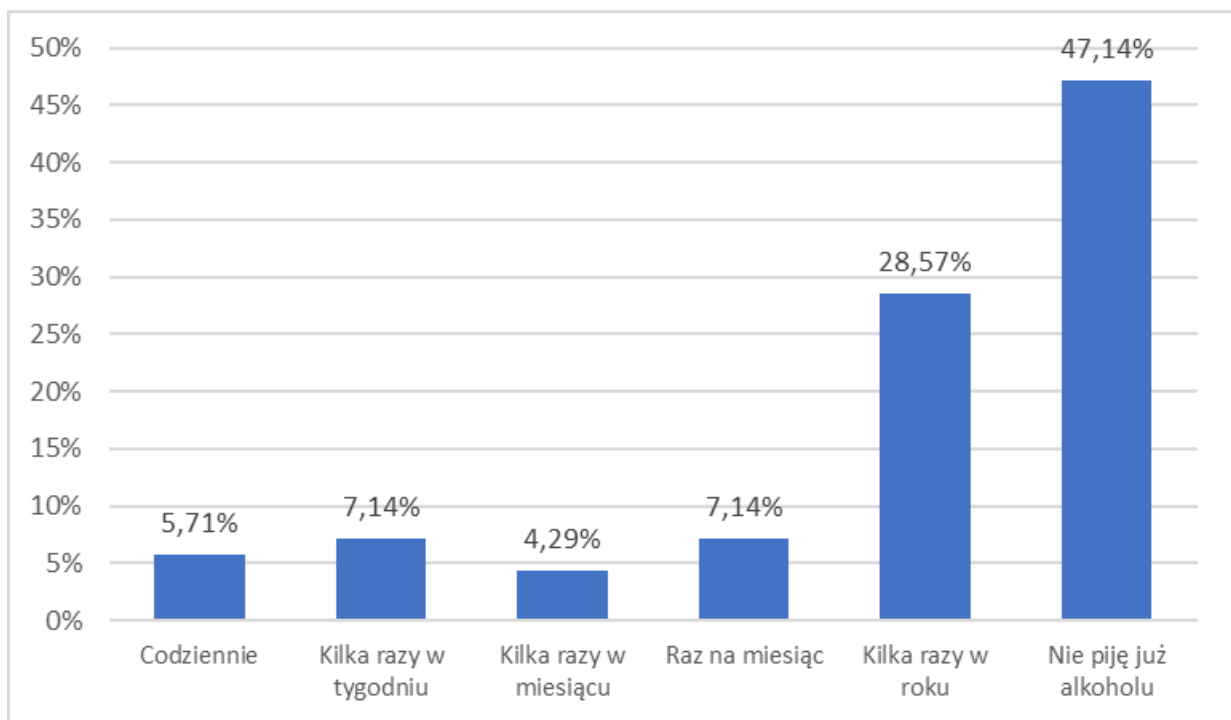
Wykres 21. Wiek inicjacji alkoholowej

Respondentów zapytano również o miejsce ich pierwszego kontaktu z alkoholem. W analizie uwzględniono wyłącznie osoby, które zadeklarowały, że kiedykolwiek spożywały alkohol, więc proporcje dotyczą tej grupy, a nie całej próby. Z wyników badania wynika, że większość respondentów (49,31%) pierwszy raz spróbowała alkoholu poza szkołą. Niewiele mniej, bo 45,45%, zadeklarowało, że ich inicjacja alkoholowa miała miejsce w domu. Znacznie mniejsza grupa wskazała szkołę jako miejsce pierwszego spożycia alkoholu (5,19%).

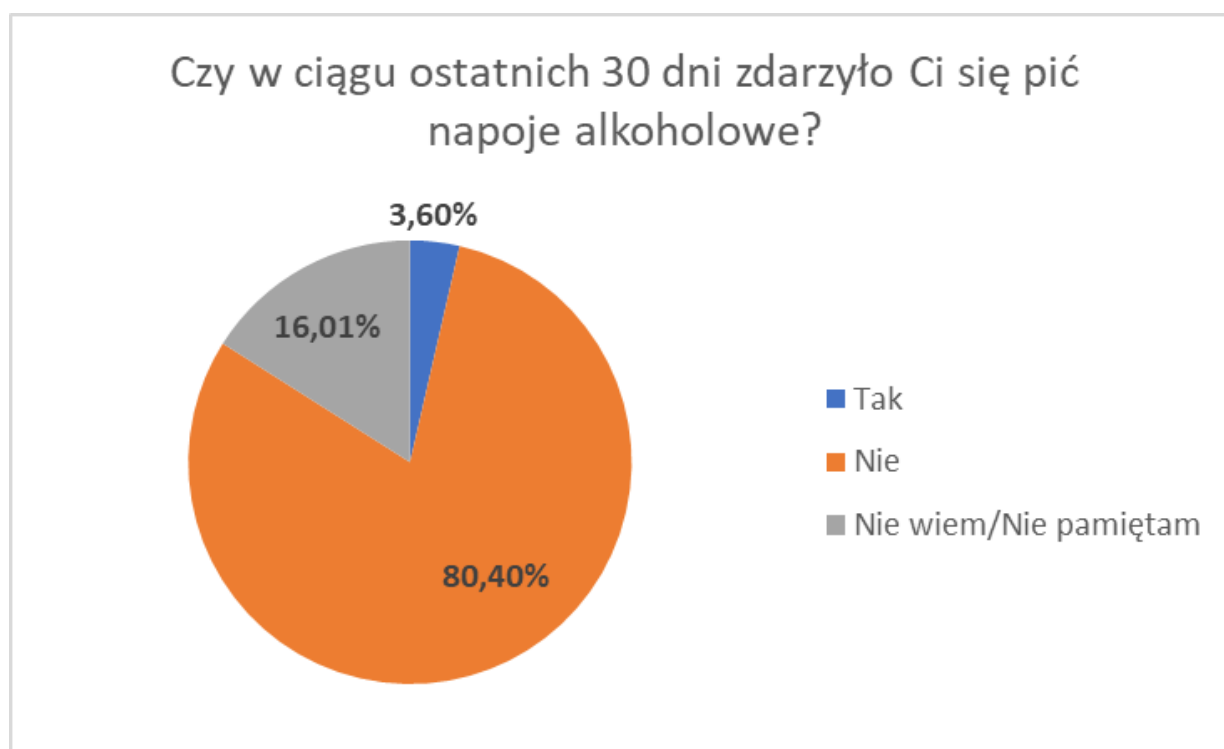
Wykres 22. Czynniki sytuacyjne spróbowania alkoholu przez uczniów.

Uczniów zapytano o częstotliwość spożywania alkoholu. Najwięcej, bo 47,14% badanych, zadeklarowało, że obecnie już nie pije alkoholu. Wśród pozostałych odpowiedzi 28,57% wskazało, że sięga po alkohol kilka razy w roku, natomiast niewielkie grupy respondentów przyznały się do częstszego spożycia: 7,14% pije raz w miesiącu lub kilka razy w tygodniu, a 5,71% deklaruje codzienne spożycie alkoholu.

Wykres 23. Częstotliwość spożywania alkoholu wśród uczniów, którzy są po inicjacji alkoholowej.

Zapytaliśmy również uczniów o spożywanie napojów alkoholowych w ciągu ostatnich 30 dni przed badaniem. Do spożywania alkoholu w tym okresie przyznaje się 3,60% badanych, znaczna większość wybrała odpowiedź przeciwną - 80,40%. Z kolei 16,01% ankietowanych nie pamięta bądź nie wie, czy spożywali alkohol w trakcie ostatnich 30 dni.

Wykres 24. Spożywanie alkoholu w ciągu ostatnich 30 dni

5.1.2. Spożycie alkoholu przez uczniów w porównaniu do badań ogólnopolskich

W zakresie porównania danych związanych ze spożyciem alkoholu przez uczniów z Gminy Świebodzice, porównano uczniów w wieku 11 – 15 lat oraz kohortę 11-15 lat, której wybór był podyktowany doбором próby w badaniach ogólnopolskich HBSC 2018⁷ dla kraju. Dokonano również porównania wyników z badanymi uczniami szkół ponadpodstawowych z wynikami badania ogólnopolskiego ESPAD 2019.

Uczniowie szkół podstawowych w wieku 11-15 lat zamieszkujących Gminę Świebodzice znacznie rzadziej sięgali po alkohol w porównaniu do badań ogólnopolskich. 13% uczniów jest już po inicjacji alkoholowej, a więc zdecydowanie mniej w porównaniu z innymi uczniami w Polsce, gdzie odsetek wynosi 34,60%.

⁷ Mazur, J., Małkowska-Szkućnik, A. (red.). (2018). Zdrowie uczniów w 2018 roku na tle nowego modelu badań HBSC. Warszawa: Instytut Matki i Dziecka.

Uczniowie szkół ponadpodstawowych zamieszkujący Gminę Świebodzice również znacznie rzadziej sięgali po alkohol w porównaniu do badania ogólnopolskiego ESPAD 2019⁸. W młodszej kohorcie (15-16 lat) żaden z ankietowanych uczniów nie próbował kiedykolwiek alkoholu w porównaniu z innymi uczniami w Polsce, gdzie odsetek wynosił 80,00%. Natomiast, w starszej kohorcie (17-18 lat) 49,60% wynik jest nieco niższy, gdyż inicjację alkoholową przeszło 91% uczniów z terenu Gminy w porównaniu z ogólnopolskimi wynikami, które wynosiły 92,80%.

Należy pamiętać, że próba badanych uczniów ze szkół ponadpodstawowych była bardzo mała (zaledwie 19 uczniów), dlatego też nie należy wyciągać wniosków na podstawie przedstawionych informacji.

5.1.3. Spożycie alkoholu przez uczniów w porównaniu do innych badań prowadzonych przez Centrum Działań Profilaktycznych

W niniejszym podrozdziale dokonano analizy spożycia alkoholu przez uczniów w Gminie Świebodzice w odniesieniu do wyników innych badań prowadzonych przez Centrum Działań Profilaktycznych. Porównanie to było możliwe dzięki zastosowaniu takiej samej metodologii badawczej, co pozwala na wiarygodne wyciąganie wniosków i ocenę wyników w szerszym kontekście. Dzięki temu uzyskane dane mogą być zestawione z wynikami pochodzącymi z innych, podobnych gmin na terenie kraju, co pozwala na bardziej precyzyjne określenie skali problemu w lokalnym środowisku.

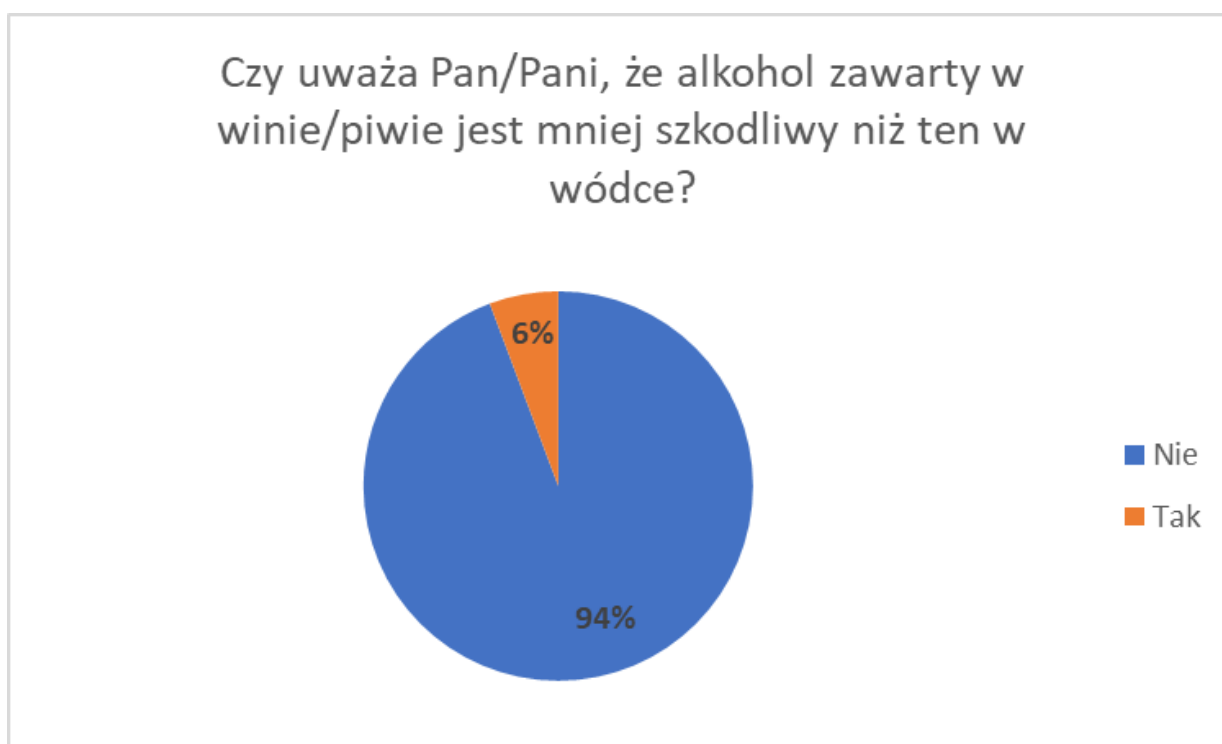
Uczniowie z terenu Gminy Świebodzice w porównaniu do wyników z badań przeprowadzonych w 2023 i 2024 roku na terenach gmin wiejskich i miejsko-wiejskich przez Centrum Działań Profilaktycznych nieco rzadziej mają za sobą inicjację alkoholową. W Gminie Świebodzice jest to 14,54%, natomiast w innych gminach badanych przez Centrum Działań Profilaktycznych odsetek ten wyniósł 19,32%. Biorąc pod uwagę błędne przekonanie dotyczące mniejszej szkodliwości alkoholu zawartego w piwie, wśród uczniów Gminy Świebodzice 32,67% uznało je za prawdziwe, w pozostałych miejscach 31% badanych.

⁸ Sierosławski, J. (2019). Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną. Raport z ogólnopolskich badań ankietowych zrealizowanych w 2019 r. Europejski program badań ankietowych w szkołach ESPAD. Warszawa: Instytut Psychiatrii i Neurologii.

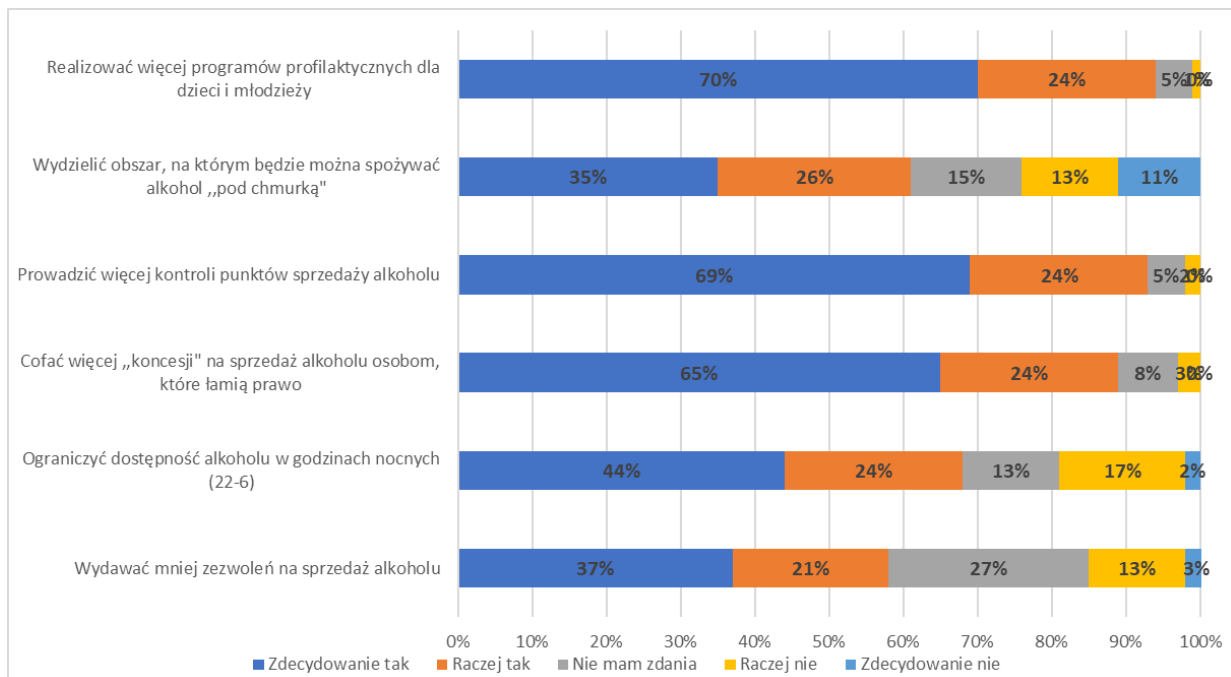
5.1.4. Przekonania dotyczące alkoholu wśród rodziców

Rodzice zostali zapytani o to, czy ich zdaniem alkohol zawarty w winie/piwie jest mniej szkodliwy niż ten w wódce. Błędne przekonanie wśród tej grupy respondentów jest stosunkowo niskie, jedynie 2% respondentów stwierdziło, że istnieje różnica między szkodliwością tych substancji. Jest to wynik niższy niż w przypadku młodzieży szkolnej, u której wynosił 32,67%. Dla porównania, rozkład odpowiedzi pracowników oświaty na to samo pytanie ukształtował się następująco: 94% uważa, że to ten sam rodzaj alkoholu, zaś 4% uważa, że jest on mniej szkodliwy.

Wykres 25. Przekonania na temat alkoholu wśród rodziców.

Następnie rodziców zapytano o to jakie im zdaniem działania powinny zostać podjęte w celu ograniczenia spożycia alkoholu w Gminie Świebodzice. Najwięcej osób opowiedziało się za realizowaniem większej ilości programów profilaktycznych dla dzieci i młodzieży - 70% ankietowanych zaznaczyło zdecydowanie tak a 24% raczej tak. Drugim praktycznie tak samo popularnym preferowanym działaniem jest prowadzenie większej liczby kontroli punktów do sprzedaży alkoholu- 69% ankietowanych zaznaczyło zdecydowanie tak, a 24% raczej tak. Na trzecim miejscu natomiast znalazło się cofanie większej ilości „koncesji” na sprzedaż alkoholu osobom, które łamią prawo - 65% głosów na zdecydowanie tak i 24% na raczej tak.

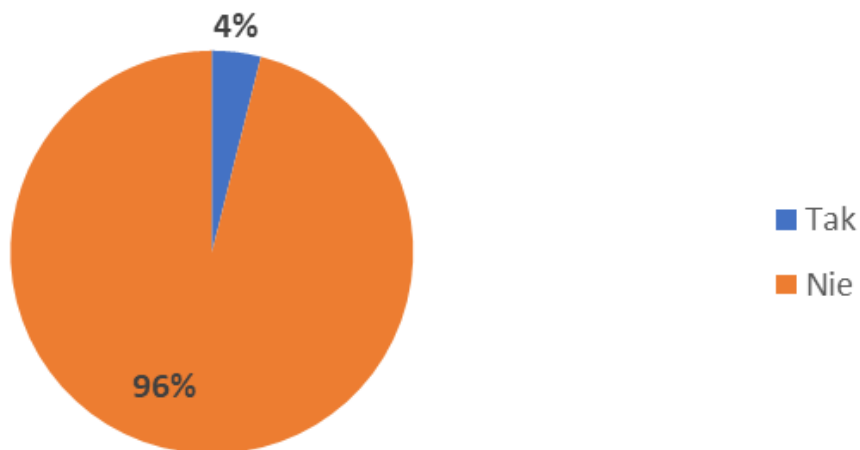
Wykres 26. Przekonania na temat działań, które Gmina Świebodzice powinna podejmować zdaniem rodziców.

5.1.5. Przekonania dotyczące alkoholu wśród pracowników oświaty

Pracownicy oświaty również zostali zapytani o to, czy ich zdaniem alkohol zawarty w winie/piwie jest mniej szkodliwy niż ten w wódce. W tej grupie wyniki plasują się dokładnie tak samo jak w przypadku rodziców. Znaczna większość, bo 94% uważa, że to ten sam rodzaj alkoholu, jednakże, tak samo jak w przypadku rodziców 4% uważa, że jest on mniej szkodliwy.

Czy uważa Pan/Pani, że alkohol zawarty w winie/piwie jest mniej szkodliwy niż ten w wódce?

Wykres 27. Przekonanie na temat alkoholu wśród pracowników oświaty.

5.2. Narkotyki

5.2.1. Badanie wiarygodności odpowiedzi

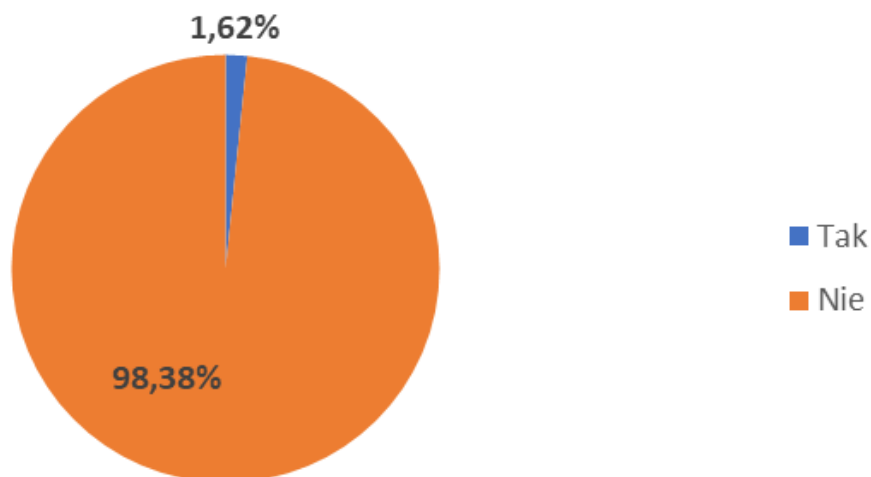
W badaniu kwestionariuszowym uczniów zastosowano jeden sposób sprawdzenia wiarygodności uzyskanych wyników. Zbadano odsetek osób, które przyznają się do spożywania nieistniejącego narkotyku (o nazwie Relevin). Nieznaczny odsetek uczniów wskazał na spożycie takiego narkotyku, co spowodowało odrzucenie ankiet jako niewiarygodnych.

5.2.2. Przekonania na temat narkotyków i rozpowszechnienie wśród uczniów

Wśród przebadanych uczniów, zaledwie 1,62% ankietowanych wskazał, iż kiedykolwiek próbował narkotyków. Wyniki przedstawiono poniżej.

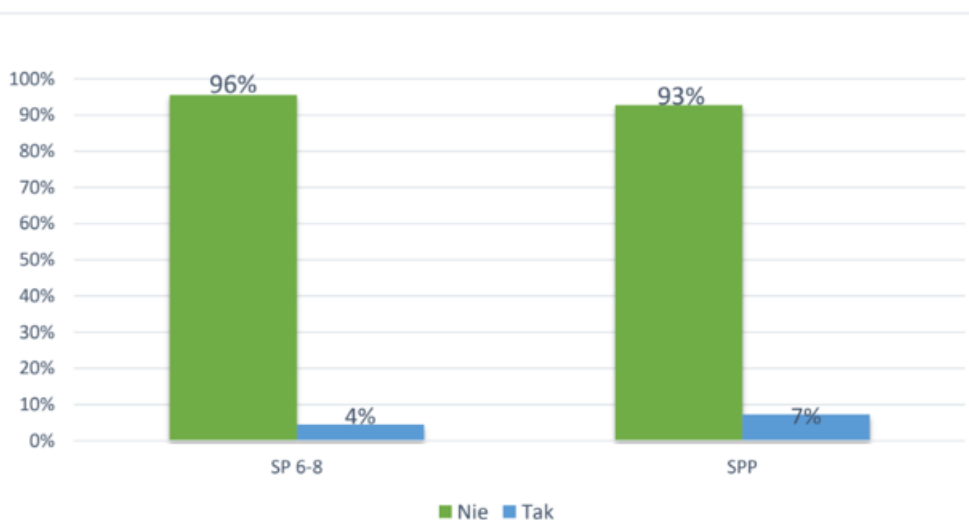

Czy próbowałeś/aś kiedykolwiek narkotyków lub dopalaczy?

Wykres 28. Odsetek inicjacji narkotykowej wśród uczniów.

Do próbowania narkotyków przyznało się 1% uczniów SP oraz 11% uczniów SPP. W Diagnozie przeprowadzonej w 2022 roku odpowiedzi twierdzącej na to pytanie udzieliło 4% uczniów SP oraz 7% uczniów SPP.

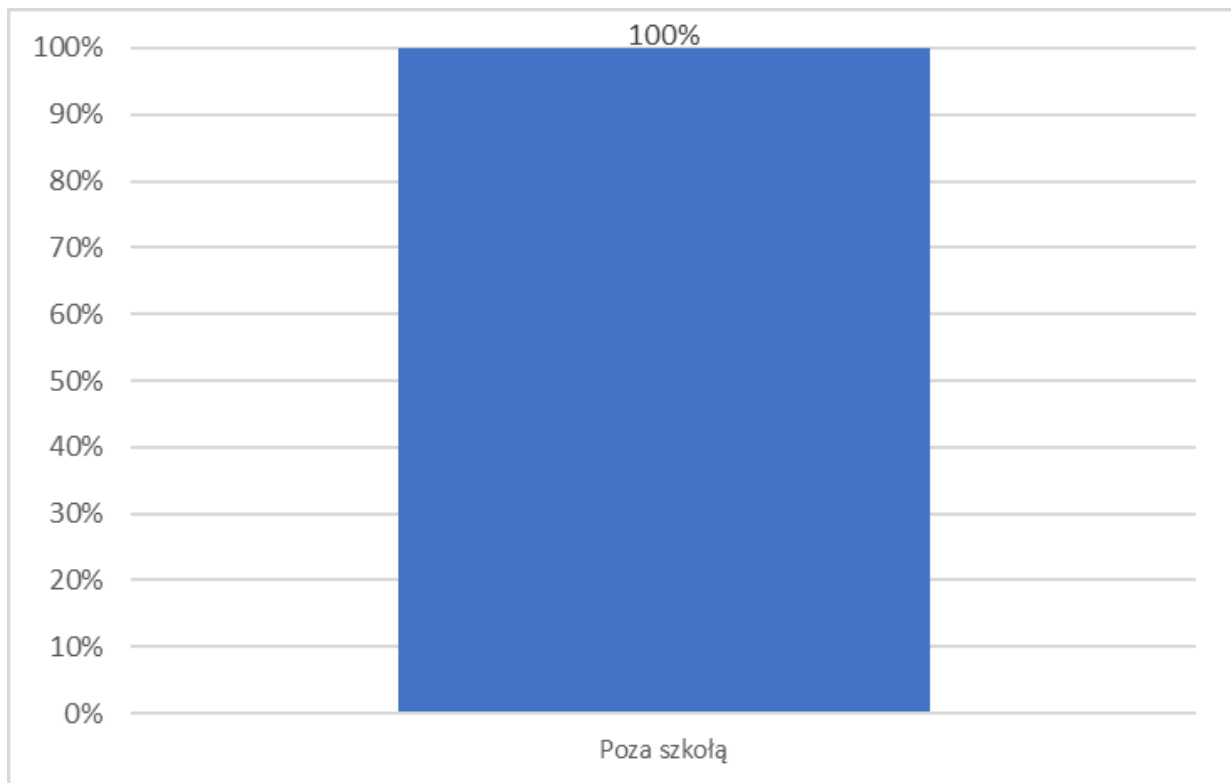

Wykres 29. Odsetek inicjacji narkotykowej wśród uczniów w 2022 roku.

Źródło: Diagnoza przeprowadzona na terenie gminy Świebodzice w 2022 roku.

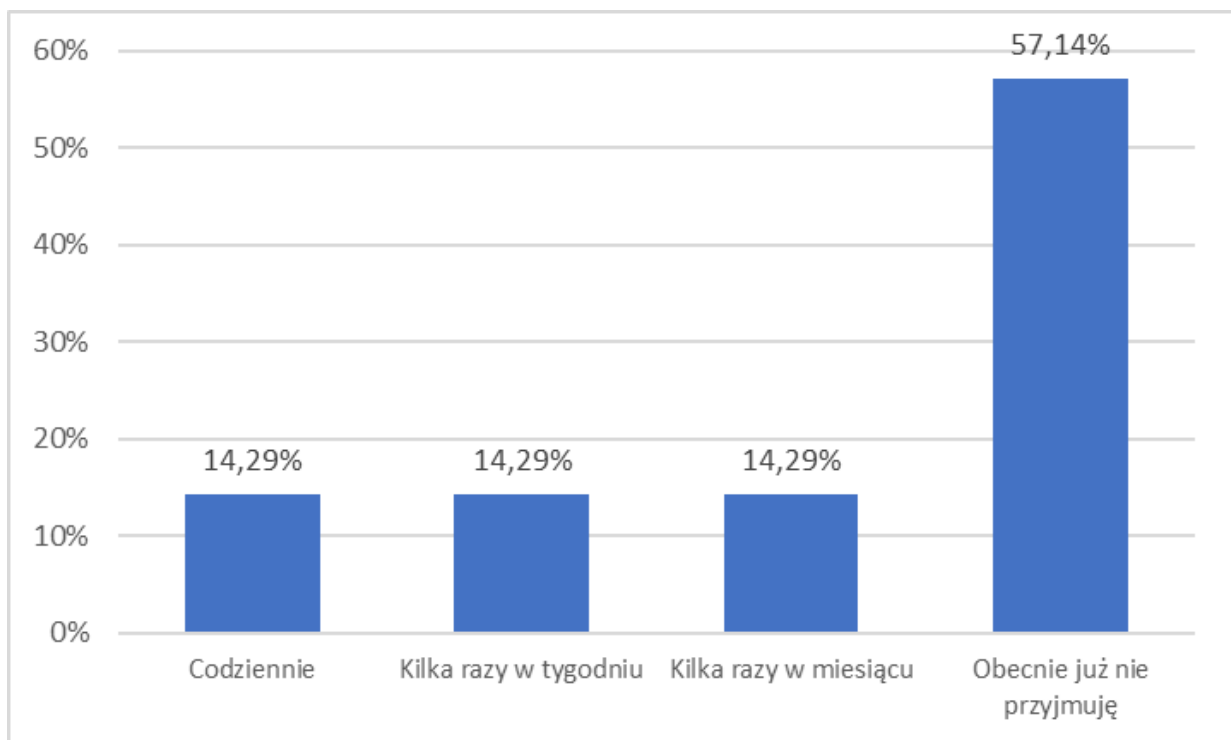

Następnie uczniów deklarujących przebycie inicjacji narkotykowej zapytano o sytuację, w których mogli mieć kontakt z narkotykami lub dopalaczami. Wszyscy respondenci wskazali, że kontakt taki miał miejsce poza szkołą.

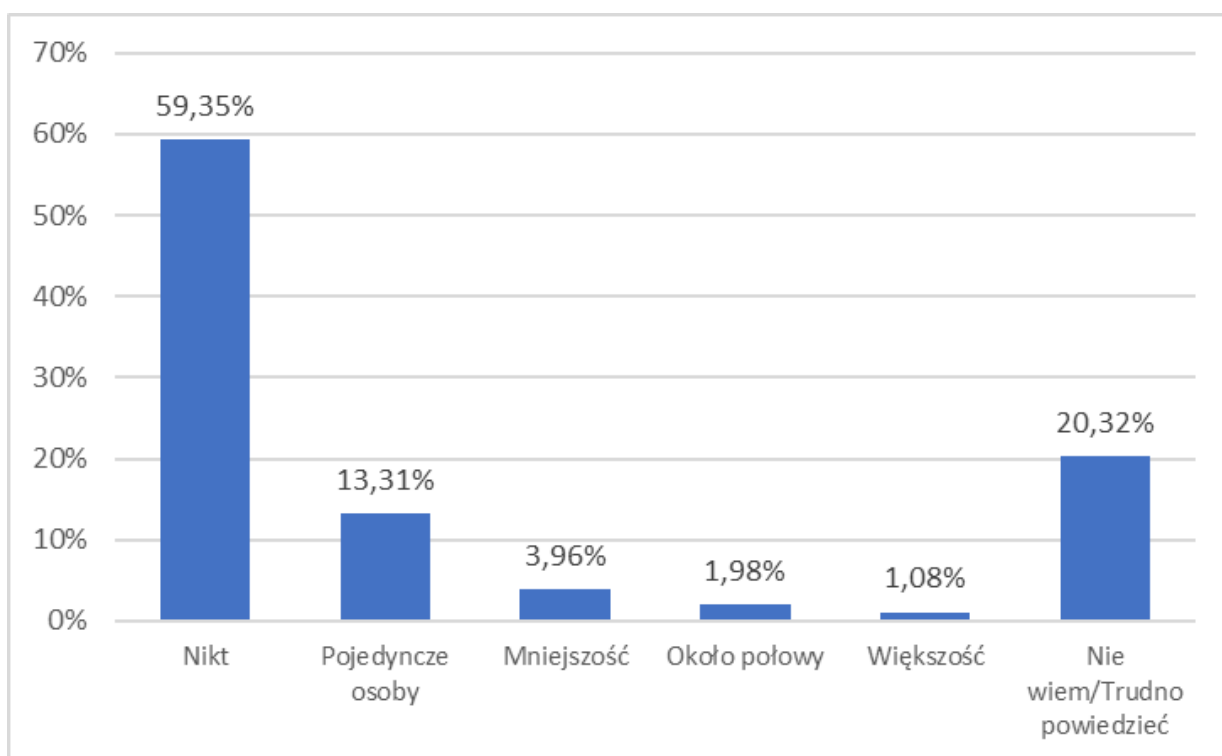
Wykres 30. Pierwszy kontakt uczniów z narkotykami.

Kolejne pytanie dotyczyło częstotliwości zażywania narkotyków. Największy odsetek, 57,14%, zadeklarował, że obecnie już nie przyjmuje takich substancji. Pozostałe odpowiedzi były równo rozłożone: po 14,29% respondentów przyznaje się do codziennego przyjmowania, do zażywania kilka razy w tygodniu i do zażywania kilka razy w miesiącu. Należy zaznaczyć, że w tym pytaniu również analizowano jedynie odpowiedzi uczniów po inicjacji narkotykowej.

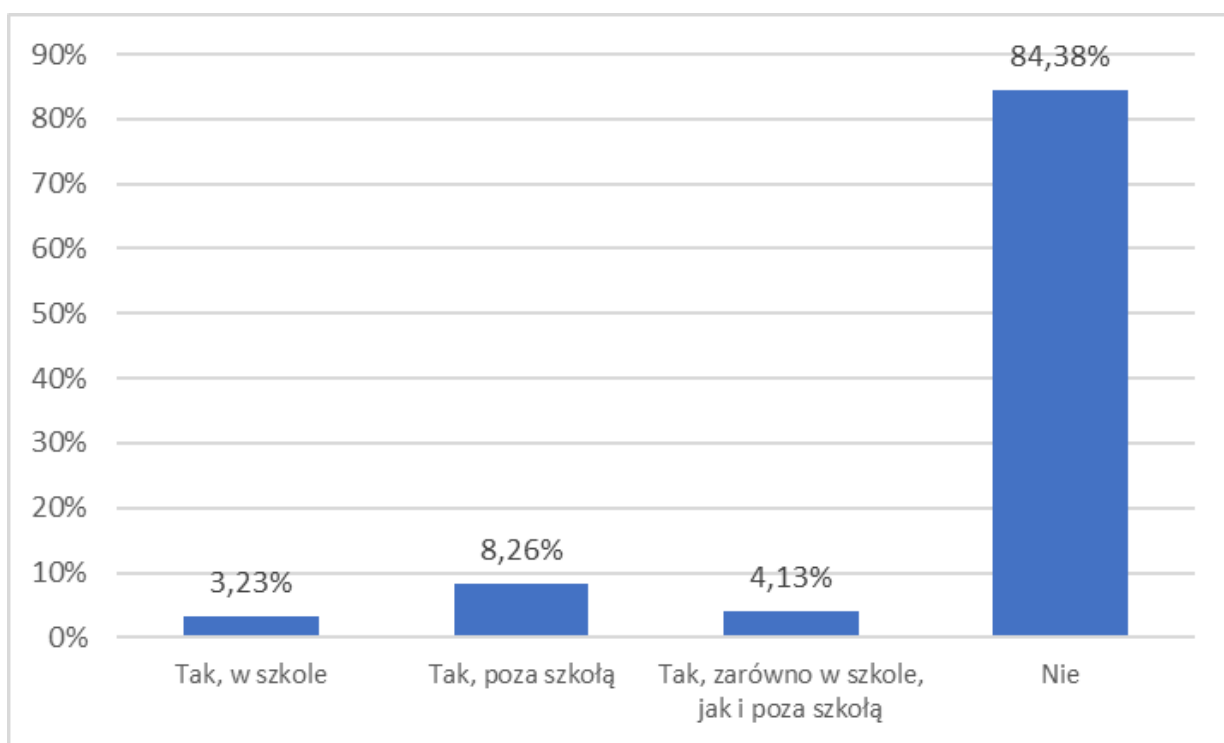
Wykres 31. Częstotliwość przyjmowania narkotyków lub dopalaczy wśród uczniów.

Uczniowie zostali następnie zapytani o to, ile osób w ich klasie miało kontakt z narkotykami i dopalaczami. Większość, bo 59,35%, wskazała, że nikt z ich znajomych nie stosuje takich substancji. Kolejna grupa, 13,31%, wskazała pojedyncze osoby w swoim otoczeniu. Mniejsze odsetki respondentów zadeklarowały, że jest to mniejszość (3,96%), około połowy (1,98%) lub większość (1,08%) ich znajomych. Znacząca część badanych, 20,32%, wybrała odpowiedź „nie wiem/trudno powiedzieć”.

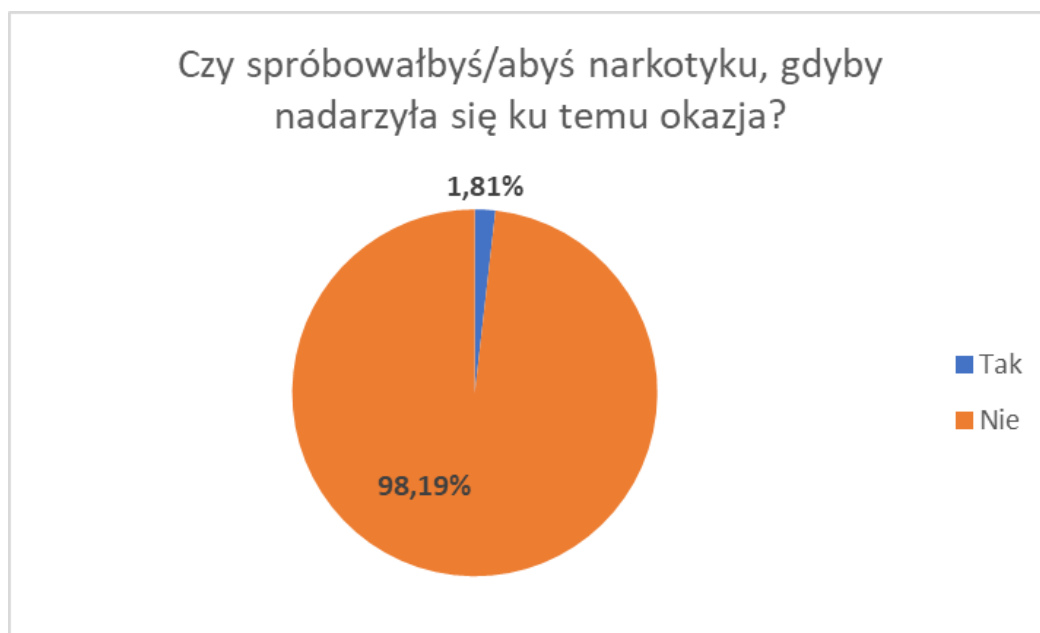
Wykres 32. Postrzeganie kontaktu z narkotykami wśród kolegów i koleżanki z klasy.

Uczniów zapytano także o znajomość osób, które rozprowadzają narkotyki. Zdecydowana większość, 84,38%, odpowiedziała przecząco, deklarując brak wiedzy o osobach zajmujących się rozprowadzaniem narkotyków. Spośród pozostałych badanych, 8,26% słyszało o takich osobach poza szkołą, a 4,13% знаło kogoś, kto oferuje narkotyki zarówno w szkole, jak i poza nią. Najmniejszy odsetek, 3,23%, przyznał, że słyszał o osobach oferujących oferujących narkotyki wyłącznie w szkole.

Wykres 33. Znajomość osób rozprowadzających narkotyki przez uczniów Gminy.

Kolejne pytanie zawierało ustosunkowanie się do chęci próby narkotyku, gdyby pojawiła się taka okazja. Większość uczniów, bo aż 98,19% nie wykazało chęci spróbowania narkotyku. 1,81% spośród badanych uczniów natomiast przyznało, że sięgnęłoby po środek odurzający, gdyby nadarzyła się ku temu korzystna okazja.

Wykres 34. Chęć spróbowania narkotyku przez uczniów, gdyby nadarzyła się ku temu okazja.

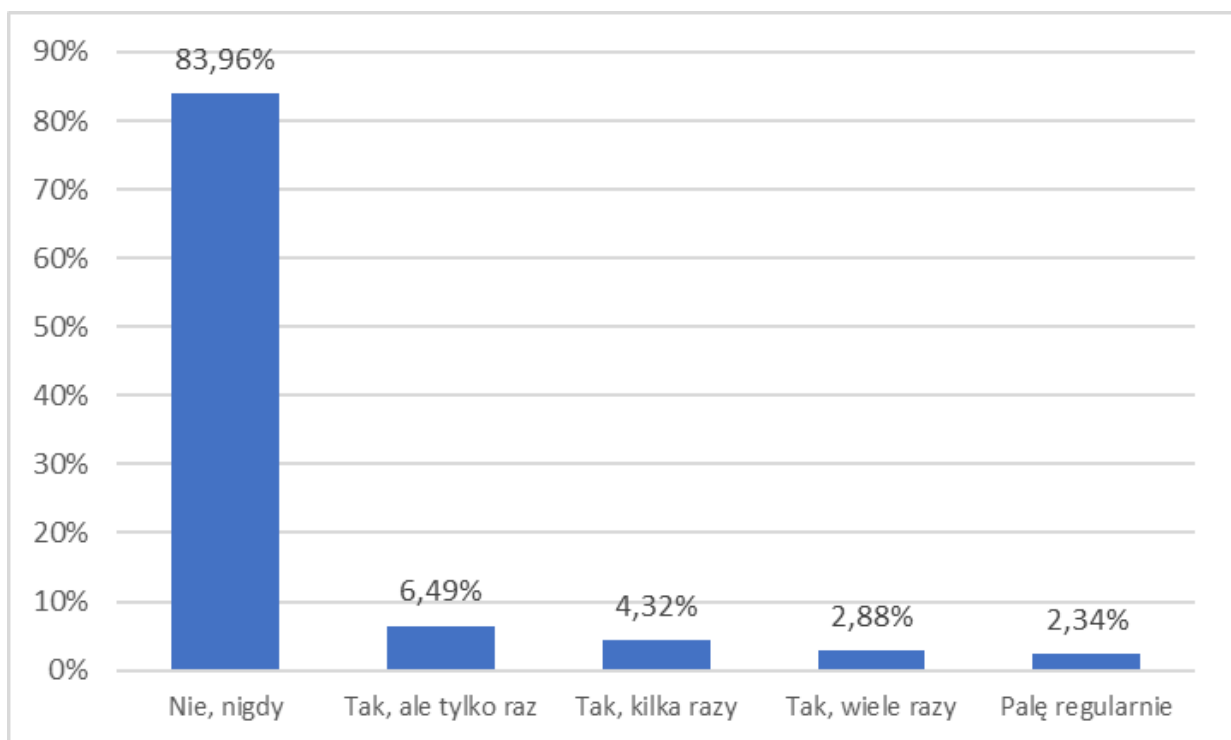

Przeprowadzenie analizy porównawczej przekonań dotyczących narkotyków, czy skali ich spożycia wśród uczniów z Gminy Świebodzice w porównaniu do uczniów z terenu całego kraju nie jest możliwe z powodu braku stosownych badań ogólnopolskich przeprowadzonych wśród dzieci i młodzieży w analogicznym przedziale wiekowym.

5.3. Nikotyna

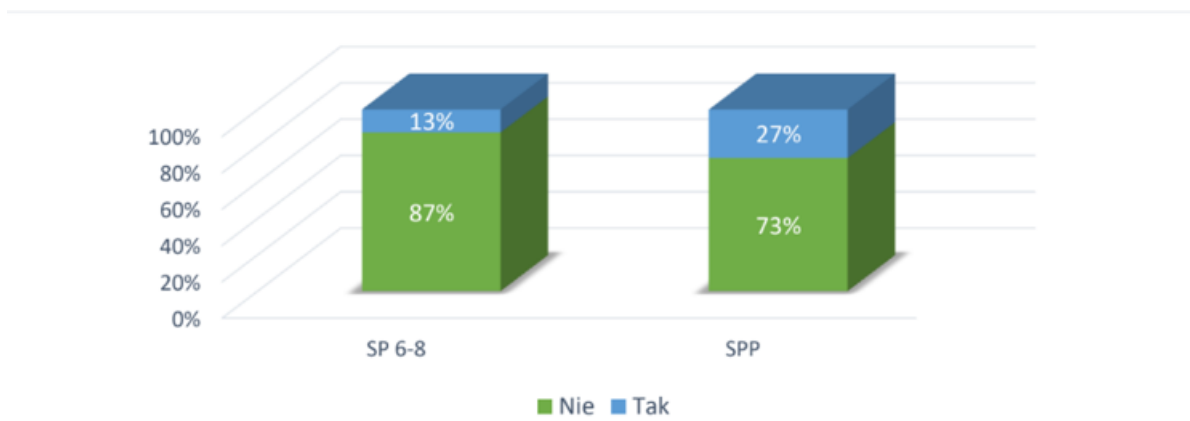
5.3.1. Rozpowszechnienie spożycia nikotyny wśród uczniów

W kontekście badania problemu używania papierosów przez dzieci i młodzież zapytano uczniów szkół, czy kiedykolwiek sięgnęli po papierosy (w tym tradycyjne papierosy, e-papierosy, jednorazówki, podgrzewacze tytoniu itp.) Większość, bo 83,96%, zadeklarowała, że nigdy nie paliła papierosów. Wśród tych, którzy mieli kontakt z paleniem, 6,49% odpowiedziało, że zapalili tylko raz, 4,32% paliło kilka razy, 2,88% – wiele razy, a 2,34% pali regularnie.

Wykres 35. Użycie wyrobów nikotynowych przez uczniów.

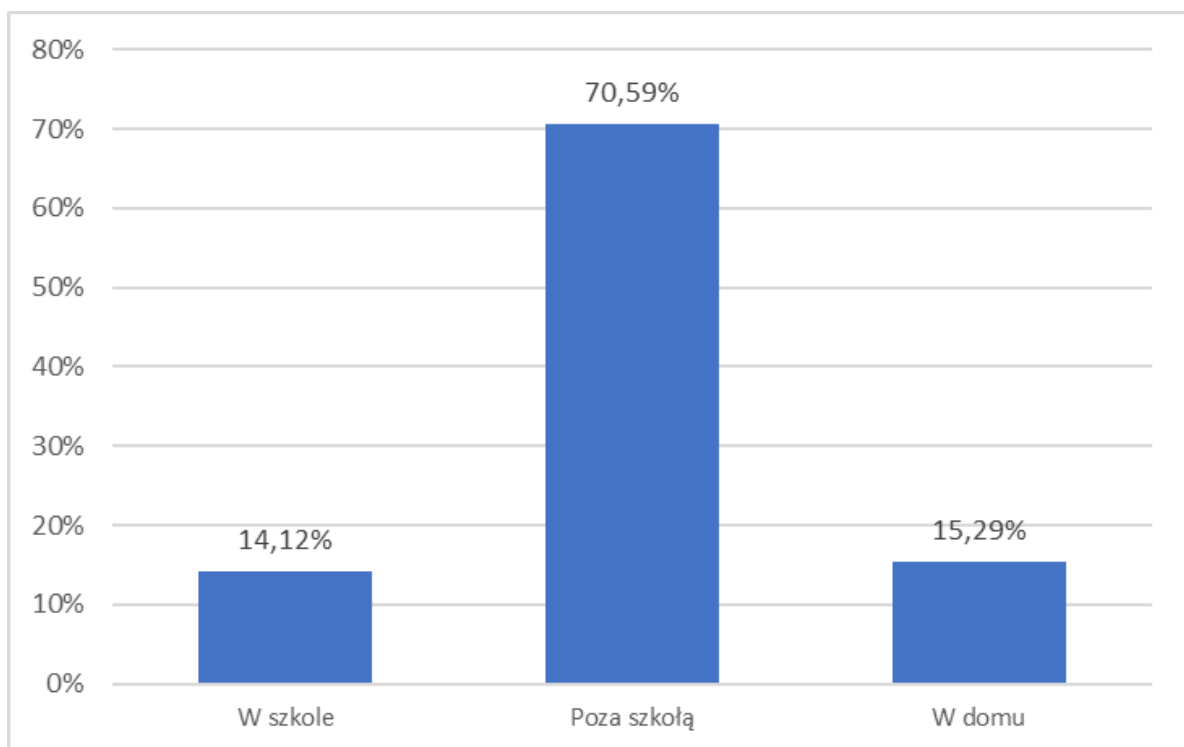
W Diagnostyce przeprowadzonej w 2022 roku do przebytej inicjacji nikotynowej przyznało się 13% uczniów SP oraz 27% uczniów SPP. W tegorocznych ankietach odpowiedź o przebytej inicjacji nikotynowej zaznaczyła zbliżona liczba uczniów SP (15%) oraz znacznie wyższa liczba uczniów SPP (42%).

Wykres 36. Użycie wyrobów nikotynowych przez uczniów w 2022 roku.

Źródło: Diagnoza przeprowadzona na terenie Gminy Świebodzice w 2022 roku.

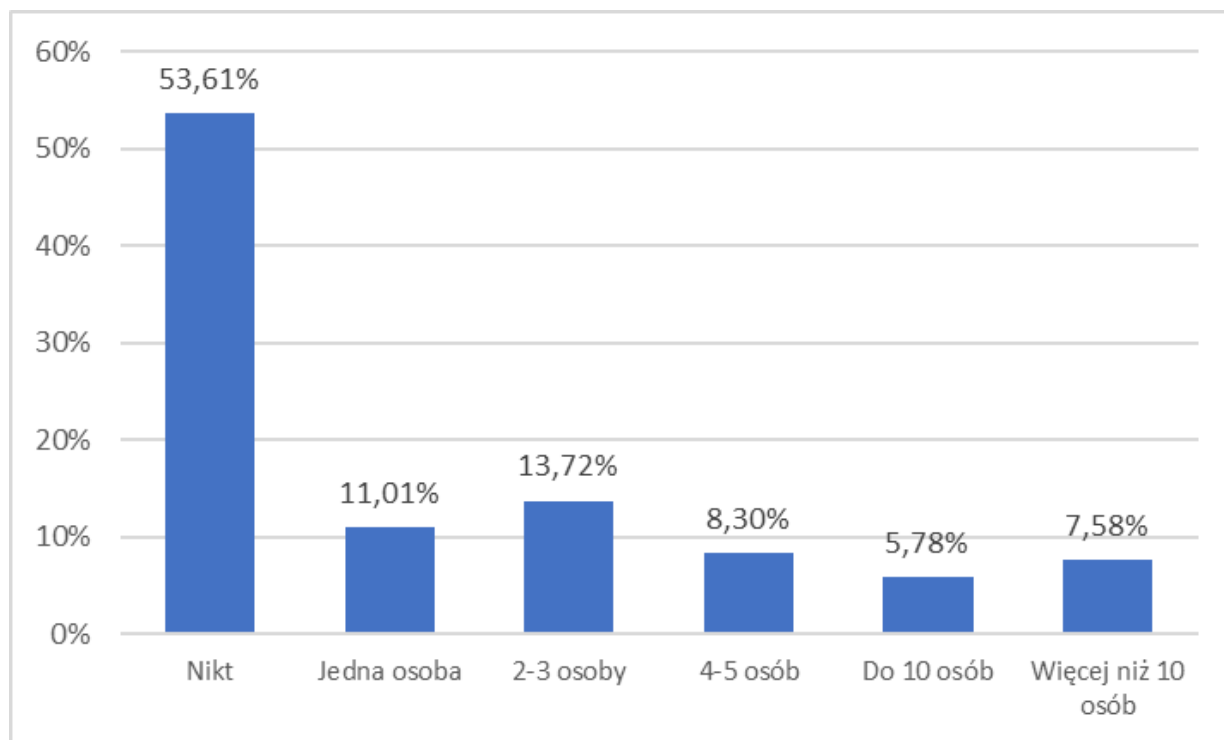
Na kolejne pytanie odpowiadali uczniowie, którzy przeszli już inicjację nikotynową. Zapytani oni zostali o sytuację, w której po raz pierwszy mieli kontakt z papierosami. Najwięcej, bo 70,59%, odpowiedziało, że miało to miejsce poza szkołą. 15,29% badanych zadeklarowało, że pierwszy kontakt z papierosami nastąpił w domu, a 14,12% wskazało szkołę jako miejsce swojego pierwszego kontaktu z papierosami.

Wykres 37. Miejsce inicjacji nikotynowej.

Respondentów zapytano, ilu spośród ich najbliższych znajomych używa papierosów (w tym tradycyjnych papierosów, e-papierosów, jednorazówek, podgrzewaczy tytoniu itp.) częściej niż raz w miesiącu. Ponad połowa, 53,61%, odpowiedziała, że nikt z ich bliskich nie używa papierosów regularnie. 13,72% wskazało, że są to 2-3 osoby, a 11,01% – jedna osoba. Mniejsze grupy respondentów zadeklarowały, że regularnie pali 4-5 osób (8,30%), do 10 osób (5,78%) lub więcej niż 10 osób (7,58%) z ich grona znajomych.

Wykres 38. Liczba osób z otoczenia uczniów spożywająca nikotynę.

5.3.2. Palenie papierosów – porównanie uczniów do próby ogólnopolskiej

Porównano skalę palenia papierosów przez uczniów Gminy Świebodzice w wieku 11 – 15 lat oraz kohorty 11-15 lat, której wybór był podyktowany doborem próby w badaniach ogólnopolskich **HBSC 2018**⁹. Podobnie jak w przypadku analizy porównawczej dotyczącej konsumpcji alkoholu, w opracowaniu uwzględniono zestawienie uzyskanych wyników badań lokalnych wśród młodzieży szkół ponadpodstawowych do ogólnopolskich badań ESPAD 2019.

⁹ Mazur, J., Małkowska-Szkućnik, A. (red.). (2018). Zdrowie uczniów w 2018 roku na tle nowego modelu badań HBSC. Warszawa: Instytut Matki i Dziecka.

Odnotowuje się rzadsze palenie papierosów przez uczniów szkół podstawowych z terenu Gminy Świebodzice, niż w przypadku uczniów w populacji całego kraju. W badaniach HBSC odsetek uczniów po inicjacji nikotynowej wynosi 21,60%, z kolei wśród ankietowanych uczniów Gminy, kształtuje się on na poziomie 15%.

Uczniowie szkół ponadpodstawowych, zamieszkujący Gminę Świebodzice, rzadziej mają za sobą inicjację nikotynową w porównaniu do badań ogólnopolskich ESPAD¹⁰. W grupie młodzieży ze Świebodzic, żaden z uczniów w wieku 15-16 lat nigdy nie palił papierosów, podczas gdy w badaniu ESPAD odsetek ten wyniósł 50,1%. Z kolei w starszej grupie wiekowej (17-18 lat), 45% uczniów ze Świebodzic zadeklarowało brak doświadczeń z paleniem papierosów, w porównaniu do 34,5% w badaniu ogólnopolskim. Podobnie jak w przypadku wyników inicjacji alkoholowej, należy zwrócić uwagę na nieliczną grupę w badaniu młodzieży szkół ponadpodstawowych.

5.4. Leki i napoje energetyczne

5.4.1. Zazywanie leków i spożywanie napojów energetycznych wśród uczniów

Coraz częstszym problemem wśród dzieci i młodzieży jest spożywanie leków uspokajających i nasennych bez wskazania ze strony lekarza. Leki takie mogą być uzależniające szczególnie dla młodego organizmu, a ponadto wchodzić w niebezpieczne interakcje z innymi środkami psychoaktywnymi, np. z alkoholem, prowadząc do zagrożenia życia i zdrowia.

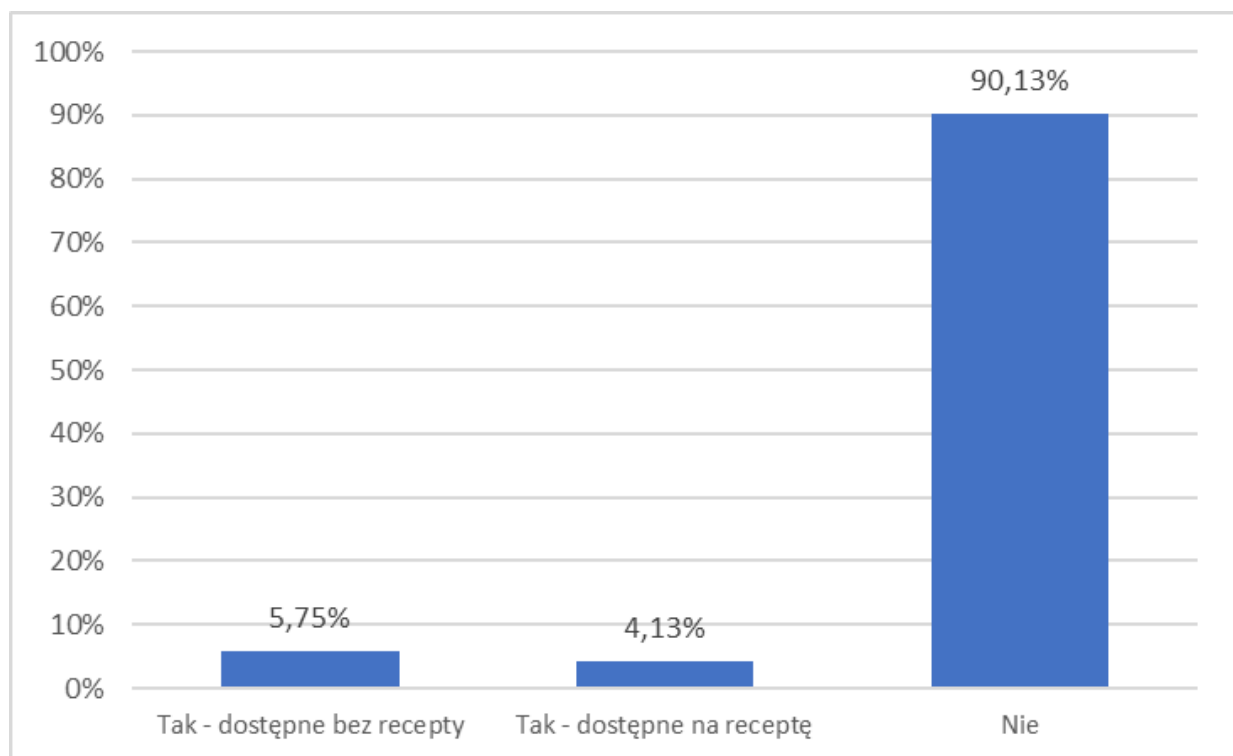
Z badania ESPAD w 2019 r. wynikało, iż w porównaniu do korzystania z narkotyków wśród młodzieży jeszcze rzadziej zdarza się przyjmowanie leków uspokajających lub nasennych bez przepisu lekarza. Takie doświadczenia, chociaż raz w życiu, stały się udziałem 15,1% uczniów z młodszej kohorty i 18,3% ze starszej kohorty. Sięganie po te leki jest bardziej rozpowszechnione wśród dziewcząt niż wśród chłopców. Jednakże w badaniach międzynarodowych ESPAD z 2011 roku wynikało, że przynajmniej jednokrotne użycie leków

¹⁰ Sierosławski, J. (2019). Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną. Raport z ogólnopolskich badań ankietowych zrealizowanych w 2019 r. Europejski program badań ankietowych w szkołach ESPAD. Warszawa: Instytut Psychiatrii i Neurologii.

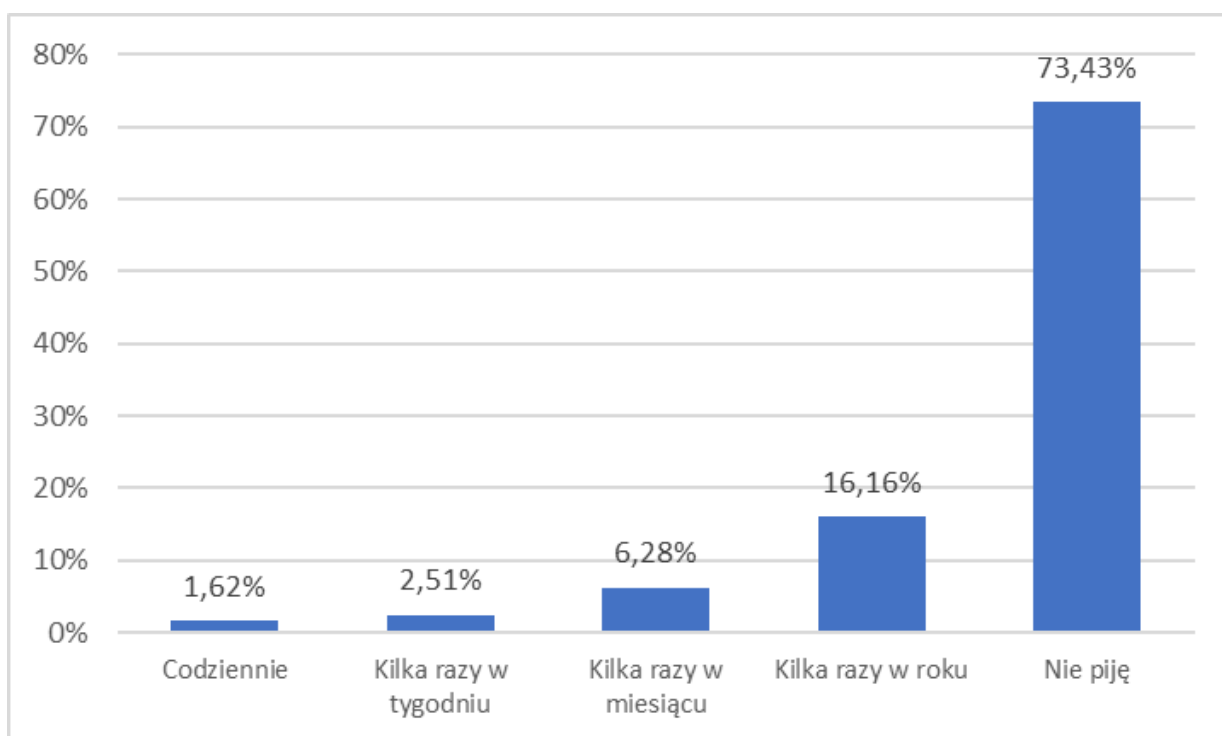
uspokajających bez przepisu lekarza najczęściej deklarowano na Litwie, w Monako i w Polsce (ok. 14% badanych uczniów).

Wśród badanych uczniów 90,13% przyznało, że nigdy nie zażywała leków uspokajających lub nasennych bez przepisu lekarza. Natomiast wśród tych, którzy zażywali takie leki, 5,75% przyznało, że były to leki dostępne bez recepty, a 4,13% zadeklarowało zażywanie leków dostępnych na receptę.

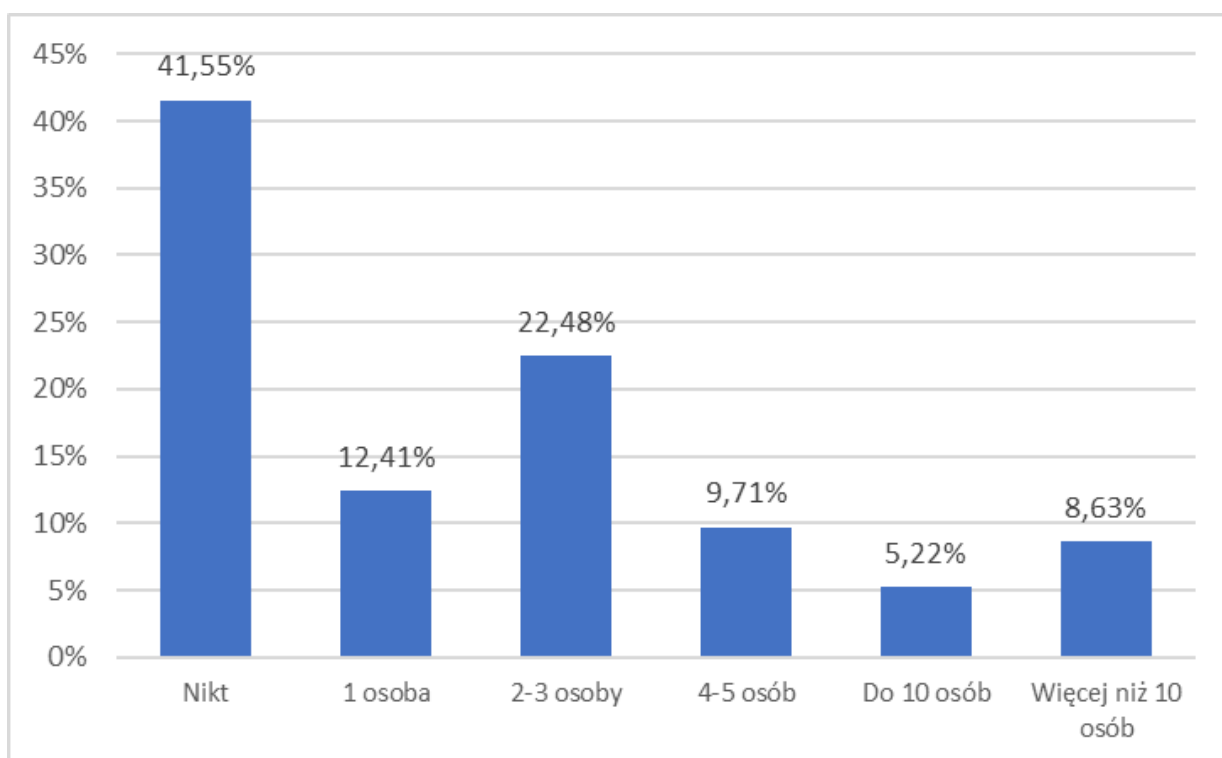
Wykres 39. Spożywanie leków przez uczniów.

Uczniom zadano również pytania z zakresu spożywania napojów energetyzujących. Większość, 73,43%, odpowiedziała, że w ogóle ich nie pije. Wśród tych, którzy spożywają energetyki, 16,16% pije je kilka razy w roku, 6,28% – kilka razy w miesiącu, 2,51% – kilka razy w tygodniu, a 1,62% deklaruje codzienne spożycie.

Wykres 40. Częstotliwość spożywania napojów energetycznych wśród uczniów.

Uczniowie zostali ponadto zapytani o to, ile osób z ich otoczenia spożywa napoje energetyczne częściej niż raz w miesiącu. Najwięcej, 41,55%, odpowiedziało, że nikt z ich bliskich nie spożywa energetyków regularnie. Kolejne 22,48% wskazało, że są to 2-3 osoby, a 12,41% – jedna osoba. Mniejsze grupy badanych zadeklarowały, że energetyki pije 4-5 osób (9,71%), do 10 osób (5,22%) lub więcej niż 10 osób (8,63%) z ich znajomych.

Wykres 41. Liczba osób w najbliższym otoczeniu uczniów spożywających NE częściej niż raz w miesiącu.

5.5. Uzależnienia behawioralne

5.5.1. Uzależnienie od Internetu i urządzeń elektronicznych wśród uczniów

Co piąty nastolatek korzysta z Internetu ponad 6 godzin dziennie¹¹. Większość młodzieży używa Internetu w celu słuchania muzyki, oglądania filmów lub seriali, kontaktów ze znajomymi, czy korzystania z serwisów społecznościowych.

Problemowe używanie Internetu (PUI), a co za tym idzie nadmierne użytkowanie urządzeń elektronicznych może prowadzić do problemów zdrowotnych takich jak: zaburzony rytm snu i czuwania (nastolatki, które korzystają z urządzeń elektronicznych ponad 4 godziny dziennie są

¹¹ Bochenek, M., Lange, R. (2019). *Nastolatki 3.0. Raport z ogólnopolskiego badania uczniów*. Warszawa: NASK Państwowy Instytut Badawczy.

narażone na krótszy sen¹², problemy ze wzrokiem¹³, bóle pleców w odcinku lędźwiowym¹⁴ a także bóle głowy¹⁵. Dodatkowymi problemami o charakterze psychologicznym, które towarzyszą nadmiernemu korzystaniu z urządzeń elektronicznych są: obniżony nastrój, nadmierne zamartwianie się, lękliwość (w tym, co ciekawe zwiększony lęk przed wystąpieniami przed innymi), pogorszone logiczne myślenie, stany depresyjne¹⁶. Ponadto Internet daje możliwość młodzieży dostępu do niepożądanych treści, które wpływają na rozwój emocjonalny, poznawczy i społeczny¹⁷. Prawie co drugi nastolatek spotkał się z hejtem i dyskryminacją innych albo relacjami dotyczącymi eksperymentowania z narkotykami, a także treściami promującymi zaburzenia odżywiania, a ponad 1/3 widziało treści dotyczące sposobów popełnienia samobójstwa lub okaleczania się¹⁸.

Prekursorka badań w obszarze PUI Kimberly Young (1998) wyróżniła 8 objawów nałogowego korzystania z Internetu (Izdebski, Kotyśko, 2016) w tym jedno z nich to doświadczanie uczucia przygnębienia, niepokoju lub rozdrażnienia w momencie ograniczenia dostępu do Internetu¹⁹.

W celu zbadania zachowań związanych z korzystaniem z Internetu i urządzeń elektronicznych zapytano uczniów, ile czasu dziennie spędzają przy komputerze. Najwięcej, bo 53,53%, zadeklarowało, że spędza przy komputerze od 0 do 2 godzin dziennie. Kolejna grupa, 24,95%, spędza 2-4 godziny, a 11,93% – 4-6 godzin. Mniejsze odsetki badanych zadeklarowały spędzanie przy komputerze 6-7 godzin (2,71%) oraz powyżej 7 godzin dziennie (6,87%).

¹² Hysing, M., Pallesen, S., Stormark, K. M., Jakobsen, R., Lundervold, A. J., Sivertsen, B. (2015). Sleep and use of electronic devices in adolescence: results from a large population-based study. *BMJ Open*, 5(1), e006748.

¹³ Skoblina, N., Shpakou, A., Milushkina, O., Markelova, S., Kuzniatsova, A., Tatarinchik, A. (2020). Eye health risks associated with the use of electronic devices and awareness of youth. *Klinika Oczna / Acta Ophthalmologica Polonica*, 122(2), 60-65.

¹⁴ Bento, T. P. F., Cornelio, G. P., Perrucini, P. O., Simeão, S. F. A. P., de Conti, M. H. S., de Vitta, A. (2020). Low back pain in adolescents and association with sociodemographic factors, electronic devices, physical activity and mental health. *Jornal de Pediatria*, 96(6), 717-724.

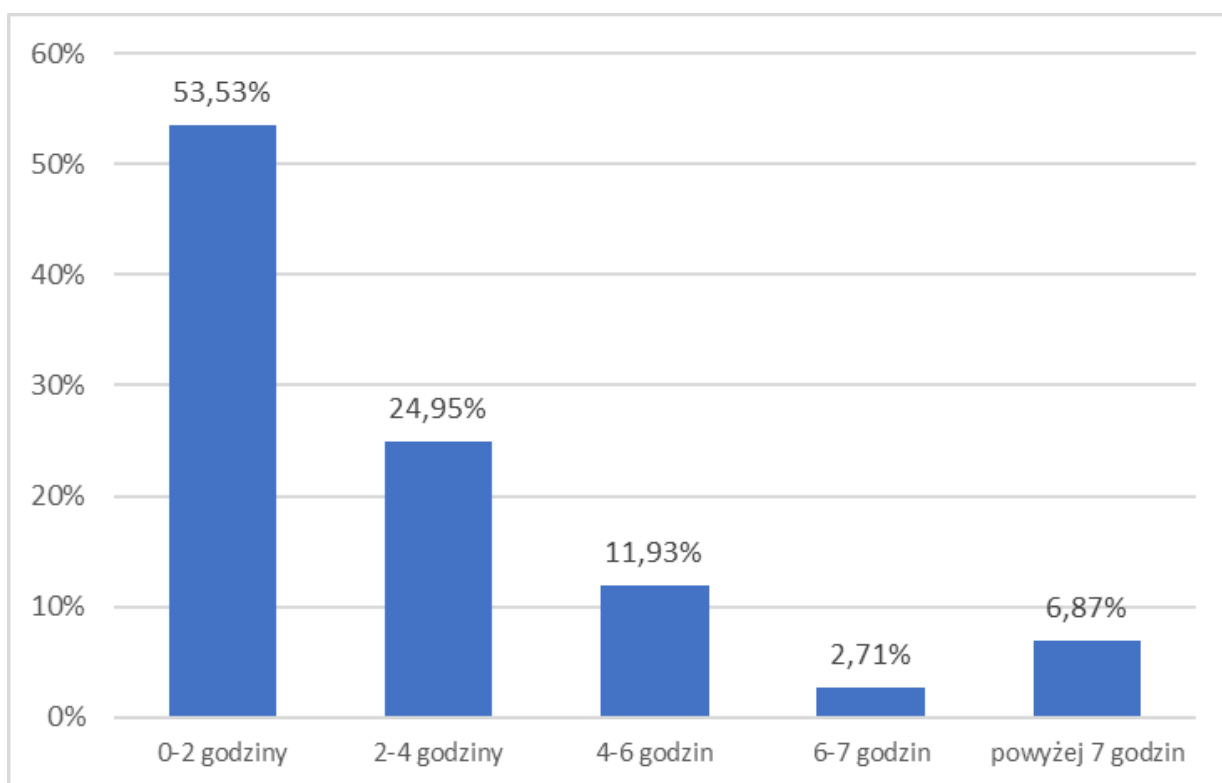
¹⁵ Devi, C. H. B. P., Samreen, S., Vaishnavi, B., Navitha, D., Kumari, N. K., Sharma J. V. C., Sirisha P. (2019). A study on impact of electronic devices on youngsters. *The Pharma Innovation Journal*, 8(5), 283-292.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Piechna, J. (2019). *Szkodliwe treści w Internecie. Nie akceptuję, reaguję*. Warszawa: NASK Państwowy Instytut Badawczy.

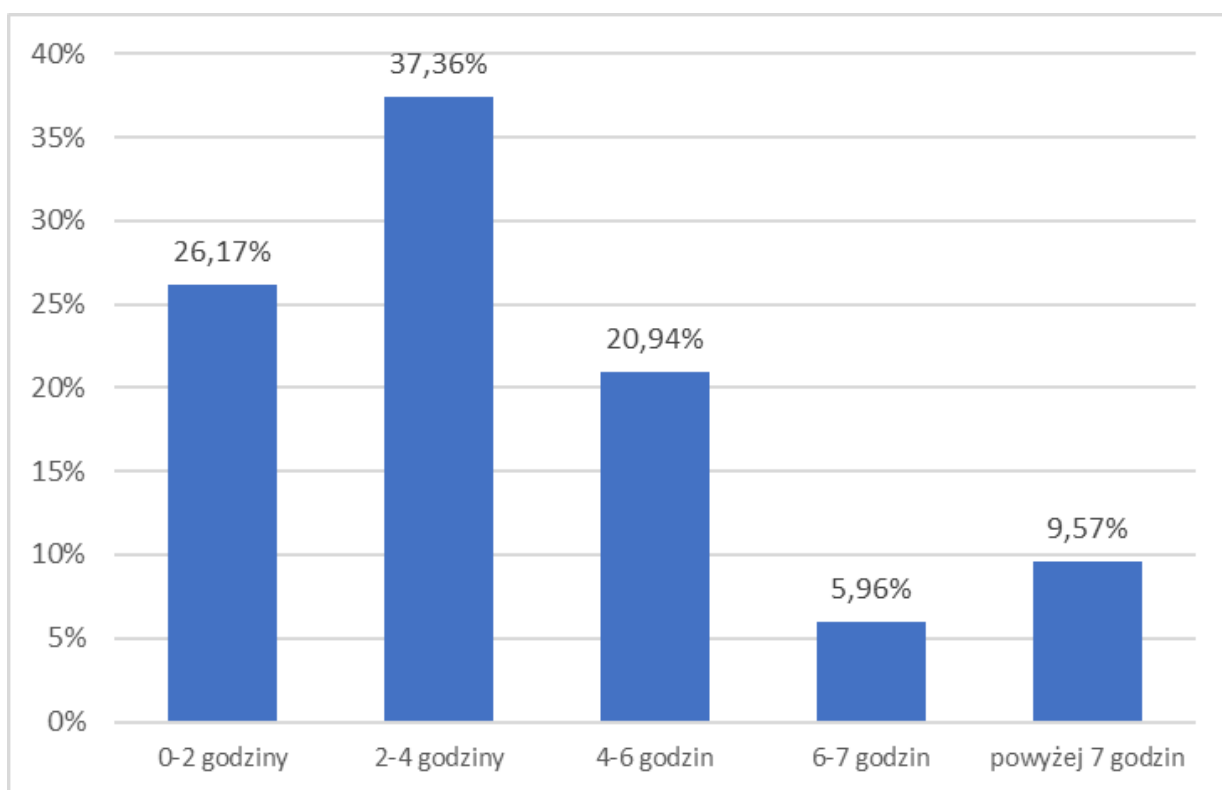
¹⁸ Abramczuk, K. (2019). *Doświadczane ryzyko i poczucie bezpieczeństwa w Internecie*. W: J. Pyżalski, A. Zdrodowska, Ł. Tomczyk, K. Abramczuk (red.), *Polskie badanie EU Kids Online 2018. Najważniejsze wyniki i wnioski* (s. 79-93). Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.

¹⁹ Makaruk, K., Włodarczyk, J., Skoneczna, P. (2019) *Problematyczne używanie Internetu przez młodzież. Raport z badań*. Warszawa. Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę.

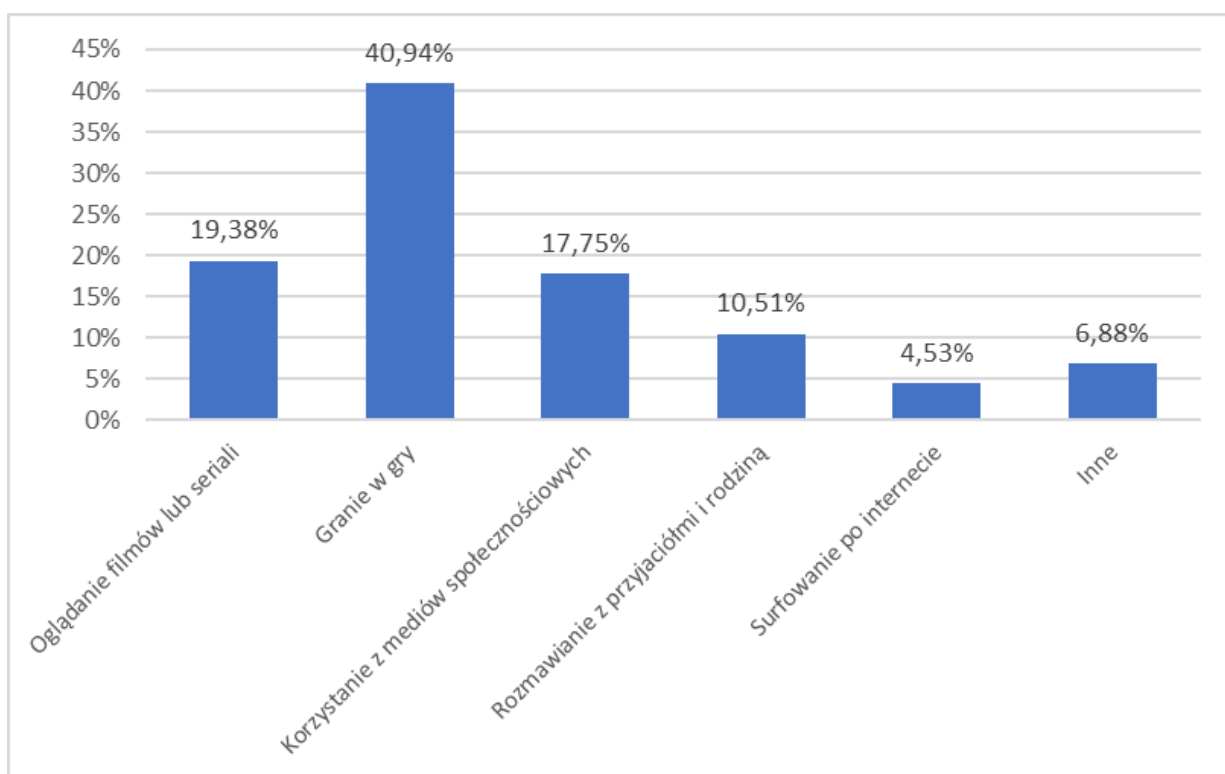
Wykres 42. Średni dzienny czas spędzany przy komputerze przez uczniów.

Kolejne pytanie dotyczyło z kolei dziennego czasu spędzonego przy telefonie przez uczniów. Najwięcej, bo 37,36%, zadeklarowało, że spędza przy telefonie od 2 do 4 godzin dziennie. Kolejna grupa, 26,17%, spędza 0-2 godziny, a 20,94% – 4-6 godzin. Mniejsze odsetki badanych zadeklarowały spędzanie przy telefonie 6-7 godzin (5,96%) oraz powyżej 7 godzin dziennie (9,57%).

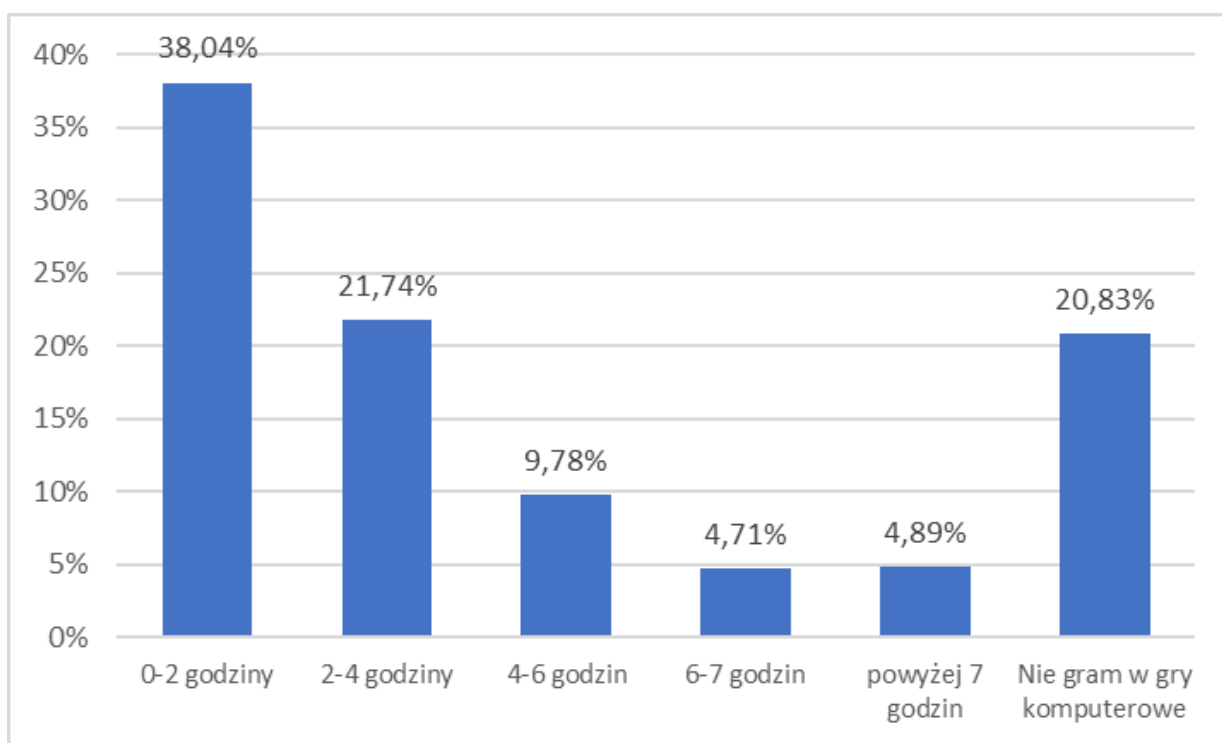
Wykres 43. Średni dzienny czas spędzany przy telefonie przez uczniów.

Uczniowie zostali następnie zapytani o to, jakie aktywności najczęściej podejmują w Internecie. Wyniki z odpowiedzi zamkniętych pokazują, że największy odsetek, 40,94%, wskazał na granie w gry. Kolejne czynności to oglądanie filmów lub seriali (19,38%) oraz korzystanie z mediów społecznościowych (17,75%). Mniejsza grupa respondentów zadeklarowała rozmowy z przyjaciółmi i rodziną (10,51%) oraz surfowanie po Internecie (4,53%). Opcję „inne” wybrało 6,88% badanych. W pytaniu uczniowie mieli również możliwość wpisywania własnej odpowiedzi. Tutaj dominowały takie wpisy jak rozmawianie z przyjaciółmi, czy oglądanie filmików na platformach takich jak YouTube.

Wykres 44. Aktywności uczniów podczas korzystania z komputera i telefonu.

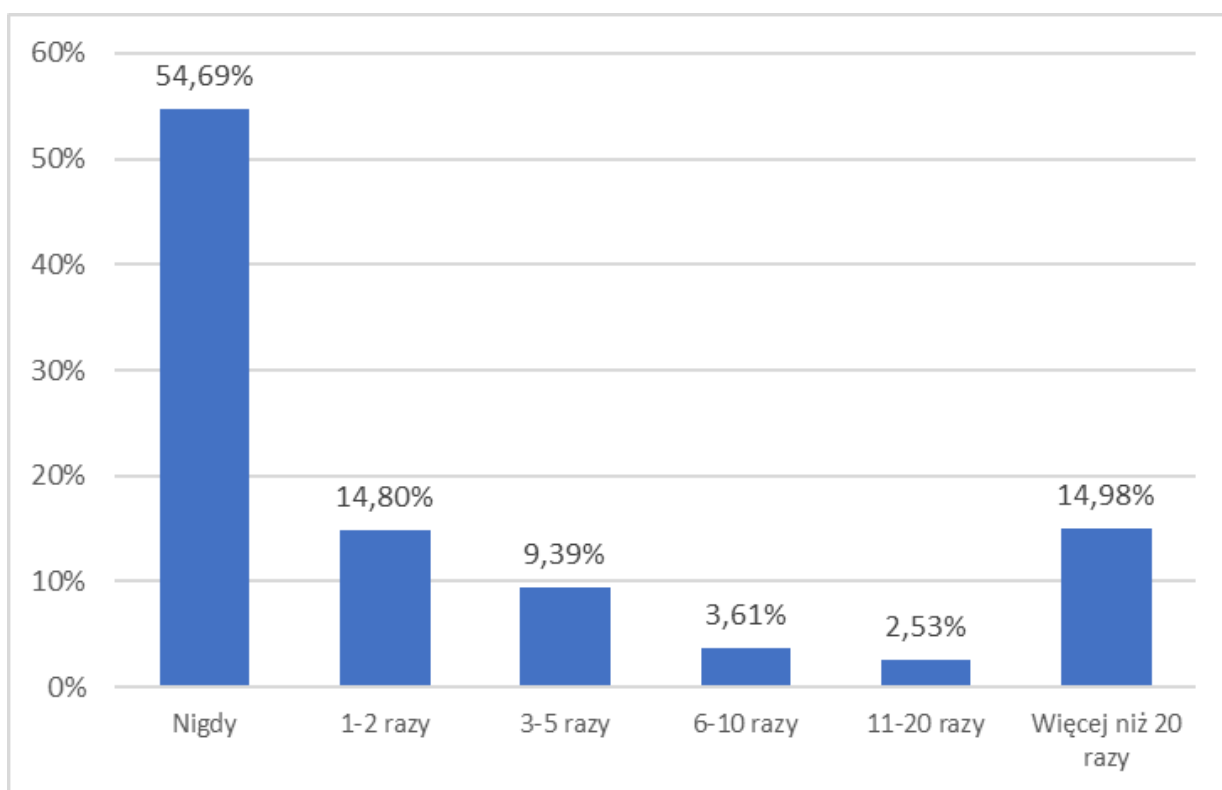
Następnie młodzi mieszkańcy Gminy zostali zapytani o ilość godzin spędzanych na graniu w gry komputerowe. Największa grupa, 38,04%, zadeklarowała, że spędza na graniu od 0 do 2 godzin dziennie. Kolejne 21,74% poświęca na tę aktywność 2-4 godziny, a 9,78% – 4-6 godzin. Mniejsze odsetki badanych grają przez 6-7 godzin (4,71%) lub powyżej 7 godzin (4,89%) dziennie. Odpowiedź „nie gram w gry komputerowe” wybrało 20,83% respondentów.

Wykres 45. Średni dzienny czas grania w gry komputerowe przez uczniów.

Osoby korzystające z Internetu mogą natknąć się na wiele szkodliwych materiałów, do których przede wszystkim należą różnego rodzaju zdjęcia, filmy, artykuły lub fora internetowe zawierające elementy przemocy, pornografii, czy nawołujące do dyskryminacji innych ludzi. Kontakt z tego rodzaju treściami może mieć negatywny wpływ na psychikę, ponieważ tego typu informacje powodują napięcie, uderzają w ważne wartości dla człowieka, budzą nieprzyjemne skojarzenia. Ponadto mogą nakłaniać do krzywdzących i agresywnych zachowań oraz zaburzać rozwój psychoseksualny, szczególnie wśród dzieci i młodzieży. Wyniki wskazują, że część młodych mieszkańców spotkała się z dyskryminacją i obrażaniem innych ze względu na ich cechy.

W celu weryfikacji doświadczenia uczniów zamieszkujących Gminę Świebodzice ze szkodliwymi treściami w Internecie, zostali oni poproszeni także o określenie, czy kiedykolwiek zetknęli się treściami niedozwolonymi w sieci. Większość, 54,69%, odpowiedziała, że nigdy nie miała styczności z takimi treściami. Wśród tych, którzy odpowiedzieli twierdząco, 14,80% wskazało, że miało taki kontakt 1-2 razy, a 9,39% – 3-5 razy. Mniejsze odsetki zadeklarowały częstotliwość 6-10 razy (3,61%), 11-20 razy (2,53%), oraz więcej niż 20 razy (14,98%).

Wykres 46. Doświadczenia uczniów z treściami niedozwolonymi w Internecie.

Następnie, młodzi mieszkańcy gminy zapytani zostali o to, jakiego typu treści niedozwolone widzieli. Na podstawie podanych danych (odpowiedzi otwarte) najczęściej można się było spotkać z odpowiedziami w rodzaju „nie wiem”, „nie pamiętam” czy „nie widziałem/am”. Natomiast widzianymi treściami niedozwolonymi przez uczniów były nagość oraz treści pornograficzne, ponieważ wpisy odnosiły się do nagich zdjęć, pornografii i nienawistnych treści, co sugeruje, że te tematy były najczęściej spotykane. Ponadto pojawiły się wzmianki o przemocy, brutalnych zachowaniach oraz okrucieństwie wobec innych.

5.6. Przemoc

5.6.1. Problem przemocy w opinii rodziców

Skala zjawiska przemocy, zwłaszcza wobec dzieci, jest niezwykle trudna do oszacowania. Mimo tego, że jest to zjawisko bardzo dobrze znane we wszystkich kręgach kulturowych, przez wieki było ono bagatelizowane, czasem nawet uważane za pewnego rodzaju „ochronę” dziecka przed demoralizacją, wykołajeniem i zejściem na złą drogę. Dopiero

w XIX w. zajęto się badaniem wpływu stosowania przemocy wobec dzieci. Prawdziwa i zasadnicza zmiana stosunku rodziców do dzieci i w konsekwencji społeczeństwa dorosłych w stosunku do dzieci dokonała się głównie dzięki rozwojowi psychologii, a przede wszystkim dzięki odkryciom Z. Freuda.

Dziś już wiemy doskonale, że przemoc może prowadzić do wewnętrznej destrukcji i może być przyczyną wielu groźnych następstw. Dlatego tak ważna jest edukacja w zakresie agresji i przemocy, zarówno wśród ludzi dorosłych, jak i młodzieży oraz dzieci, które kształtują nowe pokolenie.

Osoby stosujące przemoc domową są teraz zobowiązane do uczestnictwa w programach korekcyjno-edukacyjnych lub psychologiczno-terapeutycznych. Niestosowanie się do tego obowiązku skutkuje karą ograniczenia wolności lub grzywną. Programy te mają na celu resocjalizację i zapobieganie ponownym aktom przemocy.

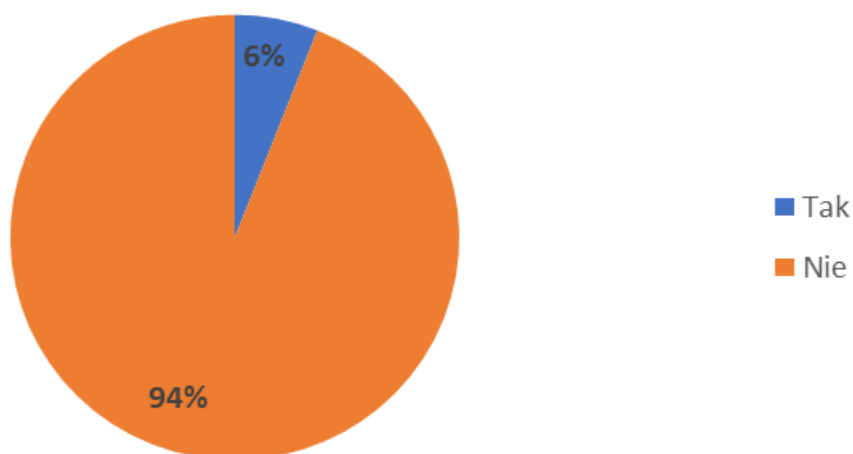
Dodatkowo, tzw. „Ustawa Kamilka”, która weszła w życie w 2023 roku, koncentruje się na ochronie dzieci przed przemocą, dzięki czemu konieczne jest m.in. wdrożenie standardów ochrony małoletnich przez placówki oświatowe, opiekuńcze, medyczne czy sportowe.

W części ankiety przeprowadzonej wśród rodziców uczniów znalazło się kilka pytań dotyczących negatywnych zachowań wobec najmłodszych. Jeszcze do niedawna uważano, że strach przed rodzicami ułatwia wychowywanie dzieci. Obecnie pomimo ogólnej zmiany trendów, nadal można spotkać osoby, które myślą w ten sposób. Dlatego też skierowaliśmy to pytanie do rodziców, w celu sprawdzenia ich poglądów dotyczących agresywnych zachowań wobec wychowywanych dzieci.

W opinii 94% badanych strach dziecka nie ułatwia rodzicom jego wychowania. Odmienne zdanie posiadało niestety 6% respondentów.

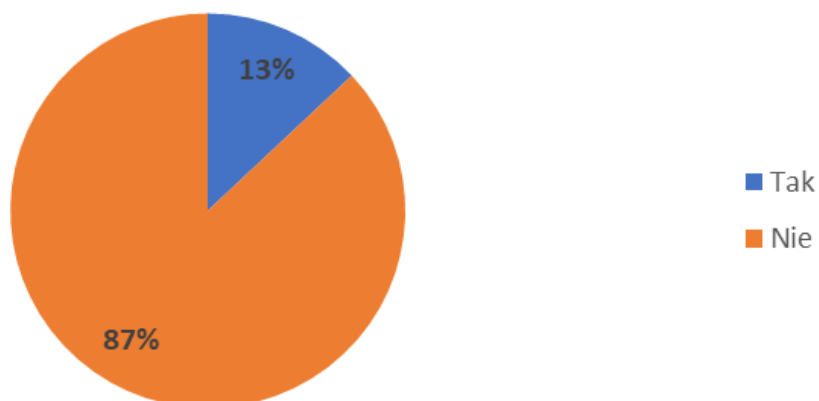
Czy Pana/Pani zdaniem, strach dziecka przed rodzicami ułatwia jego wychowanie?

Wykres 47. Wpływ strachu dziecka przed rodzicami na jego wychowanie zdaniem rodziców.

Wyniki badań wskazują także, że 87% badanych nie uważa, aby surowe wychowywanie dzieci pomogło im w ich późniejszym życiu. Pozostałe 13% jest odmiennego zdania.

Czy Pana/Pani zdaniem, surowe traktowanie hartuje dziecko i pozwala lepiej radzić sobie w życiu?

Wykres 48. Wpływ surowego traktowania dziecka na jego przyszłość

Znaczna większość, rodziców uczniów z Gminy Świebodzice uważa, że stosowanie kar fizycznych nie jest dobrą metodą wychowawczą. 6% ankietowanych rodziców uznaje kary fizyczne za stosowną od czasu do czasu, a za dobrą metodę wychowawczą uznaje je zaledwie 1% badanych.

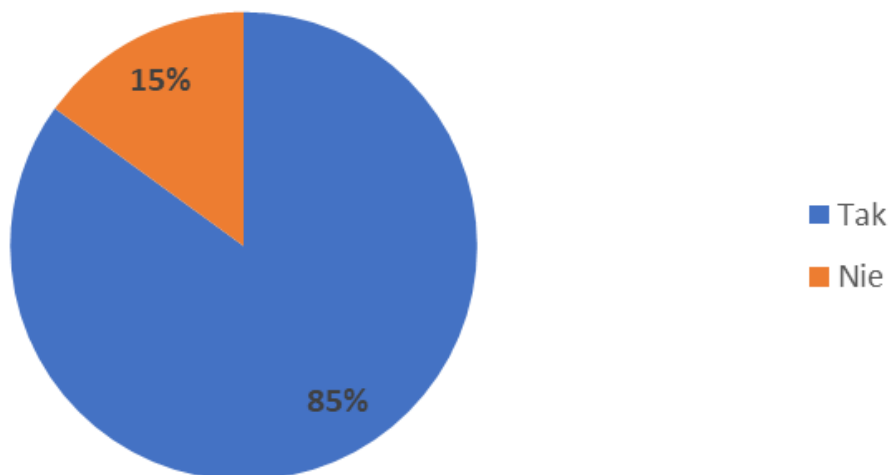

Wykres 49. Zasadność stosowania kar fizycznych wobec dzieci jako metody wychowawczej.

Negatywny stosunek wobec stosowania kar fizycznych ma swoje odzwierciedlenie także w odpowiedziach na następne pytanie. 85% respondentów uważa za słuszne prawne zakazanie stosowania kar fizycznych. Mimo wszystko aż 15% badanych jest odmiennego zdania.

Czy Pana/Pani zdaniem, stosowanie kar fizycznych jest słusznie zakazane prawem?

Wykres 50. Postawy wobec legalności stosowania kar fizycznych.

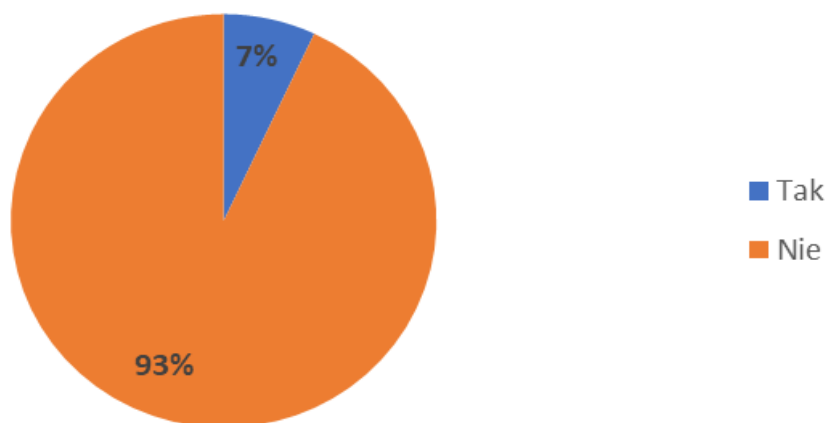
5.6.2. Problem przemocy w opinii pracowników oświaty

Pytania dotyczące przemocy wobec dzieci i młodzieży znalazły się również w ankiecie skierowanej do pracowników oświaty z terenu Gminy Świebodzice. Część pytań była tożsama do tych, zadanych rodzicom.

93% badanych uważa, że strach dziecka nie ułatwia rodzicom jego wychowania. Przeciwnego zdania jest 7% respondentów. Wyniki są więc bardzo zbliżone do tych, uzyskanych pośród rodziców uczniów (94% nie, 6% tak).

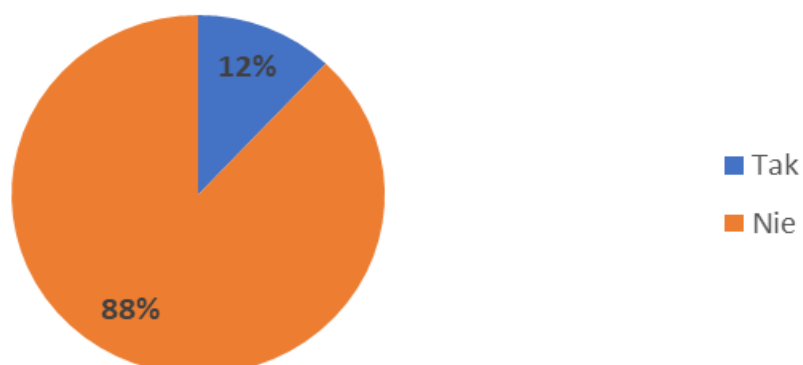
Czy Pana/Pani zdaniem, strach dziecka przed rodzicami ułatwia jego wychowanie?

Wykres 51. Wpływ strachu dziecka przed rodzicami na jego wychowanie zdaniem pracowników oświaty.

Natomiast nieco może zaskakiwać wyższy odsetek zgadzających się ze stwierdzeniem, mówiącym o tym, iż surowe traktowanie pozwala dziecku w lepszym radzeniu sobie w życiu. Takiego zdania jest 12% pracowników oświaty.

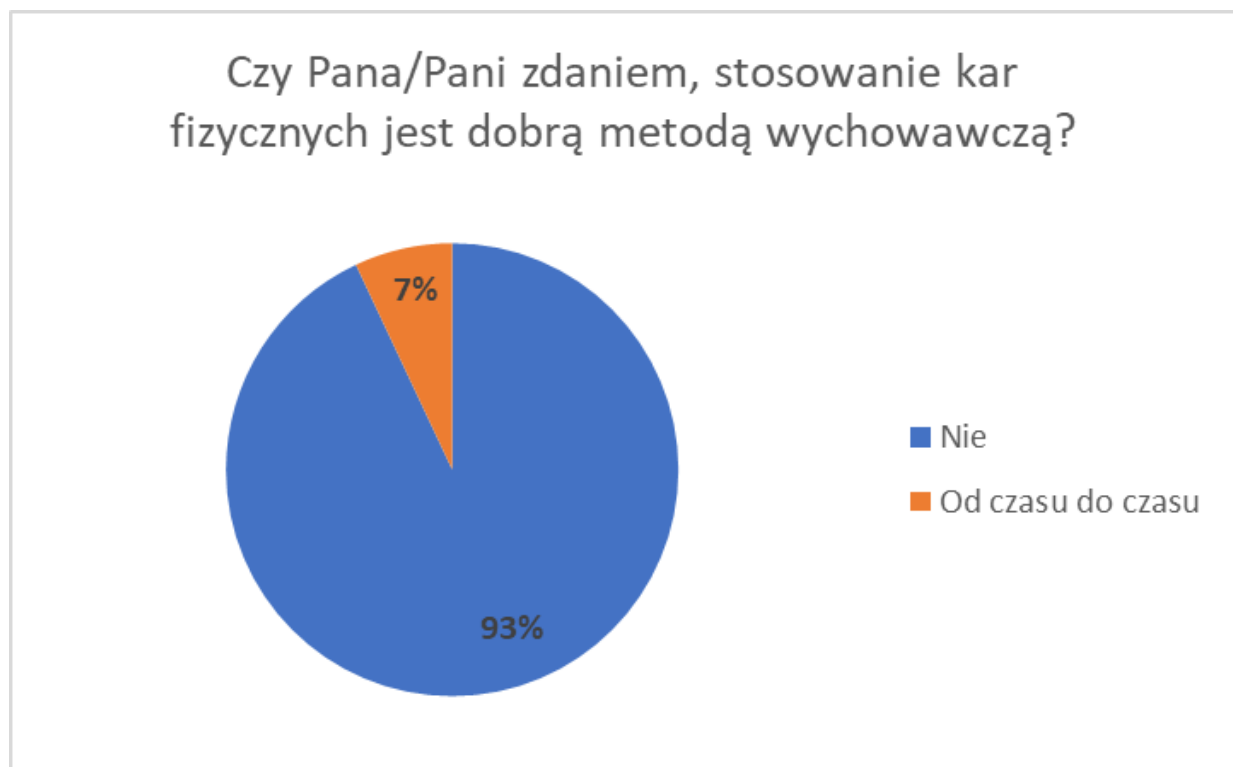
Czy Pana/Pani zdaniem, surowe traktowanie hartuje dziecko i pozwala lepiej radzić sobie w życiu?

Wykres 52. Wpływ surowego traktowania dziecka na jego przyszłość.

Żadna z osób badanych nie postrzega stosowania kar fizycznych jako dobrej metody wychowawczej. Przeciwnego zdania jest z kolei 93% badanych, pozostała część ankietowanych uważa kary fizyczne za uzasadnione od czasu do czasu.

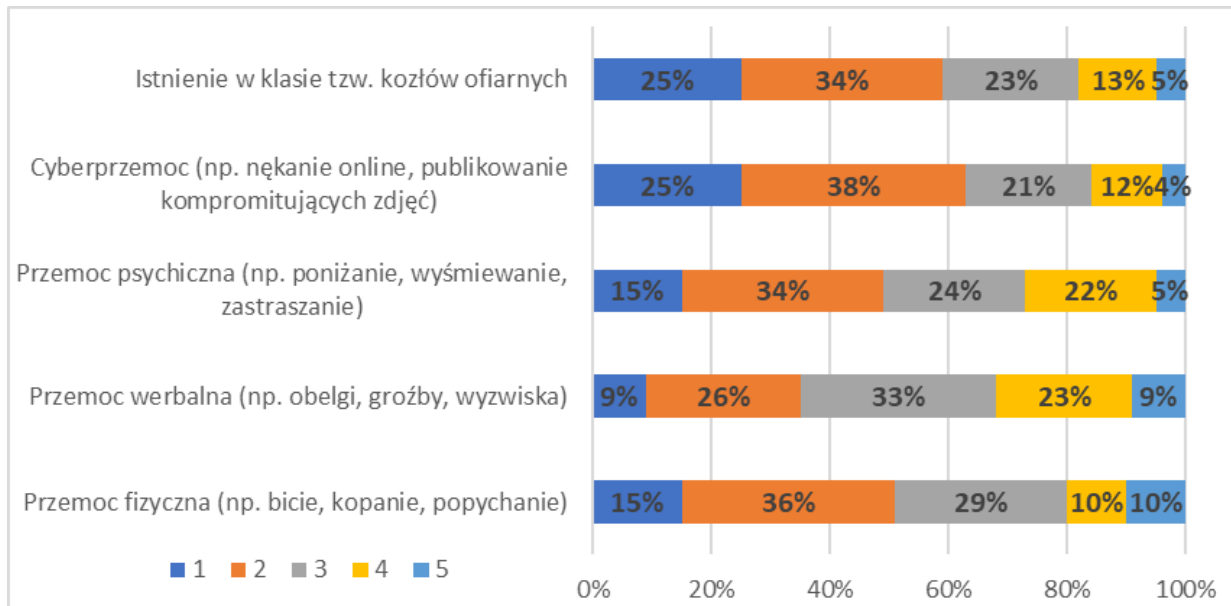

Wykres 53. Zasadność stosowania kar fizycznych wobec dzieci jako metody wychowawczej według pracowników oświaty.

W przypadku przemocy fizycznej, 15% pracowników szkoły uznało ją za nieważną lub niewystępującą, a 36% oceniło ją jako niewielki problem. Natomiast 29% uznało przemoc fizyczną za umiarkowanie poważną, a 10% oceniło ją jako poważny problem, co daje łącznie 20% wskazań na wyższą rangę powagi. Przemoc werbalna, taka jak obelgi i groźby, została oceniona jako umiarkowany problem przez 33% respondentów, a jako poważny przez 23% i 9%. Przemoc psychiczna, obejmująca poniżanie i zastraszanie, została uznana za nieważną przez 15% badanych i niewielką przez 34%, natomiast 24% uznało ją za umiarkowaną, a 22% wskazało na powagę problemu, przy czym jedynie 5% oceniło ją jako bardzo poważną. W przypadku cyberprzemocy, 25% respondentów stwierdziło, że problem ten jest nieważny, a 38% oceniło go jako niewielki. Jednakże 21% wskazało na umiarkowaną wagę, 12% na poważny problem, a tylko 4% jako bardzo poważny. Jeśli chodzi o istnienie w klasie tzw. kozłów ofiarnych, 25% respondentów oceniło to zjawisko jako nieważne, a 34% jako

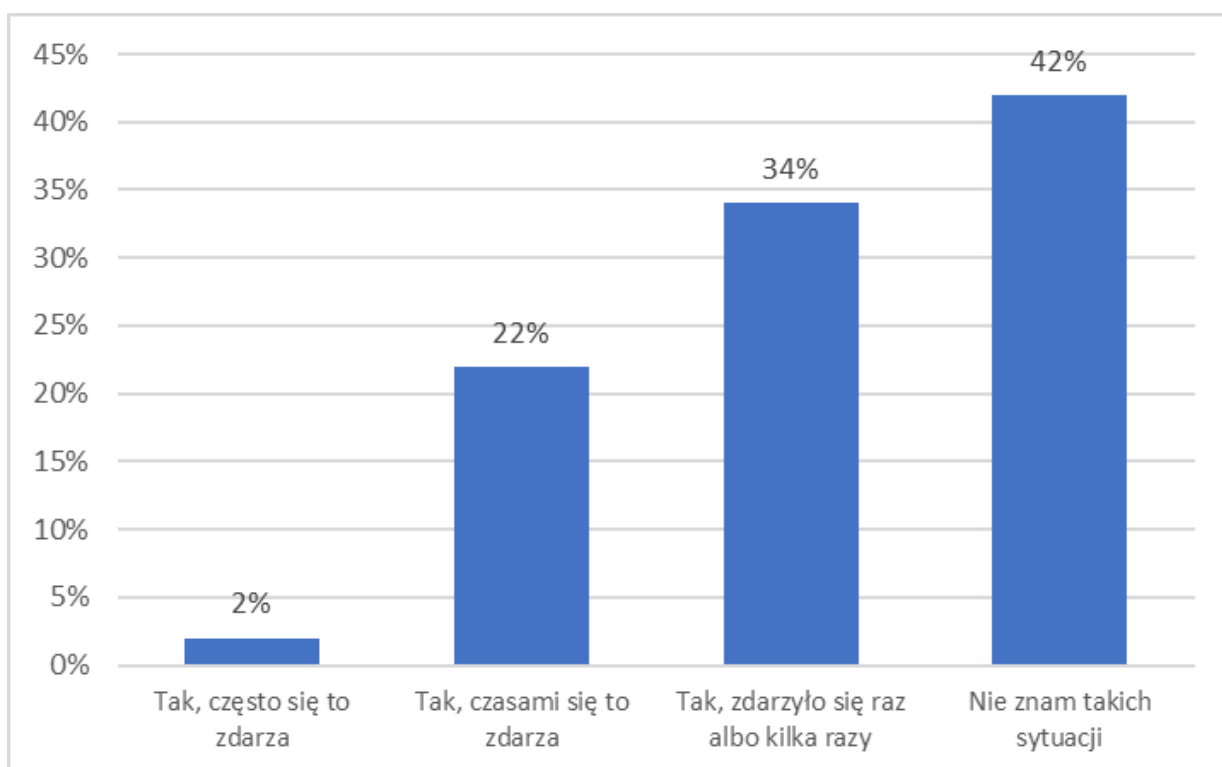

niewielki problem. Jednocześnie 23% uważa je za umiarkowane, 13% za poważne, a 5% za bardzo poważne. Podsumowując, przemoc werbalna i psychiczna są postrzegane jako bardziej problematyczne w porównaniu z innymi formami przemocy, co odzwierciedla wyższy odsetek ocen w wyższych kategoriach powagi.

Wykres 54. Powaga problemów związanych z przemocą w szkole.

Większość badanych zna również przypadki agresywnego zachowania uczniów wobec nauczycieli. 34% stwierdziło, że agresywne zachowania miały miejsce raz albo kilka razy. Odpowiedź „Tak, czasami się to zdarza” wybrało 22% respondentów, wskazując na sporadyczne przypadki agresji uczniów wobec nauczycieli. Jedynie 2% respondentów uznało, że takie sytuacje zdarzają się często. 42% badanych, zadeklarowało, że nie znają takich sytuacji.

Wykres 55. Przypadki sytuacji agresywnego zachowania uczniów wobec nauczyciel.

5.7. Diagnoza szkolna

Współczesna szkoła nie tylko odpowiada za przekazywanie wiedzy, ale także za wspieranie młodych ludzi w rozwoju osobistym, społecznym i emocjonalnym. Problemy takie jak uzależnienia od alkoholu, narkotyków czy nowych technologii stają się coraz bardziej powszechne wśród młodzieży, a ich skutki mogą być długofalowe i destrukcyjne. Równie poważnym zagrożeniem jest przemoc rówieśnicza, zarówno fizyczna, jak i psychiczna, która wpływa negatywnie na poczucie bezpieczeństwa i dobrostan uczniów. Dlatego tak ważne jest, aby szkoły i władze lokalne posiadały aktualną wiedzę na temat skali i charakteru tych problemów, co pozwoli na skuteczniejsze podejmowanie interwencji oraz wdrażanie programów profilaktycznych.

Przeprowadzone w Gminie Świebodzice ankiety wśród uczniów, rodziców i pracowników oświaty mają na celu zidentyfikowanie głównych obszarów wymagających wsparcia. Oprócz diagnozowania zagrożeń związanych z uzależnieniami czy przemocą, badania te pozwalają również na ocenę relacji społecznych w szkołach, poziomu zadowolenia z oferty edukacyjnej oraz współpracy pomiędzy rodzicami, nauczycielami i uczniami. Dzięki temu możliwe jest

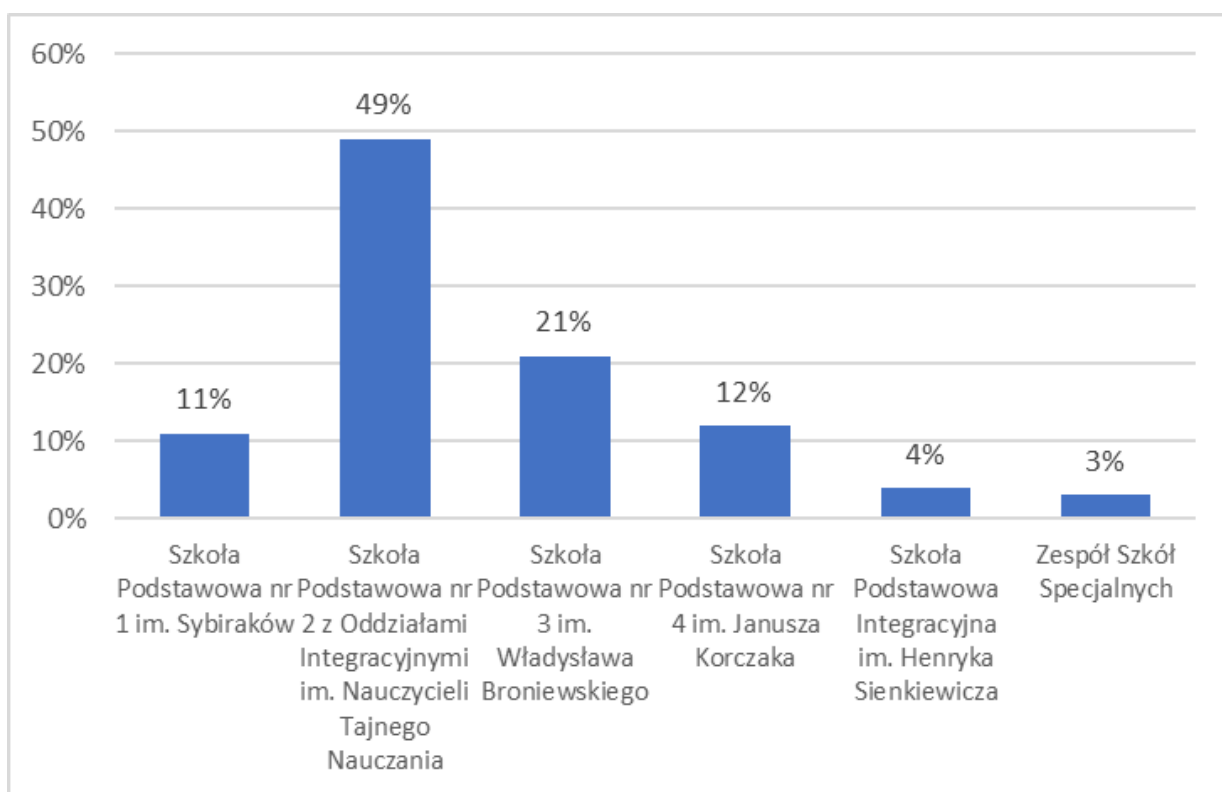
lepszę dopasowanie działań profilaktycznych i wychowawczych do rzeczywistych potrzeb lokalnej społeczności szkolnej.

Zasadność przeprowadzenia diagnozy szkolnej opiera się na przekonaniu, że wczesne rozpoznanie problemów oraz systematyczna analiza sytuacji uczniów i środowiska edukacyjnego stanowią klucz do efektywnego działania na rzecz poprawy jakości edukacji i bezpieczeństwa w szkołach. Uzyskane dane dostarczają cennych informacji, które mogą stanowić podstawę do tworzenia strategii, programów i inicjatyw mających na celu nie tylko zapobieganie negatywnym zjawiskom, ale także promowanie zdrowego i bezpiecznego środowiska szkolnego.

5.7.1 Funkcjonowanie szkół w opinii rodziców

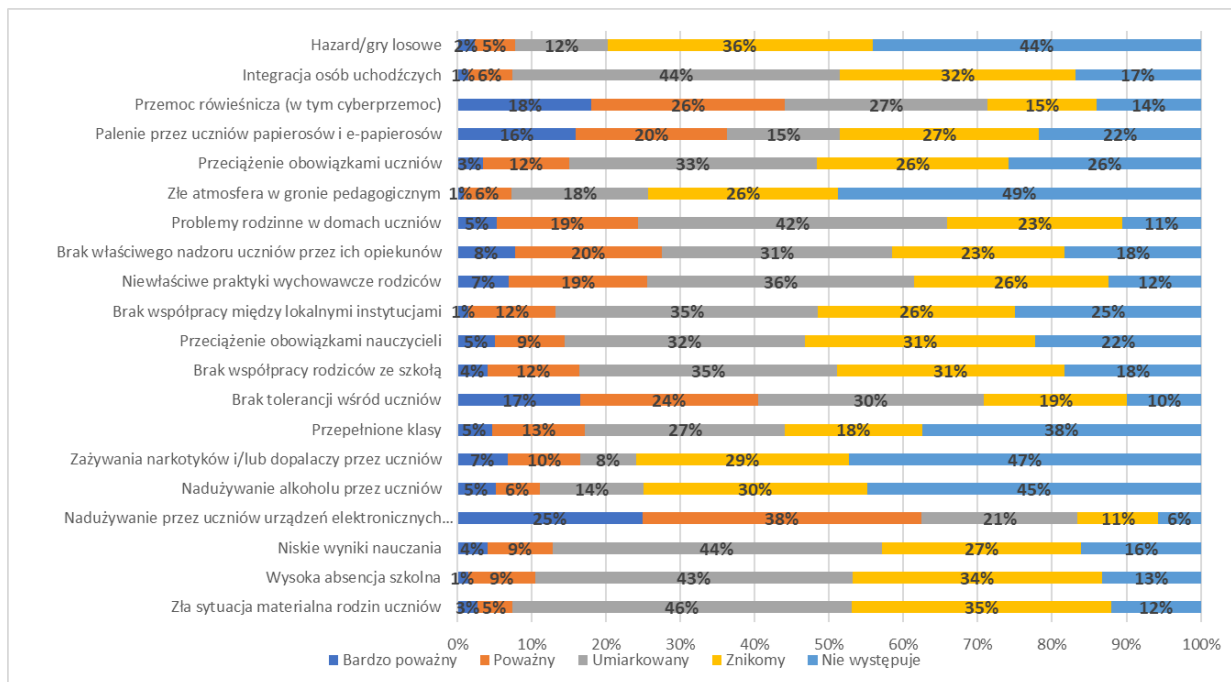
Kompleksowość działań przeprowadzanych w ramach diagnozy szkolnej dotyczyła ankietowania zarówno uczniów, pracowników oświaty, jak i rodziców, tak aby uzyskać możliwie najwięcej wglądu w sytuację.

Na początku zapytaliśmy o szkołę, do której uczęszczają dzieci poszczególnych osób badanych. Poglądowy rozkład widoczny jest na wykresie poniżej. Dane przedstawione w Diagnozie dotyczą wszystkich informacji zbiorczo, bez podziału na poszczególne szkoły.

Wykres 57. Szkoły, do których uczęszczają dzieci badanych.

Zdaniem rodziców najistotniejszymi problemami występującym na terenie szkoły ich dzieci są nadużywanie urządzeń elektrycznych - 25% badanych określiło problem jako bardzo poważny, 38% jako poważny, następnie przemoc rówieśnicza - 18% bardzo poważny, 26% poważny oraz brak tolerancji wśród uczniów oceniony jako bardzo poważny przez 17% rodziców, jako poważny przez 24%. Wysoko znajdowało się także palenie przez uczniów papierosów i e-papierosów, 16% rodziców uznało to za bardzo poważny problem a 20% za poważny. Z drugiej strony, za problem nie występujący, prawie 50% badanych uznało takie kwestie jak, zażywanie narkotyków, lub dopalaczy (47%), nadużywanie alkoholu przez uczniów (45%) czy hazard/gry losowe (44%).

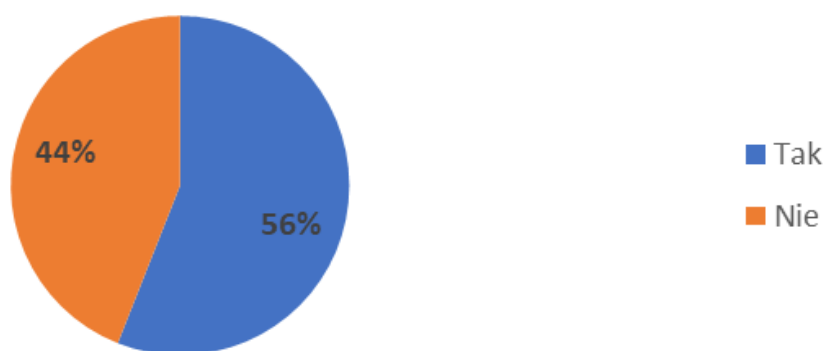

Wykres 58. Problemy społeczne w szkole w opinii rodziców.

Następnie zapytaliśmy o kwestie związane z działaniami profilaktycznymi podejmowanymi w szkole. Pierwsze z pytań odnosiło się do świadomości na temat działań zapobiegających uzależnieniom, prowadzonych na terenie szkoły. Co niepokojące aż 44% rodziców nie wie jakiego rodzaju profilaktyka ma miejsce w szkole do której uczęszczają ich dzieci.

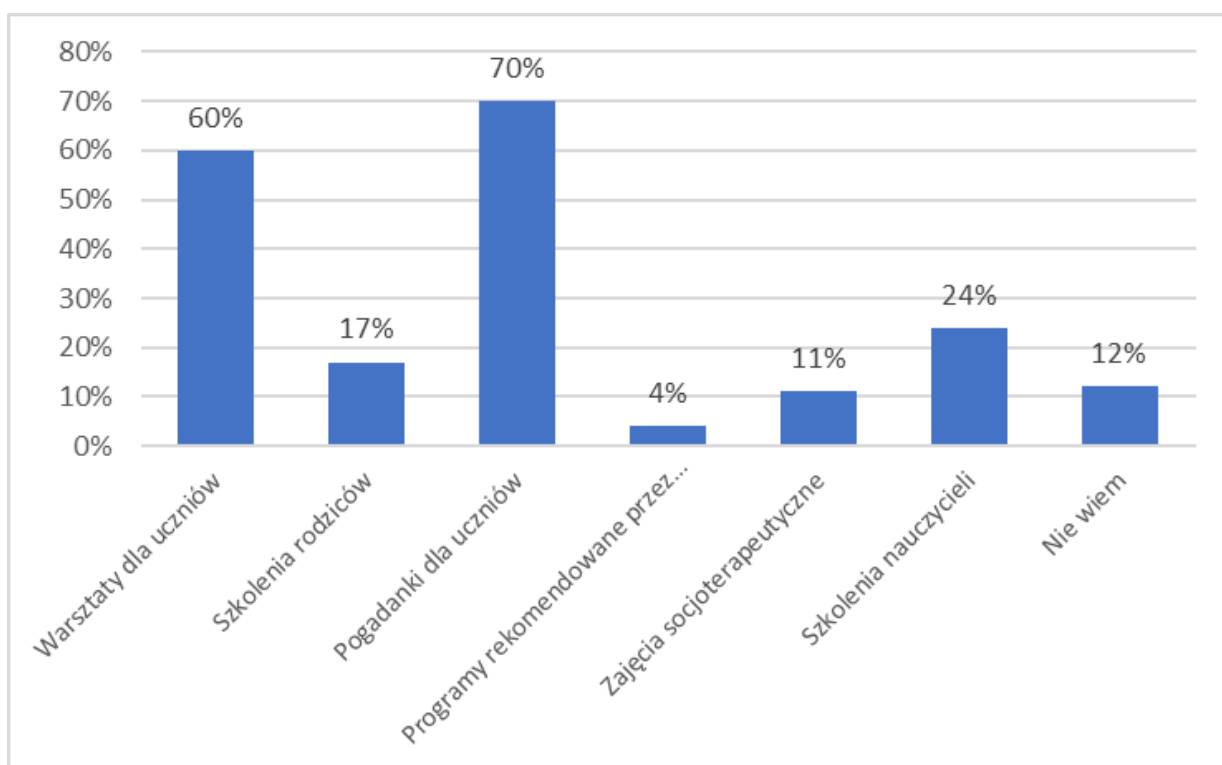

Czy wie Pan/Pani, jakie działania są prowadzone na terenie szkoły Pana/Pani dziecka/dzieci, by przeciwdziałać i zapobiegać uzależnieniom od alkoholu i narkotyków oraz uzależnieniom behawioralnym?

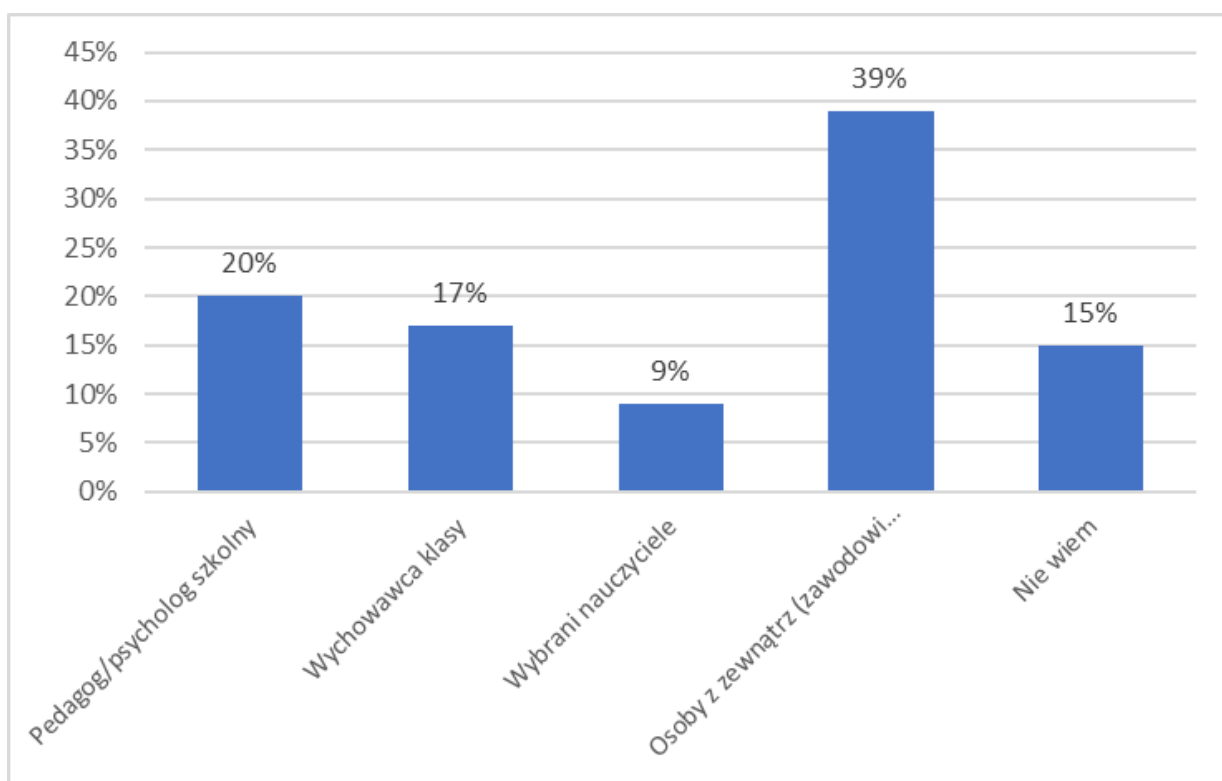
Wykres 59. Świadomość dotycząca rodzaju działań profilaktycznych przeprowadzanych w szkole.

Następne pytanie dotyczyło rodzaju prowadzonych zajęć profilaktycznych. Znaczna większość rodziców wskazywała na pogadanki (70%) oraz warsztaty (60%) dla uczniów, najrzadziej z kolei wskazywano niestety na Programy rekomendowane (4%). Taki obraz rzeczywistości jest niekorzystny, przeprowadzane zajęcia dla dzieci i młodzieży powinny być oparte na podstawach naukowych lub być programami o potwierdzonej skuteczności. Warto odnotować również, że ponad jedna dziesiąta badanych nie wie jakie działania profilaktyczne przeprowadzane są w placówce, do której uczęszcza ich dziecko.

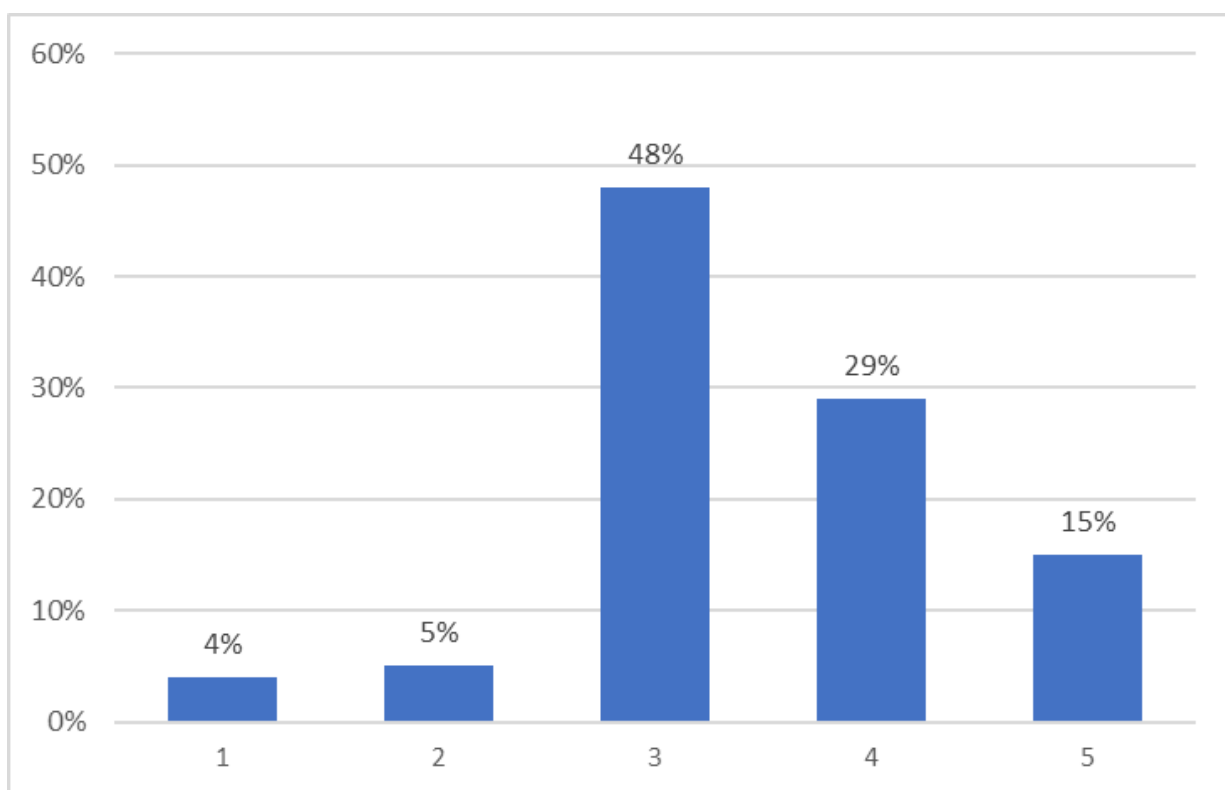
Wykres 60. Działania profilaktyczne przeprowadzane w szkole.

Jeżeli chodzi o osoby prowadzące profilaktyczne działania, najczęściej badanych wskazało na osoby z zewnątrz takie jak zawodowych profilaktyków, czy pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznej a jeden na pięciu badanych wskazał na psychologa/pedagoga szkolnego. To bardzo ważne, aby tego typu zajęcia były prowadzone przez osoby posiadające potrzebną oraz aktualną wiedzę w danym temacie. Zdaniem 17% badanych działania profilaktyczne najczęściej przeprowadzają wychowawcy, a według 9% inni, wybrani nauczyciele. 15% badanych rodziców nie posiada wiedzy na temat tego, kto prowadzi zajęcia profilaktyczne w szkole do której uczęszczają jego dzieci.

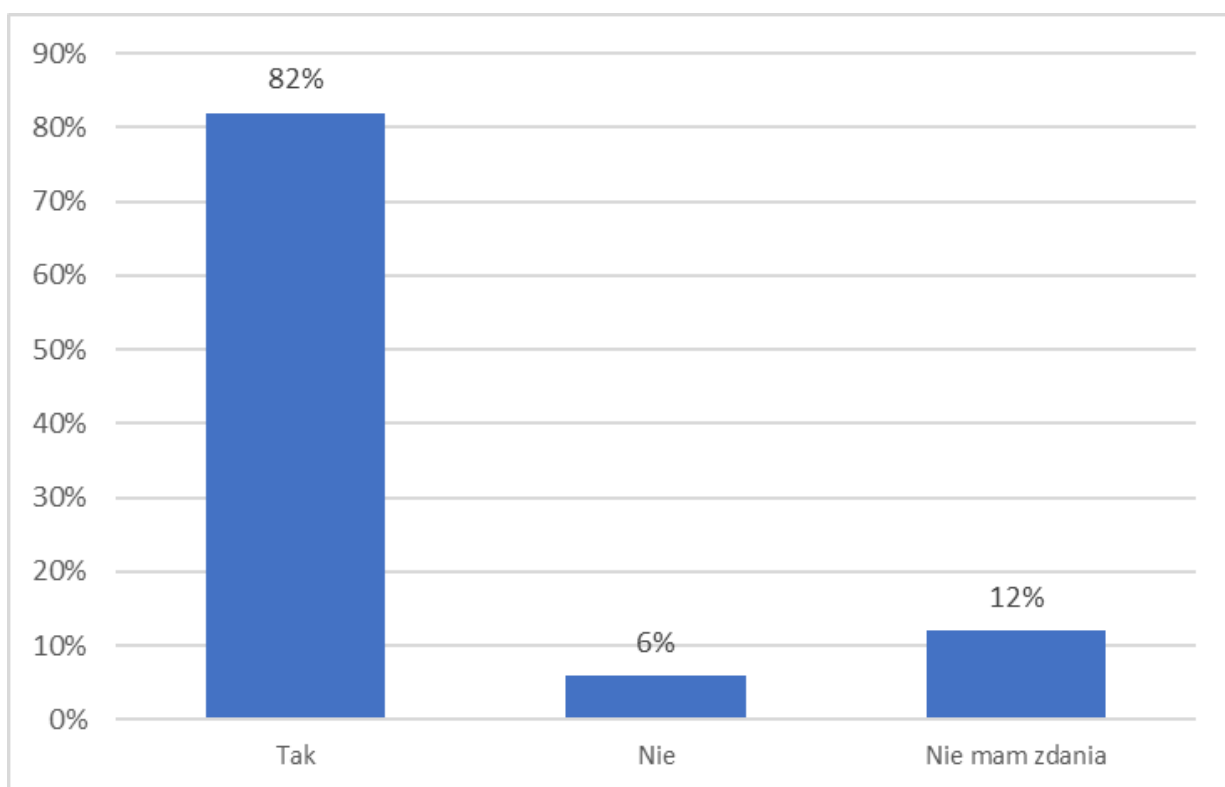
Wykres 61. Osoby najczęściej prowadzące działania profilaktyczne w szkołach.

Zapytaliśmy o to, jak działania profilaktyczne w szkołach są oceniane zdaniem rodziców. Odpowiedzią wskazaną przez prawie połowę ankietowanych jest środek skali, czyli 3. Średni wynik uzyskany w ankiecie dla oceny działań przeprowadzanych w szkole to 3,5.

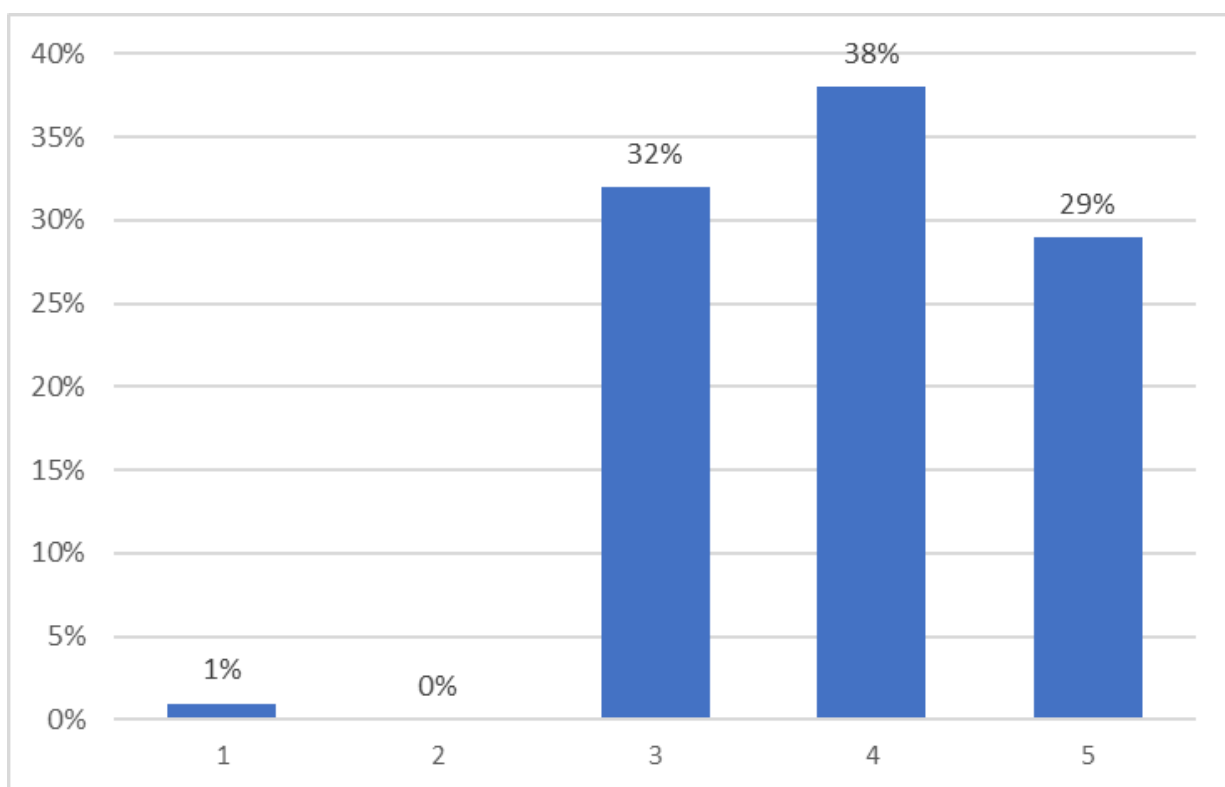
Wykres 62. Ocena działań profilaktycznych w szkołach.

Znaczna większość (82%) rodziców oczekuje od władz szkoły działań mających na celu ograniczanie zachowań ryzykownych wśród uczniów. Przeciwnego zdania jest zaledwie 6% badanych a 12% nie ma zdania w tym temacie.

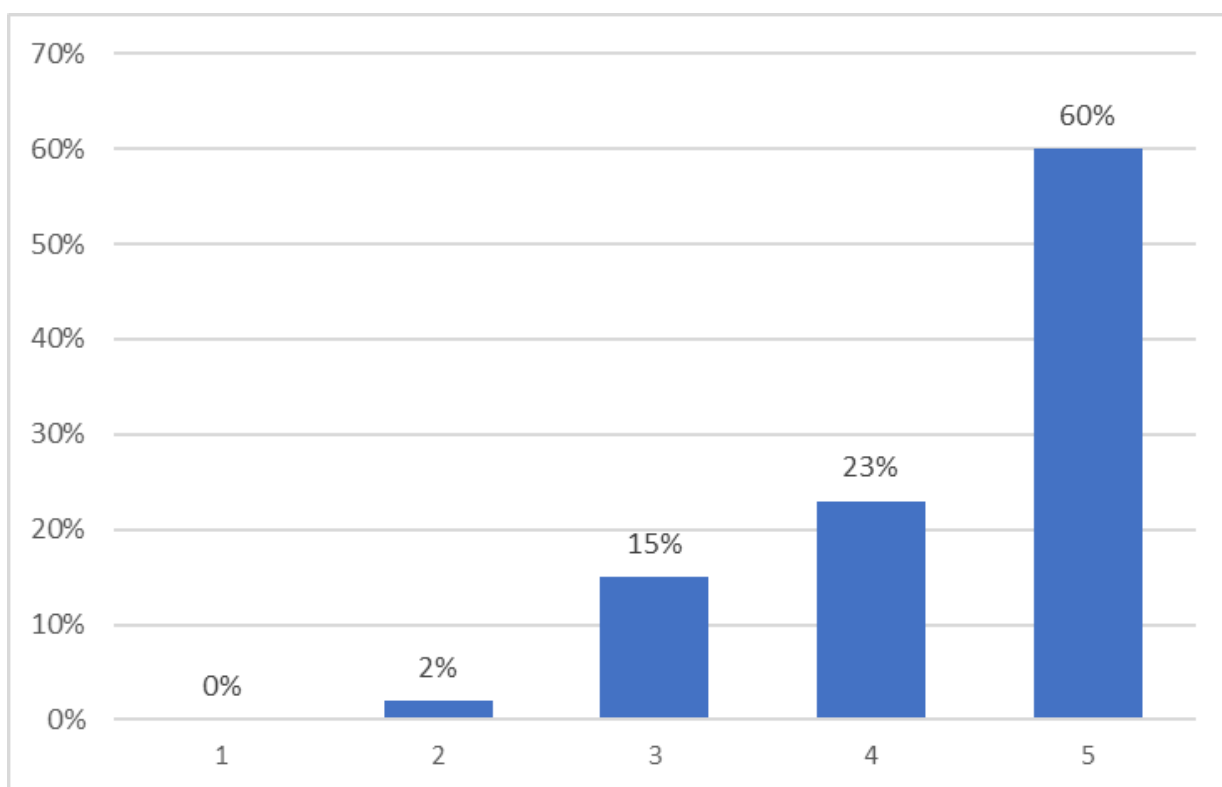
Wykres 63. Oczekiwania wobec przeprowadzania działań służących ograniczaniu zachowań ryzykownych.

Rodzice zapytani o atmosferę panującą w szkole (na skali 1-5) najczęściej oceniali ją na 4 wskazane przez 38% badanych, lub na 3 - 32% odpowiedzi. Zdaniem 29% atmosfera jest na najwyższym możliwym poziomie. Jedynie 1% ankietowanych rodziców ocenia ją na 1. Średni wynik atmosfery uzyskany na podstawie odpowiedzi rodziców kształtuje się na poziomie 3,9.

Wykres 64. Atmosfera panująca w szkole zdaniem rodziców.

Jeszcze lepiej oceniona została współpraca z wychowawcą klasy dziecka. Większość (60%) respondentów wybrała najwyższą możliwą odpowiedź - 5, a praktycznie co czwarta osoba zaznaczyła wariant o jeden niższy. Średni wynik oceny współpracy z wychowawcą klasy dziecka wynosi 4,4.

Wykres 65. Ocena współpracy z wychowawcą klasy dziecka.

Następnie rodzicom zadano pytania otwarte dotyczące funkcjonowania szkół, do których uczęszczają ich dzieci. Pośród dobrych stron placówek wymieniali takie aspekty jak kameralność szkół oraz mała liczebność klas, pomagające w indywidualnym podejściu do uczniów i dbania o ich potrzeby. Drugą często podkreślaną mocną stroną była zaangażowana kadra nauczycielska, która z pasją wykonuje swoją pracę, budując dobre relacje z uczniami i dbając o ich rozwój. Trzecią zaletą była dogodna lokalizacja szkoły, blisko miejsca zamieszkania, co znacząco ułatwia codzienne dojazdy i życie szkolne. Infrastruktura szkoły, w tym dostęp do obiektów sportowych takich jak basen czy sala gimnastyczna, również została oceniona pozytywnie. Ponadto zwracano uwagę na dobrą komunikację i relacje między nauczycielami, dyrekcją a rodzicami, co tworzy sprzyjające warunki do współpracy i wsparcia w trudnych sytuacjach.

Natomiast do słabych stron szkoły zdaniem rodziców zaliczają się takie aspekty jak brak reakcji nauczycieli na zgłaszane problemy, brak odpowiedniej pomocy psychologiczno-pedagogicznej i niedostateczne wsparcie dla uczniów. Kolejnym wyzwaniem jest niski poziom zajęć dodatkowych – brakuje kółek zainteresowań i aktywności pozalekcyjnych, które mogłyby

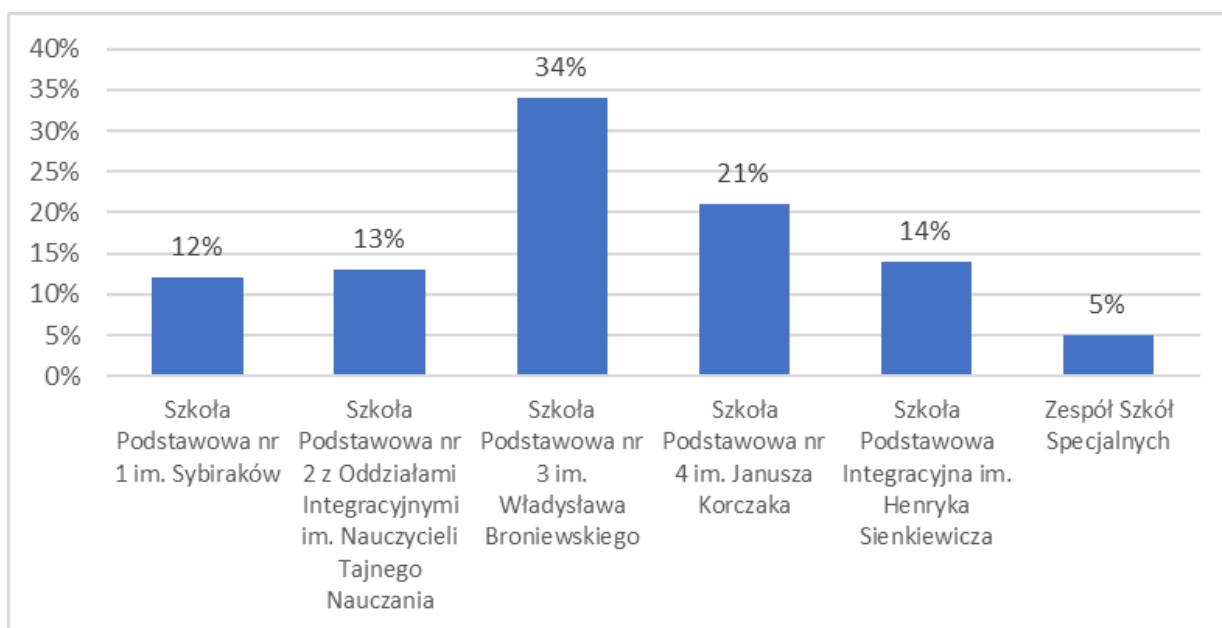
rozwijać pasje i talenty uczniów. Dodatkowo, rodzice zwracali uwagę na problemy infrastrukturalne, takie jak przestarzałe wyposażenie i ciasnota w klasach.

Nie dziwią więc odpowiedzi na pytanie o potencjalne zmiany oczekiwane przez rodziców. Wymienili takie kwestie jak, potrzeba lepszej opieki psychologiczno-pedagogicznej, rozbudowa istniejącej infrastruktury czy tworzenie większej ilości zajęć pozalekcyjnych i kółek zainteresowań.

Za najpoważniejsze problemy i zagrożenia wśród młodzieży uznano przede wszystkim takie aspekty jak uzależnienia, hejt i cyberprzemoc, brak tolerancji i akceptacji, przemoc fizyczna i psychiczna, nadmierne korzystanie z Internetu i mediów społecznościowych oraz brak odpowiednich wzorców i konsekwencji wychowawczych. Respondenci wskazują na różne rodzaje uzależnień, w tym od alkoholu, papierosów (w tym e-papierosów), narkotyków oraz od urządzeń elektronicznych, takich jak telefony, Internet i gry komputerowe. Respondenci często zwracają uwagę na hejt w Internecie, cyberprzemoc oraz ośmieszanie i wykluczanie innych. Ich zdaniem przemoc ta przejawia się głównie w sieci oraz na grupach internetowych, gdzie dzieci zdaniem rodziców wyśmiewają, poniżają i wykluczają wrażliwszych uczniów, co prowadzi do izolacji i problemów emocjonalnych. Wielu respondentów zwraca uwagę na nadmierne korzystanie z Internetu i mediów społecznościowych jako problem, który negatywnie wpływa na psychikę i rozwój młodych ludzi, prowadząc do przebódźcowania oraz problemów w relacjach interpersonalnych. Dodatkowo częstym problemem wymienianym przez rodziców jest brak tolerancji dla osób o odmiennej narodowości, orientacji, dzieci z niepełnosprawnościami czy bardziej wrażliwych uczniów, co przejawia się w wykluczeniu oraz braku integracji.

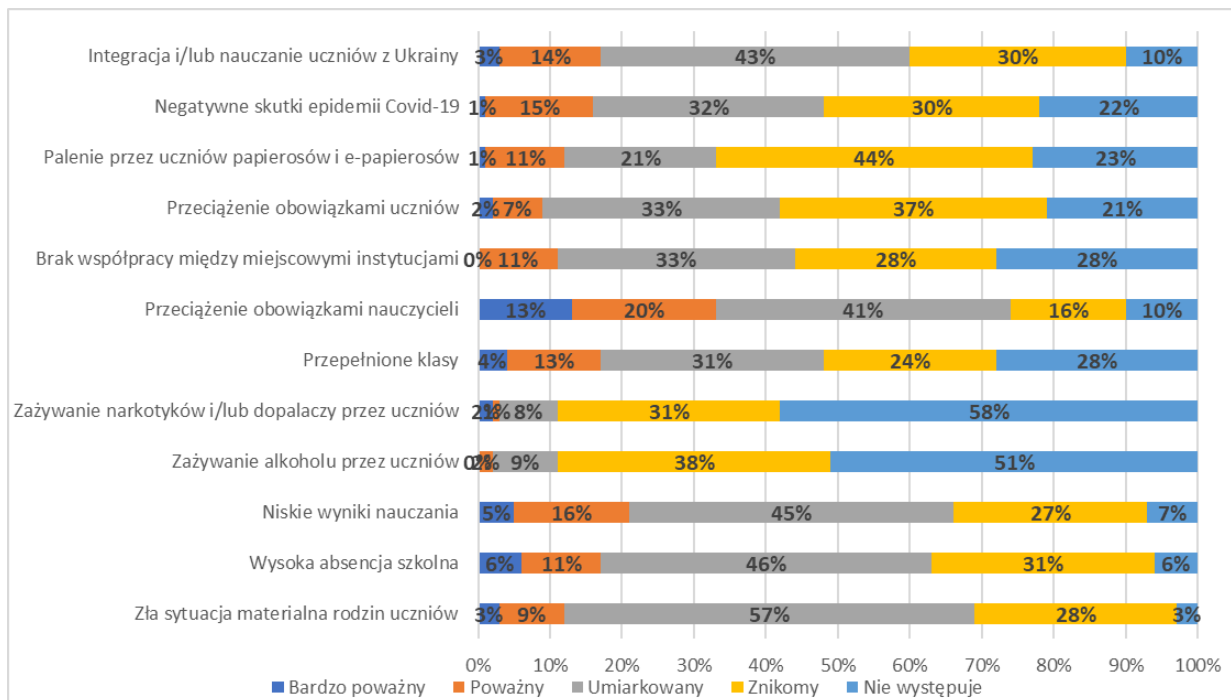
5.7.2 Funkcjonowanie szkół w opinii pracowników oświaty

Podobnie jak w przypadku rodziców, najpierw spytaliśmy o szkołę, której dotyczą odpowiedzi w ankiecie. Zbiorcze wyniki przedstawiamy na wykresie poniżej. Analogicznie do podrozdziału dotyczącego funkcjonowania szkół w opinii rodziców, również i w tym poddawane analizie są wszystkie uzyskane wyniki łącznie.

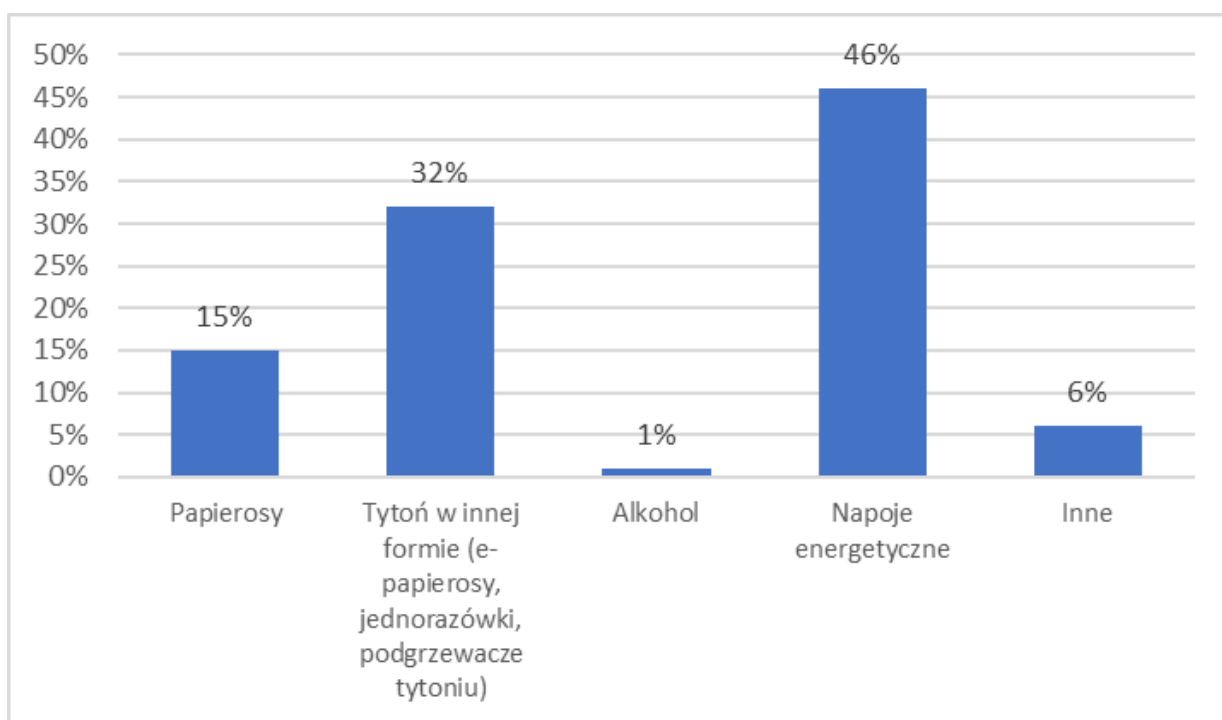
Wykres 66. Miejsce pracy ankietowanych.

Zdaniem pracowników oświaty, do najistotniejszych problemów występujących na terenie ich szkoły zaliczają się: przeciążenie obowiązkami nauczycieli - bardzo poważny problem zdaniem 13% badanych, 20% określiło go jako poważny, niskie wyniki nauczania - 5% bardzo poważny, 16% poważny czy wysoka absencja szkolna - 6% bardzo poważny, 11% poważny. Zwrócono także uwagę na problemy z integracją i/lub nauczaniem uczniów z Ukrainy - 3% - bardzo poważny, 14% poważny. Za nie występujące problemy ponad połowa badanych uznaje zażywanie narkotyków i/lub dopalaczy (58%) oraz alkoholu (51%) przez uczniów.

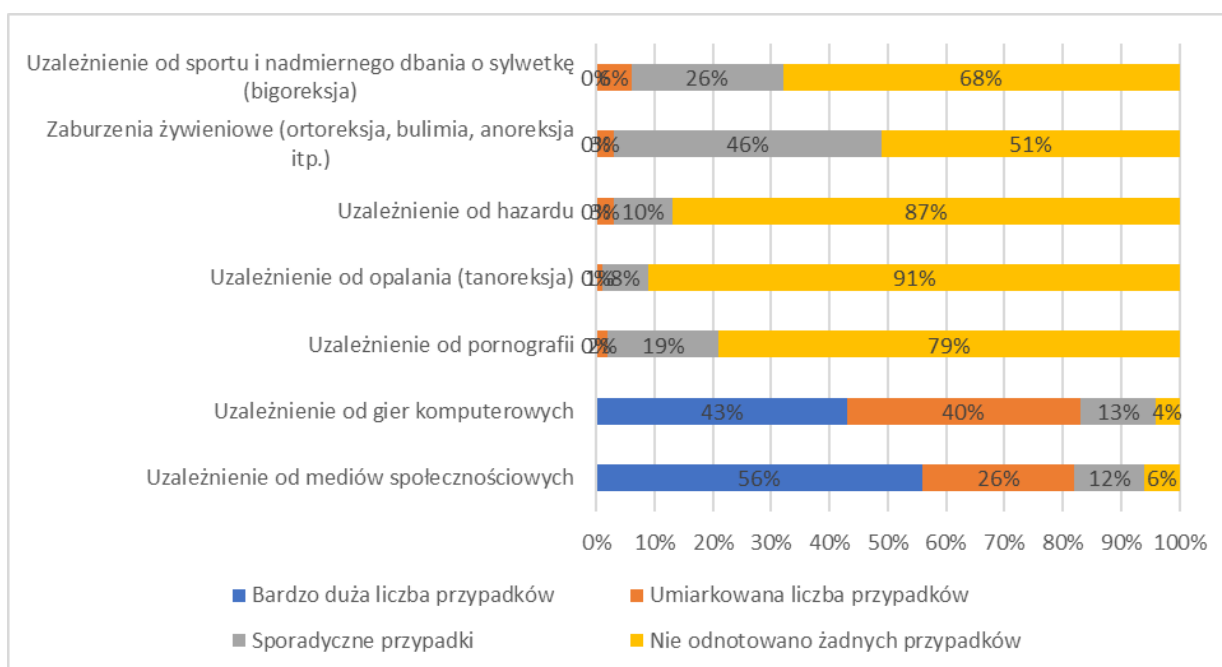
Wykres 67. Problemy społeczne w szkole w opinii pracowników oświaty.

Zdaniem pracowników oświaty najczęściej uczniowie spożywają napoje energetyczne (46%), w drugiej kolejności problemem jest tytuń w formach podgrzewaczy lub e-papierosów, na co uwagę zwraca prawie co trzeci badany. 15% ankietowanych zaznaczyło odpowiedź papierosy, a zdaniem 6% uczniowie ich szkoły nie zażywają żadnego rodzaju substancji. Na alkohol wskazywało jedynie 1% respondentów.

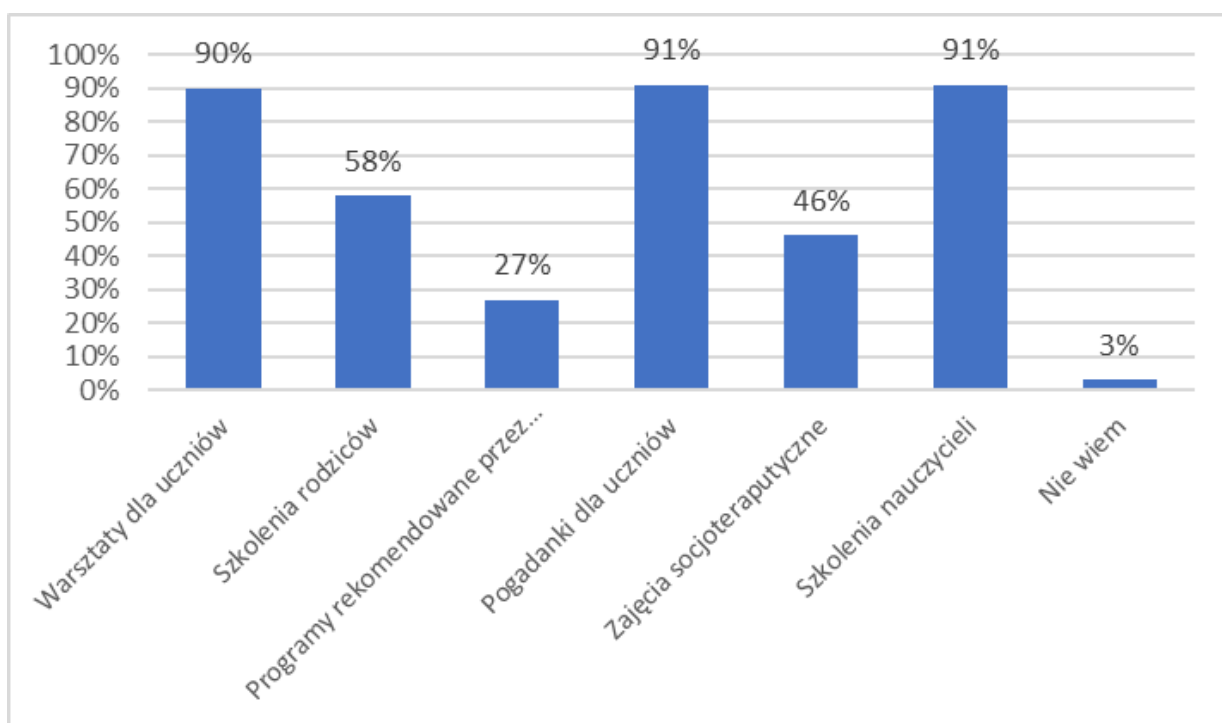
Wykres 68. Najczęściej zażywane substancje psychoaktywne w Państwa placówce.

Pod względem zagrożeń behawioralnych, największy problem dostrzegany jest wobec uzależnienia od mediów społecznościowych, zdaniem 56% badanych można zauważyć bardzo dużo przypadków tego problemu wśród uczniów z danej placówki. Dane te pokrywają się z pozostałymi wynikami ankiet, wskazujących na ogólny problem z Internetem oraz mediami społecznościowymi na terenie Gminy Świebodzice. Podobnie sytuacja wygląda w przypadku gier komputerowych, zdaniem 43% badanych istnieje bardzo dużo przypadków tego rodzaju zagrożenia behawioralnego. Z drugiej strony, w opinii ponad połowy badanych nie ma problemu z pozostałymi zagrożeniami behawioralnymi.

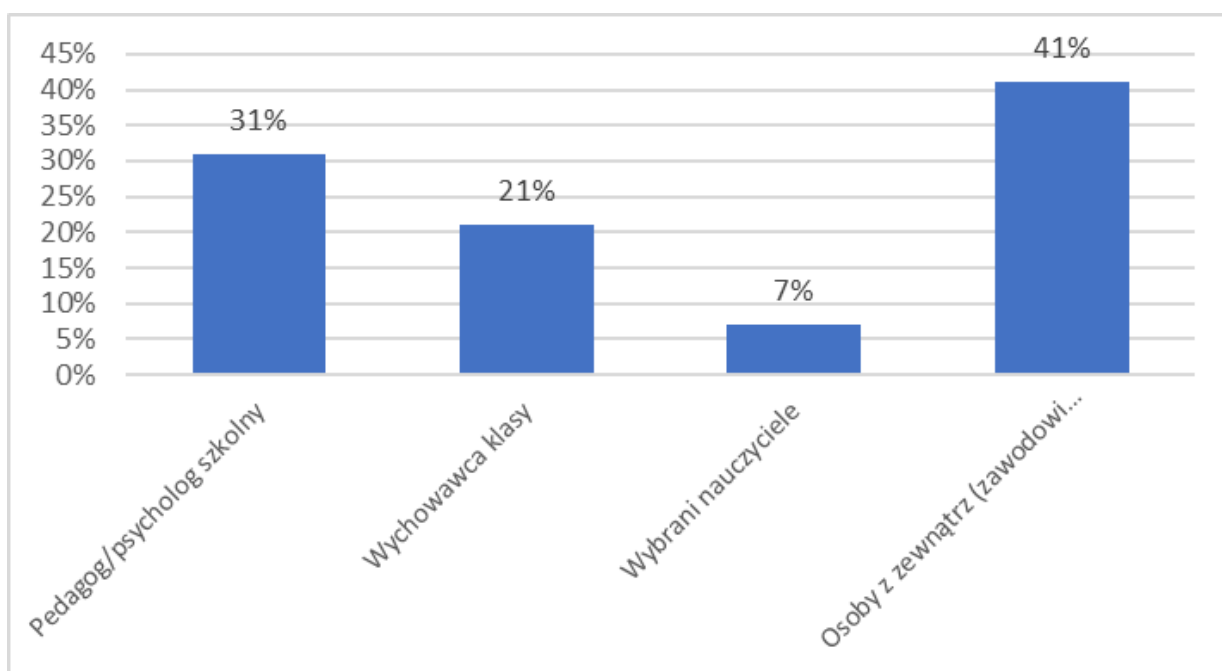
Wykres 69. Zagrożenia behawioralne występujące na terenie szkoły.

Pracowników oświaty również zapytaliśmy o działania mające na celu przeciwdziałanie i zapobieganie uzależnieniom odbywające się na terenach placówek. Na pytanie dotyczące rodzaju działań przeprowadzanych na terenie szkoły, znaczna większość ankietowanych zadeklarowała pogadanki dla uczniów i szkolenia dla nauczycieli. (91%). Podobnie wysokie odsetki udzielonych odpowiedzi uzyskało przeprowadzanie warsztatów dla uczniów (90%). Są to wartości procentowe o wiele wyższe niż w przypadku rodziców, wskazuje to, że pracownicy oświaty - co nie powinno nas dziwić - posiadają o wiele większą wiedzę w tym temacie. Obecność szkoleń dla rodziców deklaruje 58% pracowników oświaty, podczas gdy jedynie 17% rodziców zadeklarowało tę samą odpowiedź. 46% ankietowanych wskazuje też na prowadzenie zajęć socjoterapeutycznych. 27% respondentów zauważa, że na terenie szkoły przeprowadzane są programy rekomendowane, jest to wynik napawający większym entuzjazmem niż ten uzyskany u rodziców, tam odpowiedź tę wskazało jedynie 4% badanych.

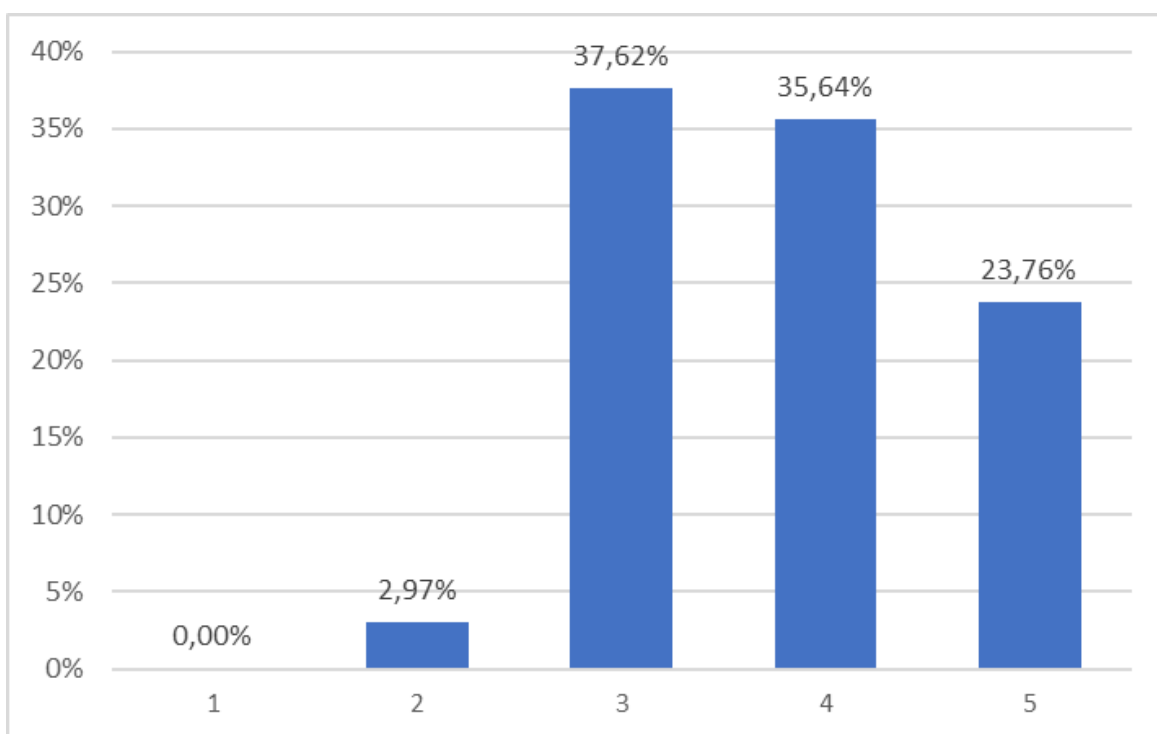
Wykres 70. Rodzaj działań profilaktycznych przeprowadzanych na terenie szkoły.

W przypadku określenia osób, które przeprowadzają działania profilaktyczne na terenie szkół, pracownicy oświaty i rodzice byli zgodni, uznając że najczęściej są to osoby z zewnątrz takie jak zawodowi profilaktycy bądź pracownicy poradni psychologiczno-pedagogicznych. Tę opcję zaznaczyło 41% pracowników oświaty i 39% rodziców. Pracownicy oświaty lepiej byli w stanie dokonać wskazania konkretnych osób, niż rodzice, odpowiedzi nie wiem nie zaznaczył żaden z badanych (u rodziców - 15%). Po osobach z zewnątrz zdaniem pracowników najczęściej działania profilaktyczne przeprowadzają psycholodzy lub pedagodzy szkolni - 31%, odpowiedzi, wychowawcy klasy 21%, oraz wybrani nauczyciele- 7%.

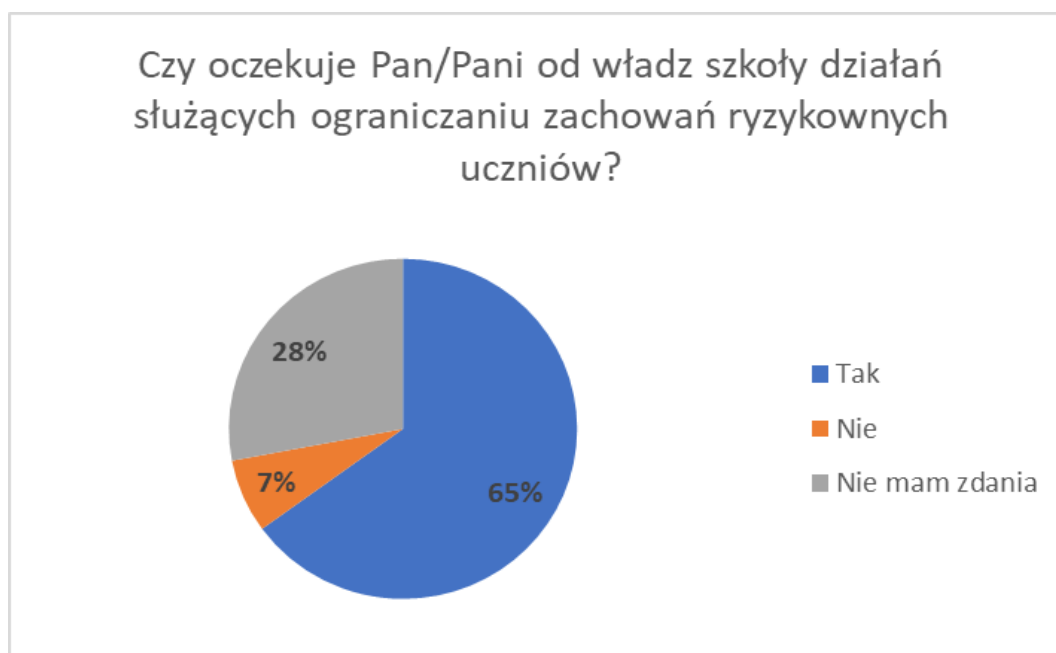
Wykres 71. Osoby najczęściej przeprowadzające działania profilaktyczne na terenie szkół zdaniem pracowników oświaty.

Także ocena działań profilaktycznych jest wyższa wśród grupy badanej składającej się z pracowników oświaty niż rodziców. Najczęściej zaznaczaną odpowiednią w skali 1-5 było 3 - wybrało ją 37,63%, prawie tyle samo respondentów oceniło zajęcia na 4 (35,64%). Średni wynik wyniósł 3,8 (u rodziców - 3,5).

Wykres 72. Ocena działań profilaktycznych przeprowadzanych na terenie szkół zdaniem pracowników oświaty.

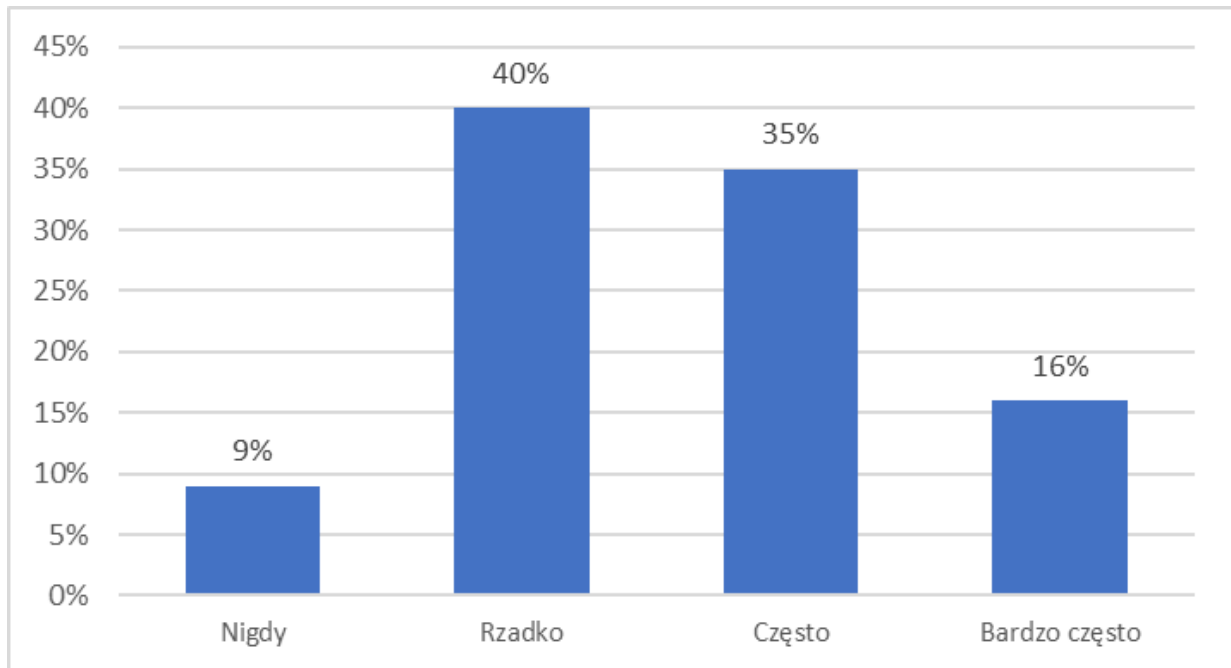
Znaczna większość badanych oczekuje od władz szkoły działań służących ograniczaniu zachowań ryzykownych uczniów, takiego zdania jest 65% osób, natomiast przeciwnie uważa zaledwie 7%. Pozostała część ankietowanych nie ma zdania na ten temat.

Wykres 73. Oczekiwania wobec władz szkół dotyczące przeprowadzania działań ograniczających zachowania ryzykowne uczniów.

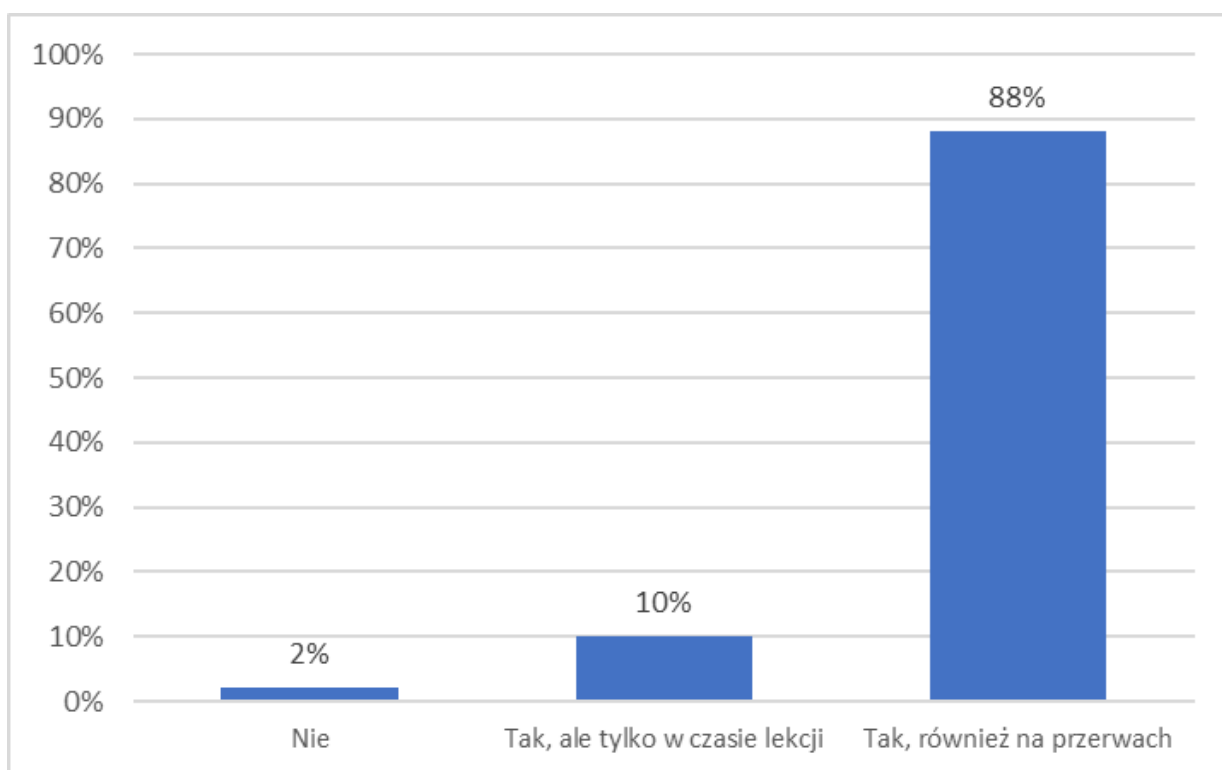

Następnie zapytaliśmy pracowników oświaty o ich doświadczenie względem nadmiernego czasu spędzanego online przez uczniów zarówno podczas lekcji jak i przerw. Aż 35% badanych uważa, że sytuacje takie mają miejsce często, a 16% - bardzo często. Zdaniem 40% sytuacje takie występują rzadko, a 9% nie zauważa tego rodzaju zachowań.

Wykres 74. Nadmierne spędzanie czasu online przez uczniów.

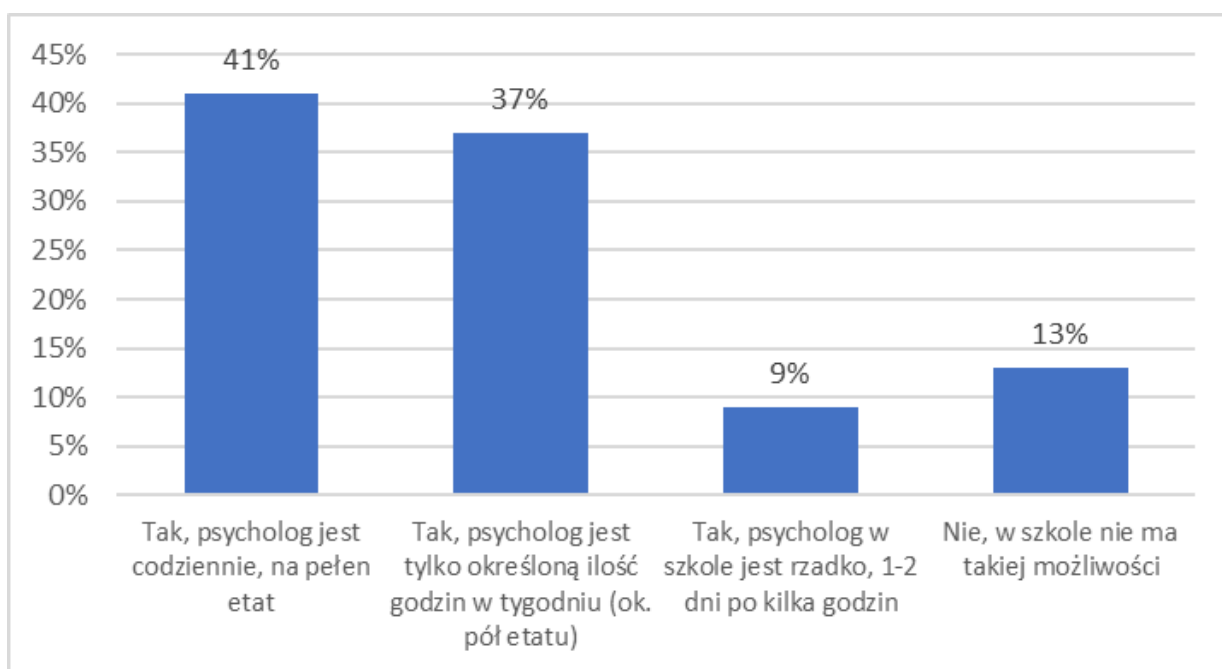
Dane te są niepokojące tym bardziej, jeśli weźmiemy pod uwagę odpowiedzi z następnego pytania. W znacznej większości szkół używanie telefonów komórkowych jest zakazane, zarówno w trakcie lekcji (88%), jak i podczas przerw (10%).

Wykres 75. Zakaz możliwości korzystania z telefonów komórkowych przez uczniów.

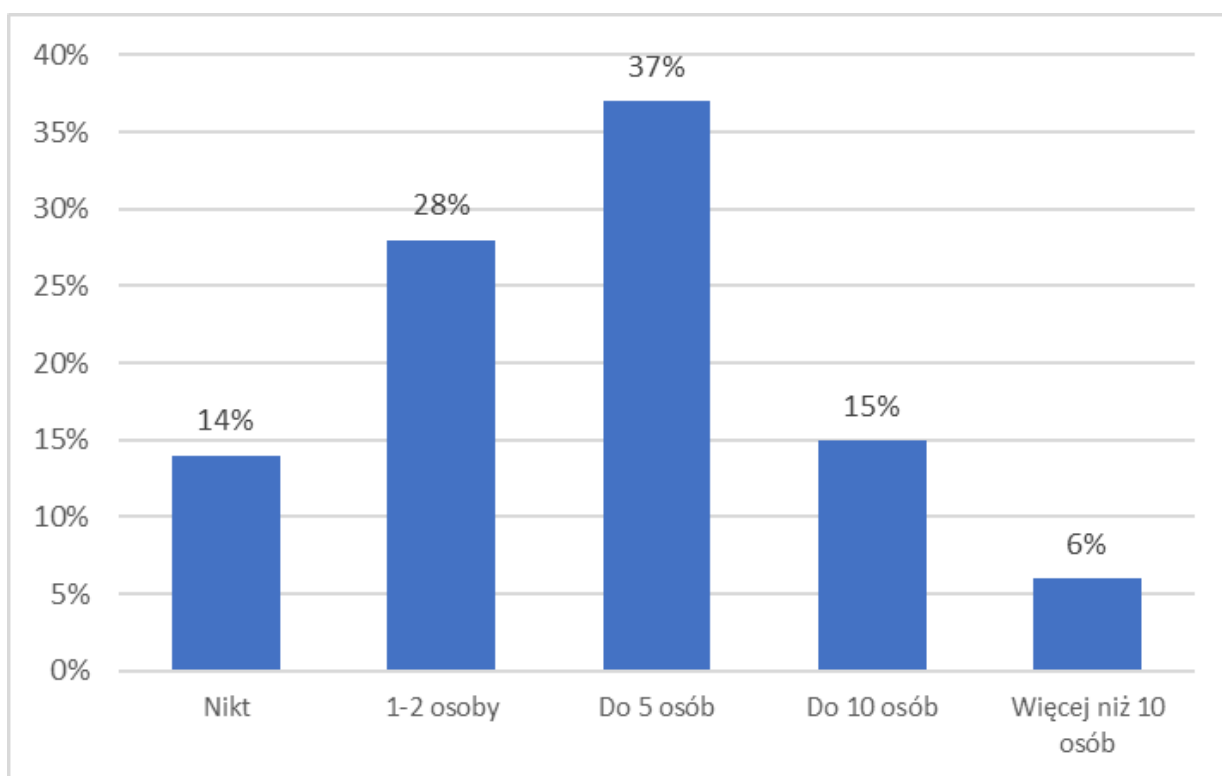
W ostatnich latach rosnącym wyzwaniem w szkołach jest zapewnienie odpowiedniej pomocy psychologicznej dla dzieci i młodzieży. Coraz częściej uczniowie zmagają się z problemami emocjonalnymi, stresem związanym z nauką, a także trudnościami wynikającymi z dynamicznie zmieniającego się środowiska społecznego. W obliczu tych wyzwań kluczowe jest, aby szkoły oferowały profesjonalne wsparcie psychologiczne, które pozwoli uczniom lepiej radzić sobie z problemami i uniknąć poważniejszych konsekwencji dla ich zdrowia psychicznego. Dostęp do specjalistów, takich jak psychologowie czy pedagodzy, powinien być nie tylko priorytetem, ale standardem w każdej placówce edukacyjnej. Tego zagadnienia dotyczy następne pytanie zawarte w ankiecie skierowanej do pracowników oświaty z terenu Gminy Świebodzice.

W większości szkół pomoc psychologiczna jest dostępna dla uczniów, jednak tylko w części jest ona zapewniona codziennie przez psychologa pracującego na pełen etat, takiego zdania jest 41% badanych. W pozostałych placówkach psycholog jest dostępny przez ok. pół etatu (37% odpowiedzi) lub jeszcze rzadziej - 9%. Na uwagę zasługuje fakt, że aż 13% uczniów nie ma żadnego dostępu do psychologa szkolnego.

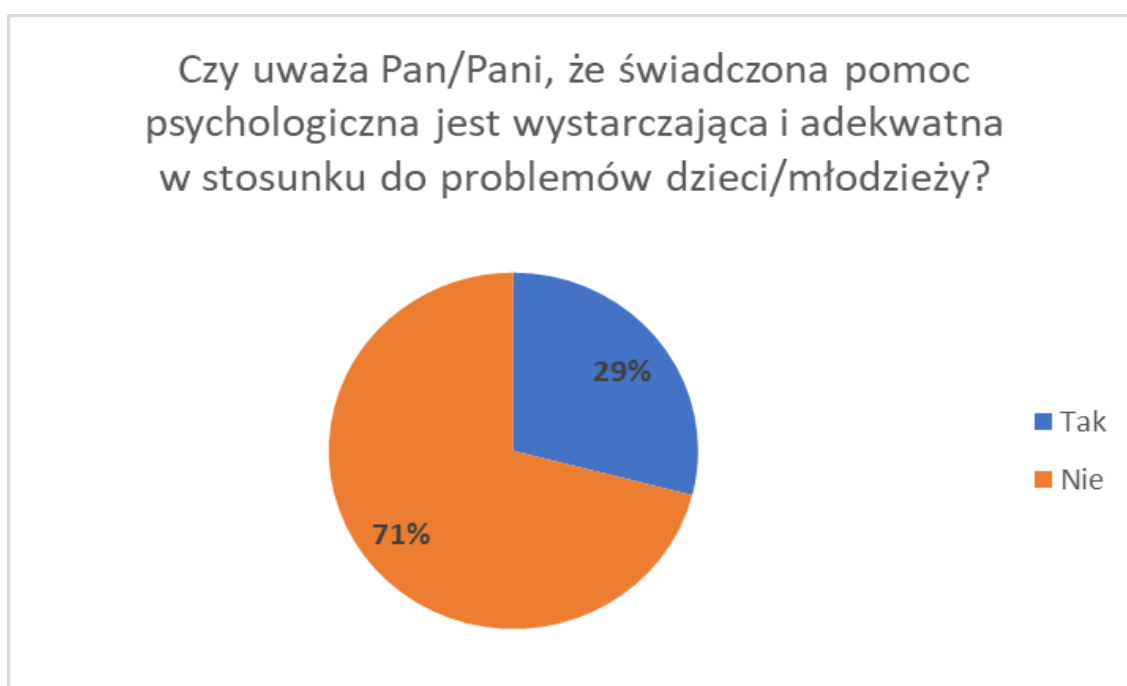
Wykres 76. Dostępność pomocy psychologicznej w szkole.

Na konieczność świadczenia pomocy psychologicznej pięć dni w tygodniu wskazują wyniki kolejnego pytania. Prawie każdego dnia uczniowie korzystają z dostępnej pomocy. Najczęściej jest to do 5 osób dziennie. Natomiast zdaniem 15% pracowników z takiej formy wsparcia korzysta nawet do 10 uczniów dziennie, a 6% mówi o więcej niż 10 osobach. 14% respondentów deklaruje, że uczniowie nie korzystają z pomocy psychologicznej, to odpowiedź niewiele wyższa od tej wskazującej na brak takiego świadczenia w szkole.

Wykres 77. Osoby korzystające dziennie z pomocy psychologicznej na terenie szkoły.

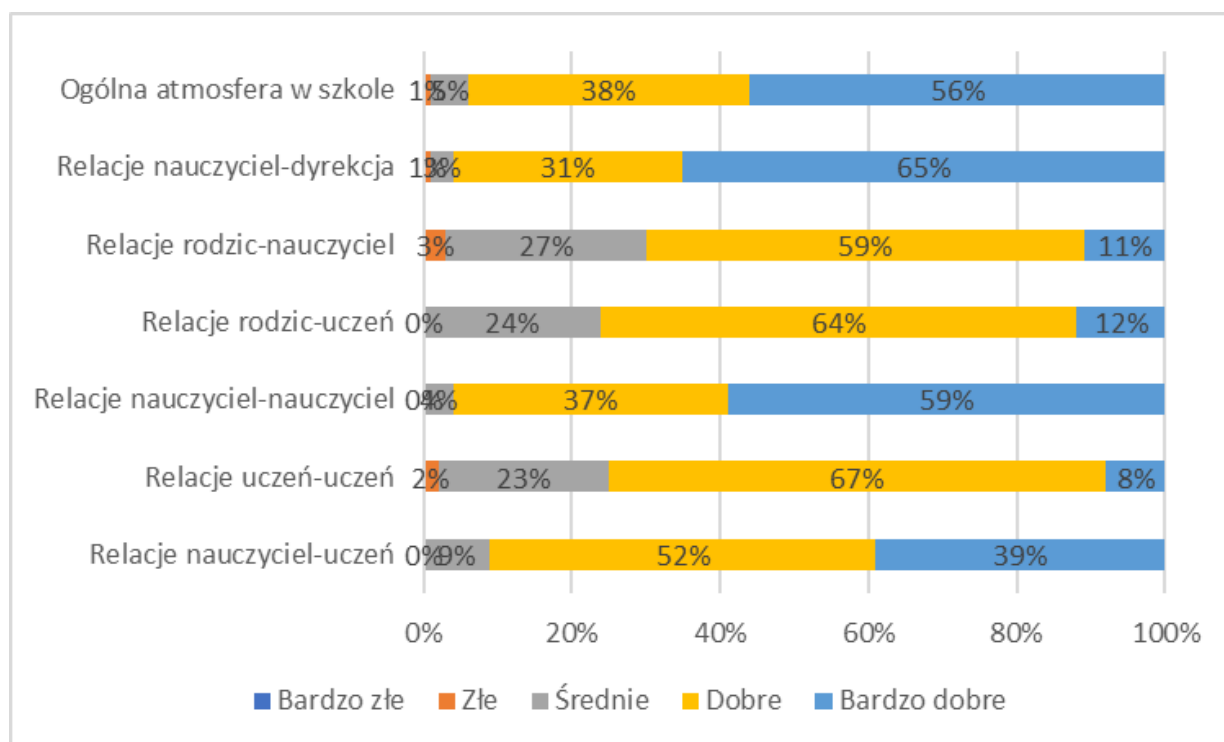
Niestety zdaniem znacznej większości badanych dostęp do pomocy psychologicznej nie jest wystarczający i adekwatny do problemów dzieci i młodzieży. Przeciwnego zdania jest 29% respondentów.

Wykres 78. Ocena dotycząca jakości pomocy psychologicznej na terenie szkoły.

Zdaniem pracowników oświaty najlepsze relacje w szkołach panują na linii nauczyciel-dyrekcja są one bardzo dobre zdaniem 65% badanych, podobnie relacje nauczyciel-nauczyciel, 59% - bardzo dobre. Korzystnie wypadają relacje na linii rodzic-nauczyciel 11% bardzo dobre, 59% dobre) oraz rodzic-uczeń (12% bardzo dobre, 64% dobre). Ogólna atmosfera szkolna również została oceniona pozytywnie, jest ona bardzo dobra według 56% respondentów, a 38% uważa ją za dobrą. Żadna z relacji nie została określona jako bardzo zła, natomiast wskazania na zły poziom poszczególnych relacji, były bardzo rzadkie.

Wykres 79. Ocena relacji panujących w szkole.

Skierowaliśmy do pracowników oświaty również otwarte pytania, dając im możliwość wyrażenia swoich opinii na tematy związane z ich placówką. Do największych zalet szkoły, na podstawie ich odpowiedzi, można zaliczyć takie aspekty jak dobra atmosfera i współpraca między nauczycielami, dyrekcją oraz rodzicami jest to zgodne z wynikami z poprzedniego pytania dotyczącego relacji w szkole. Często wymieniany był również aspekt bezpieczeństwa w szkole oraz kameralność placówki, mniejsze klasy umożliwiają bardziej zindywidualizowane podejście do ucznia. Dodatkowo, wpływa to na polepszenie relacji oraz ogólnej atmosfery panującej w szkole.

Zapytaliśmy również o słabe strony szkół, aby lepiej zrozumieć obszary wymagające poprawy. Jednymi z najczęściej wymienianych problemów w szkole jest przeciążanie nauczycieli obowiązkami administracyjnymi oraz braki kadrowe, szczególnie w obszarze wsparcia psychologicznego. Wielu pracowników wskazuje na brak psychologa, co utrudnia realizację działań wychowawczych i wspieranie uczniów w ich rozwoju emocjonalnym. Wskazywane są również problemy związane z przyjmowaniem dużej liczby uczniów z trudnościami edukacyjnymi w porównaniu do niewystarczającej liczby specjalistów, co wpływa na możliwości indywidualnego podejścia do uczniów i efektywność nauczania. Często wymieniano także ograniczenia przestrzenne oraz przepełnione klasy, co znacząco wpływa na komfort nauki i pracy.

Nie dziwią więc odpowiedzi na pytanie dotyczące zmian, które pracownicy oświaty chcieliby wprowadzić w swoich szkołach. Przede wszystkim pojawiły się liczne głosy o potrzebie zatrudnienia większej liczby specjalistów, takich jak psycholodzy i pedagodzy, oraz ograniczenie liczby uczniów w klasach. Wielu respondentów postuluje także zmniejszenie obowiązków administracyjnych. Inne postulowane zmiany dotyczą rozbudowy infrastruktury szkolnej, w tym stworzenia bezpiecznych przestrzeni do wypoczynku uczniów oraz poprawy warunków technicznych, takich jak dostęp do szybkiego Internetu czy klimatyzacja.

6. Profilaktyka

6.1. Podstawowe informacje na temat profilaktyki uzależnień

Profilaktyka pochodzi od greckiego słowa „*pro-phylássein*”, które oznacza „strzec się, zapobiegać, chronić”. Jest ona działaniem mającym na celu zapobieganie powstaniu niekorzystnego zjawiska, zanim ono wystąpi, poprzez oddziaływanie zawczasu na jego rozpoznane przyczyny lub poprzez budowanie zabezpieczeń przed tym zjawiskiem, albo poprzez wyprzedzające łagodzenie skutków zjawiska, któremu zapobiec się nie da. Współczesne rozumienie profilaktyki uwzględnia jej podział na trzy poziomy: profilaktykę uniwersalną, selektywną oraz wskazującą²⁰.

²⁰ Źródło: <https://programyrekomendowane.pl/strony/artykuly/strategie,9>.

Działania profilaktyczne w rozumieniu dzisiejszym były prowadzone począwszy od XIX wieku i najczęściej ich inicjatorami byli społeczni działacze, ludzie charakteryzujący się oddaniem sprawie społecznej i charyzmem. To na ten czas w Anglii i Ameryce zaczęły powstawać siedliska społeczne będące zarzewiem zmian edukacyjnych, kulturowych, społecznych i ustrojowych (w tym reforma sądownictwa skutkująca powstaniem opieki sądowej w sytuacjach spraw nieletnich)²¹. W Niemczech powstał termin obok klasycznego leczenia w medycynie tzw. „*soziale Medizin*” oznaczający wszelkie działania społeczno-zapobiegawcze, a w tym m.in. ograniczenia czasu pracy w fabrykach oraz pracy dzieci, ochrona macierzyństwa, zapomoga dla pracowników²². Obecnie działania te są realizowane na poziomie legislacyjnym w ramach obowiązującego ustawodawstwa (np. ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi z roku 1982) na poziomie samorządowym (realizacja gminnych programów profilaktyki), szkolnym (programy wychowawczo-profilaktyczne), a także na poziomie grup społecznych np. klas (programy profilaktyczne, socjoterapeutyczne) oraz jednostek. W ten sposób rozumiana profilaktyka stanowi temat niniejszego rozdziału. Wśród rodzajów profilaktyki wyróżniamy:

Profilaktyka uniwersalna

Profilaktyka skierowana do populacji uniwersalnej (np. wszystkich uczniów w określonym wieku), bez względu na stopień ryzyka wystąpienia zachowań problemowych ma na celu przeciwdziałanie inicjacji poprzez dostarczenie odpowiedniej informacji oraz wzmacnianie czynników chroniących i redukcję czynników ryzyka²³.

Profilaktyka selektywna

Profilaktyka ukierunkowana na grupy zwiększonego ryzyka, wymagająca dobrego rozpoznania tych grup uczniów w społeczności szkolnej; ma na celu zapobieganie, ograniczenie lub zaprzestanie podejmowania przez jednostkę zachowań ryzykownych²⁴.

²¹ Barczykowska, A., Dzierżyńska-Breś, S. (2013). Profilaktyka oparta na wynikach badań naukowych (evidence based practice). *Resocjalizacja Polska*, 4, 131-152.

²² Salamucha, A. (2016). Pojęcie profilaktyki (analiza semiotyczna). *Roczniki Pedagogiczne*, 8(44), 7-48.

²³ Źródło: <https://programyrekomendowane.pl/strony/artykuly/strategie,9>.

²⁴ Ibidem.

Profilaktyka wskazująca

Profilaktyka skierowana do osób, u których rozpoznano objawy zaburzeń lub szczególnie zagrożonych rozwojem problemów wynikających z używania substancji psychoaktywnych²⁵.

6.2. Działania profilaktyczne w Gminie Świebodzice – analiza danych zastanych

W Gminie Świebodzice działania profilaktyczne obejmują bardzo szeroki zakres. Wśród nich znajdują się m.in.:

- Funkcjonowanie Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, zajmującej się m.in. podejmowaniem czynności zmierzających do orzeczenia o zastosowaniu wobec osoby uzależnionej od alkoholu obowiązku poddania się leczeniu w zakładzie leczenia odwykowego czy opiniowaniem wniosków o wydanie zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych oraz interwencją w przypadku naruszenia przepisów w tym zakresie.
- Funkcjonowanie Świetlicy Środowiskowej „Tęczowa Gromada”, zajmującą się wspieraniem rodziny i systemie pieczy zastępczej, świadczącej pomoc profilaktyczną i opiekę nad dziećmi, których rodzice nie mogą zapewnić opieki w czasie wolnym od zajęć oraz organizowanie imprez i spotkań pod hasłem „Zachowaj Trzeźwy Umysł”.
- Działanie Poradni Terapii Uzależnienia i Współuzależnienia od Alkoholu w Świebodzicach, świadczącej pomoc terapeutyczną i psychoterapeutyczną dla osób uzależnionych od alkoholu, członków rodzin uzależnionych oraz pomoc i zajęcia psychoterapeutyczne dla osób doznających przemocy w rodzinie.
- Funkcjonowanie Klubu Abstynenta „Odnowa”, prowadzonego przez Stowarzyszenie Krzewienia Trzeźwości w Rodzinie z Wałbrzycha, niosącego pomoc osobom niepijącym alkoholu niezależnie od tego czy są osobami uzależnionymi lub współuzależnionymi.
- Działania Zespołu Interdyscyplinarnego w ramach procedur „Niebieskie Karty” oraz organizacja szkoleń dotyczących przeciwdziałania przemocy domowej.
- Funkcjonowanie Klubów Seniora oraz Domu Pomocy Społecznej prowadzonego przez Zgromadzenie Sióstr Szkolnych de Notre Dame.

²⁵ Ibidem.

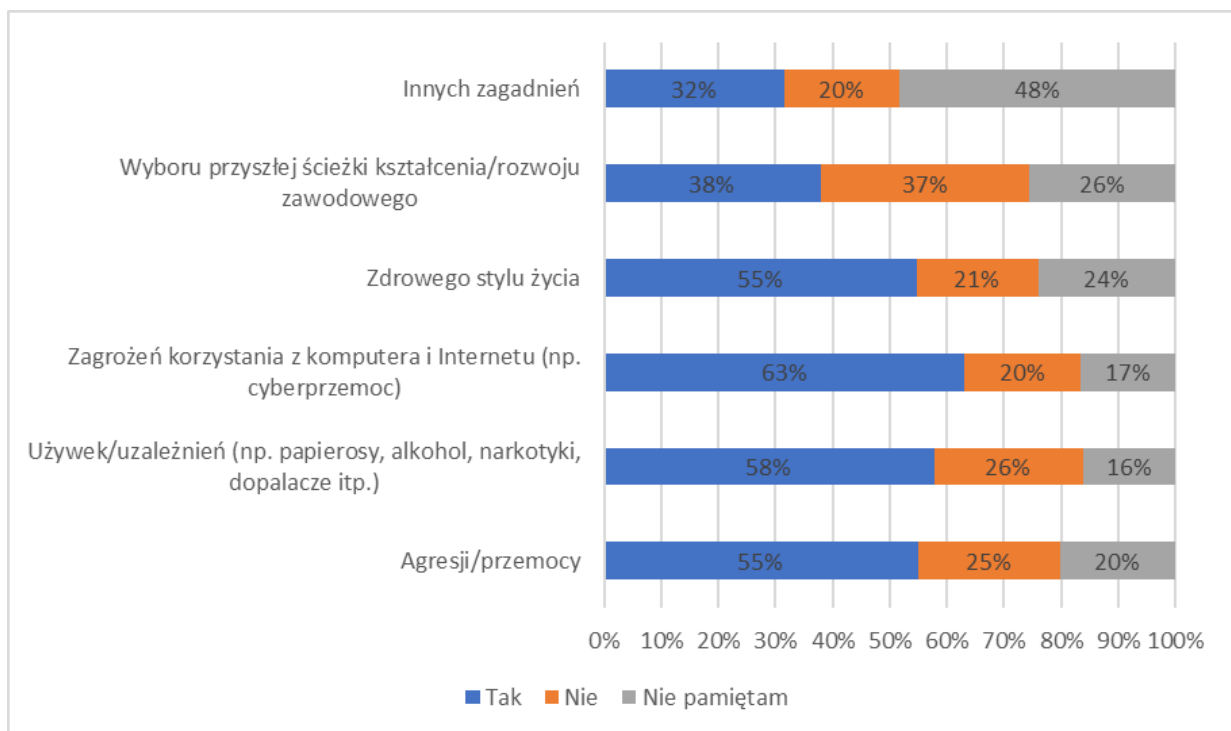
- Prowadzenia punktu pomocy psychologicznej m.in. dla ofiar przemocy w rodzinie i osób zagrożonych uzależnieniami (w formie interwencji kryzysowej, psychologicznej prewencji, wsparcia psychologicznego, promocji zdrowia, psychoedukacji, rozmów o charakterze terapeutycznym).
- Prowadzenie punktu konsultacyjnego dla osób i rodzin zagrożonych uzależnieniem przez specjalistę ds. narkotyków.
- Prowadzenie bezpłatnych porad prawnych dla członków rodzin z problemem alkoholowym oraz dotkniętych przemocą w rodzinie w ramach punktu konsultacyjnego.
- Udział w ogólnopolskich kampaniach profilaktycznych adresowanych do dzieci i młodzieży szkolnej.
- Prowadzenie stałego systemu informacji na temat działań podejmowanych na terenie miasta zakresie rozwiązywania problemów uzależnień
- Prowadzenie stałego interaktywnego systemu informacji o dostępnej ofercie pomocy na terenie gminy w zakresie problemów alkoholowych i innych uzależnień, godzin przyjmowania specjalistów w zakresie pomocy prawnej, psychologicznej oraz specjalistów od uzależnień.
- Działania asystentów rodziny, koncentrujące się głównie na poszukiwaniu rozwiązań trudnej sytuacji życiowej rodzin, w których są dzieci.
- Realizacja gminnego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii
- Realizacja rekomendowanych programów profilaktycznych oraz innych programów profilaktycznych: „Fantastyczne możliwości”, „Debata”, „Poruszające bajki o emocjach”: „Trening redukcji stresu”, „Mediacje jako metoda rozwiązywania konfliktów i zapobiegania przemocy”, „Stres”, „Trening asertywności”, „Komunikacja”, „Poczucie własnej wartości”, „Trening kontroli złości”.
- Podejmowanie nieustrukturyzowanych działań profilaktycznych takich jak: prelekcje, spektakle, festyny i imprezy sportowe.
- Organizacja wyjazdów dla dzieci i młodzieży w ramach gminnego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii z programem zajęć profilaktycznych.
- Zapewnienie lokali dzieciom wychodzącym z placówek opiekuńczych i rodzin zastępczych.

- Organizacja pomocy dla dzieci pochodzących z rodzin ubogich w ramach wieloletniego programu „Posiłek w szkole i w domu na lata 2024-2028”.
- Zapewnienie schronienia dla osób bezdomnych w okresach zimowych w schroniskach dla osób bezdomnych oraz tworzenie miejskiej ogrzewalni dla osób bezdomnych.
- Realizacja projektów socjalnych na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem socjalnym: „Bezrobotna matka też kobieta”, „Moje pierwsze M”, „Zdrowo, radośnie i z przyrodą”, a także aktywizacja bezrobotnych w formie prac społecznie użytecznych.
- Edukacja rodzin skupiająca się na przekazywaniu właściwego modelu dotyczącego wypełniania ról rodzicielskich - szkolenie w formie warsztatowej „Warsztaty dla Rodziców i Wychowawców” oraz „Dobra praktyka”.
- Prowadzenie prozdrowotnych kampanii edukacyjnych i wdrażanie programów profilaktycznych m.in. bezpłatne badania mammograficzne dla kobiet w wieku 50-69 lat.
- Funkcjonowanie Środowiskowego Domu Samopomocy.

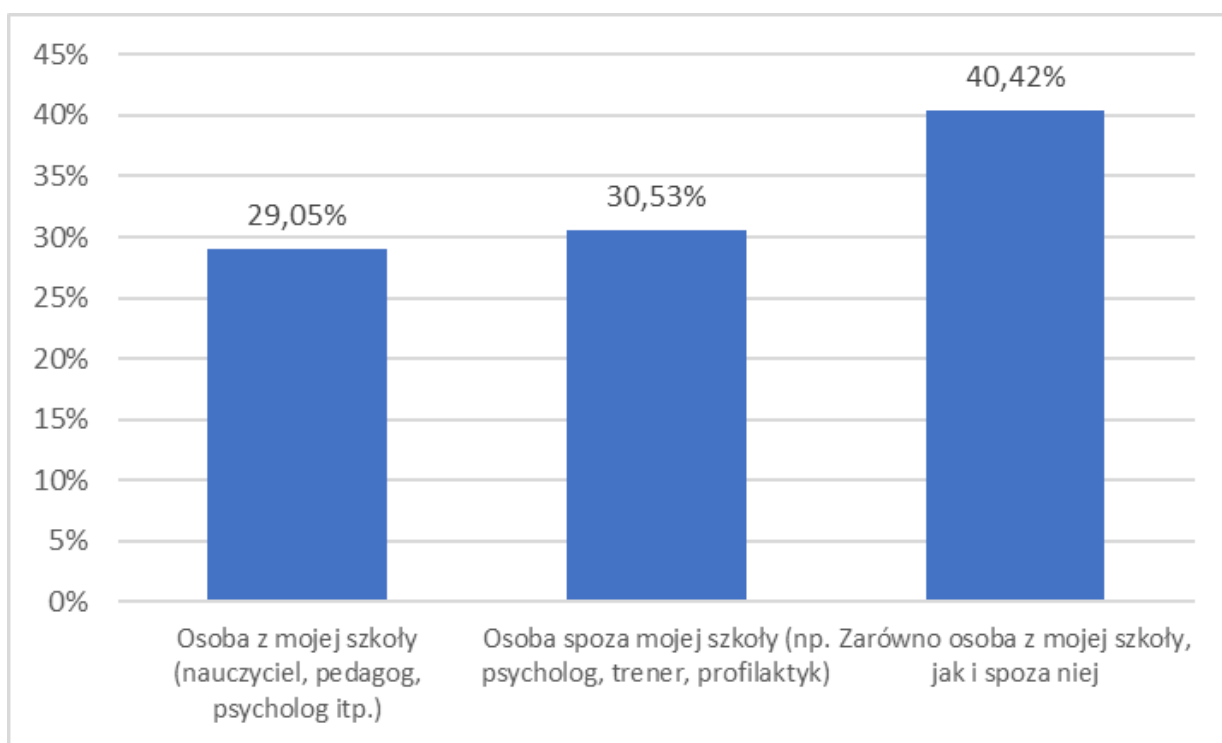
6.3. Udział uczniów w działaniach profilaktycznych

Uczniowie zostali zapytani o uczestnictwo w różnorodnych zajęciach profilaktycznych. Największy procent uczniów brało udział w warsztatach dotyczących zagrożeń korzystania z komputera i Internetu (63%) oraz tematyki używek i uzależnień (58%). Zajęcia dotyczące agresji/przemocy oraz zdrowego stylu życia przyciągnęły odpowiednio 55% uczniów. Najrzadziej uczniowie uczestniczyli w warsztatach dotyczących wyboru przyszłej ścieżki kształcenia/zawodowej (38%) oraz innych zagadnień (32%).

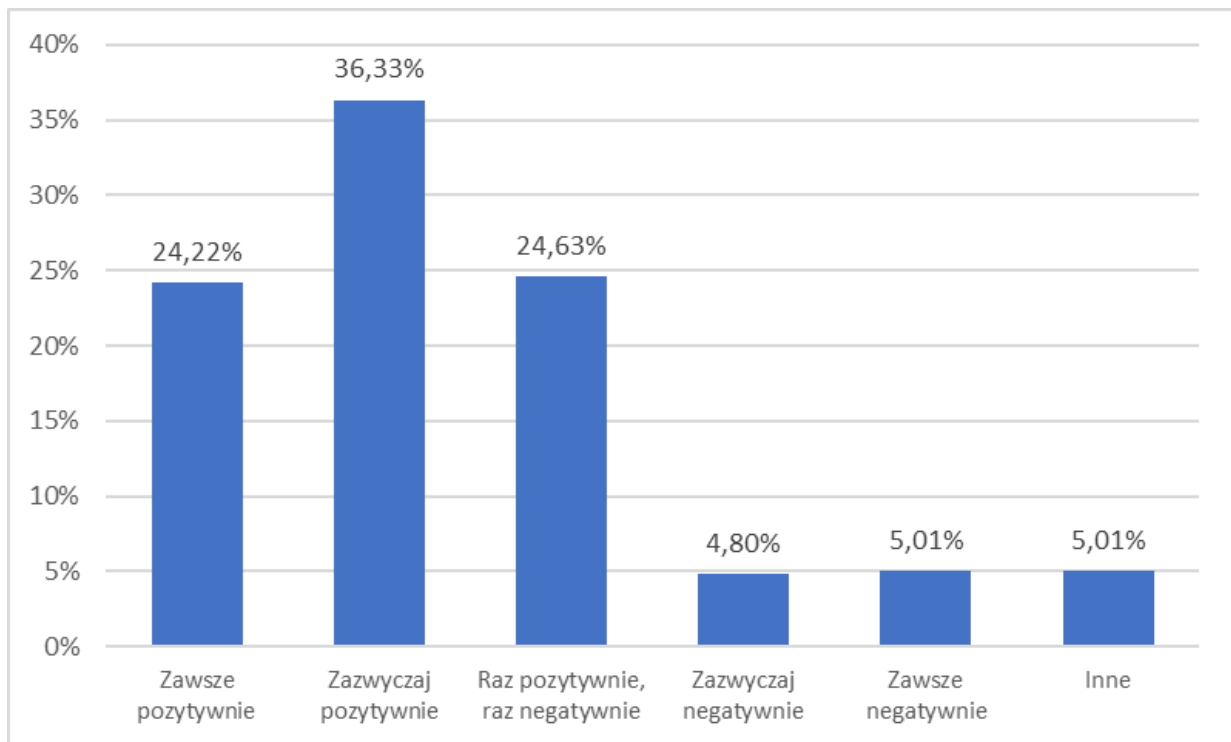
Wykres 81. Rozpowszechnienie udziału uczniów w szkoleniach dotyczących różnych zagadnień.

Zapytano również uczniów o to, kto prowadził zajęcia o wyżej wymienionej tematyce. 40,42%, wskazało, że zajęcia były prowadzone zarówno przez osobę z ich szkoły, jak i spoza niej. 30,53% uczniów wskazało, że prowadzącym była osoba spoza szkoły (np. psycholog, trener, profilaktyk), a 29,05% zadeklarowało, że zajęcia prowadziła osoba z ich szkoły, taka jak nauczyciel, pedagog czy psycholog.

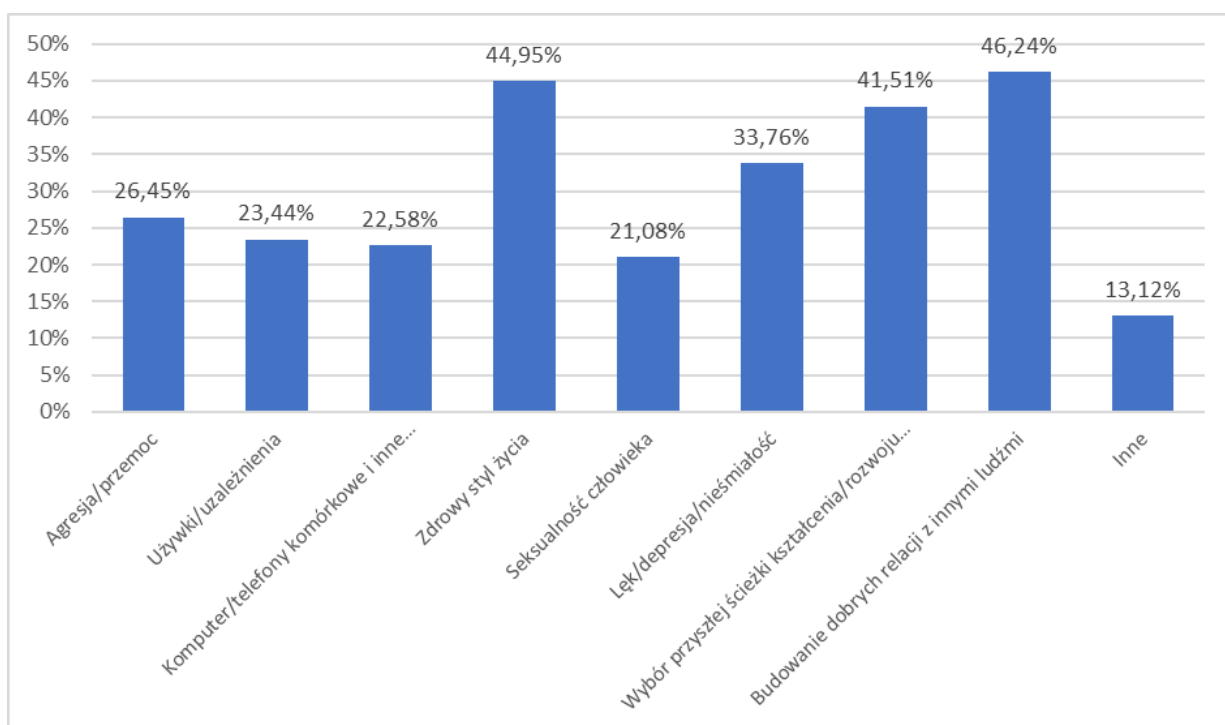
Wykres 82. Osoba prowadząca zajęcia profilaktyczne.

Równie ważnym aspektem jest zadowolenie uczniów z takiej formy zajęć jak i jej tematyki, ponieważ chęć uczestnictwa i zwiększania samoświadomości jest bardzo istotna w prognozowaniu takich zajęć na przyszłość i czy do tej pory prowadzone zajęcia profilaktyczne spotkały się z pozytywnym odbiorem przez uczniów. Najwięcej, bo 36,33%, odpowiedziało, że zazwyczaj oceniają je pozytywnie. 24,63% uczniów uznało, że oceniają je raz pozytywnie, raz negatywnie, a 24,22% zawsze ocenia je pozytywnie. Mniejsze grupy uczniów wskazały, że oceniają je zazwyczaj negatywnie (4,80%), zawsze negatywnie (5,01%), a opcję „inne” wybrało również 5,01% badanych.

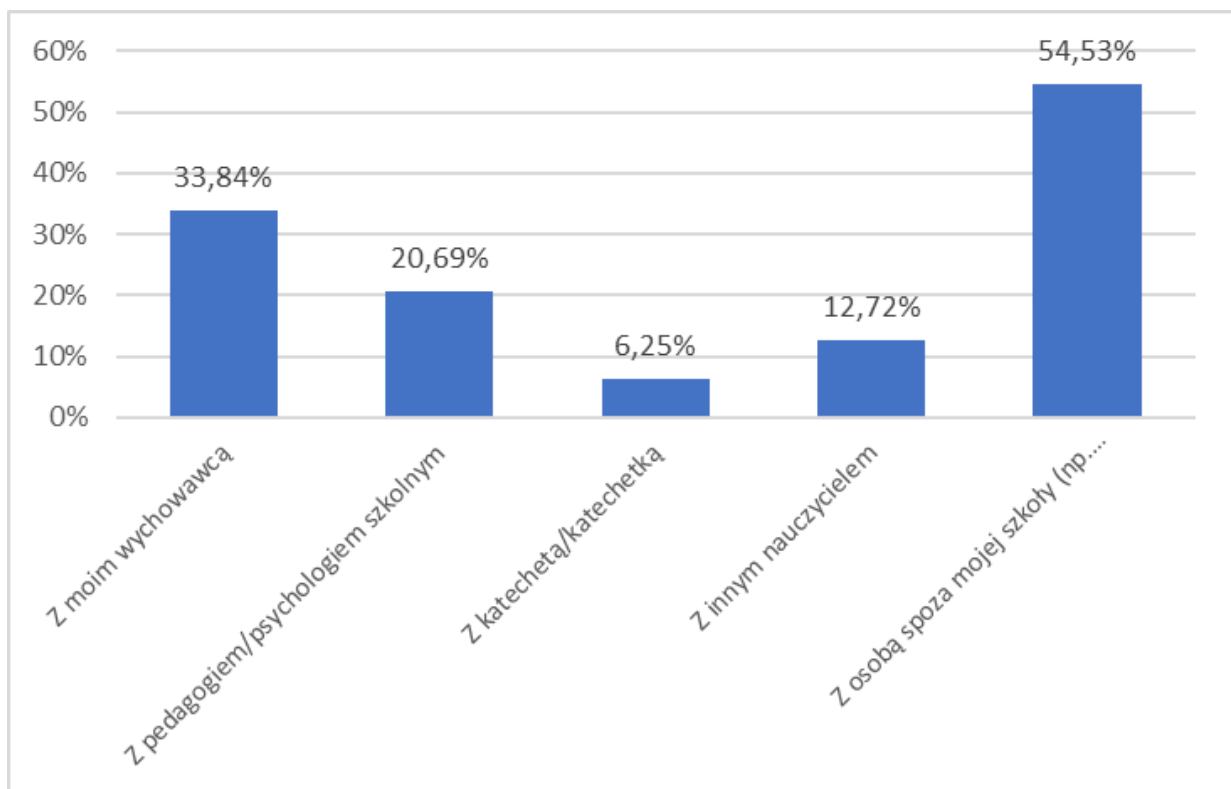
Wykres 83. Ocena zajęć profilaktycznych przez uczniów.

Uczniowie zostali zapytani, w jakich warsztatach chcieliby wziąć udział w przyszłości. Najwięcej zainteresowania wzbudziły warsztaty dotyczące budowania dobrych relacji z innymi ludźmi (46,24%) oraz seksualności człowieka (44,95%). Kolejne popularne tematy to zdrowy styl życia (41,51%) oraz wybór przyszłej ścieżki kształcenia/rozwoju (33,76%). Mniejsze zainteresowanie wzbudziły tematy związane z agresją i przemocą (26,45%), używkami, uzależnieniami (23,44%), komputerami, telefonami komórkowymi (22,58%), lękiem, depresją, nieśmiałością (21,08%). Opcję „inne” wybrało 13,12% badanych.

Wykres 84. Tematyka zajęć profilaktycznych

54,53%, wyraziło chęć uczestnictwa w zajęciach prowadzonych przez osobę spoza szkoły (np. psycholog, profilaktyk). 33,84% badanych chciałoby mieć zajęcia ze swoim wychowawcą, a 20,69% z pedagogiem lub psychologiem szkolnym. Mniejsze grupy wskazały, że preferują zajęcia z innym nauczycielem (12,72%) lub katechetą (6,25%).

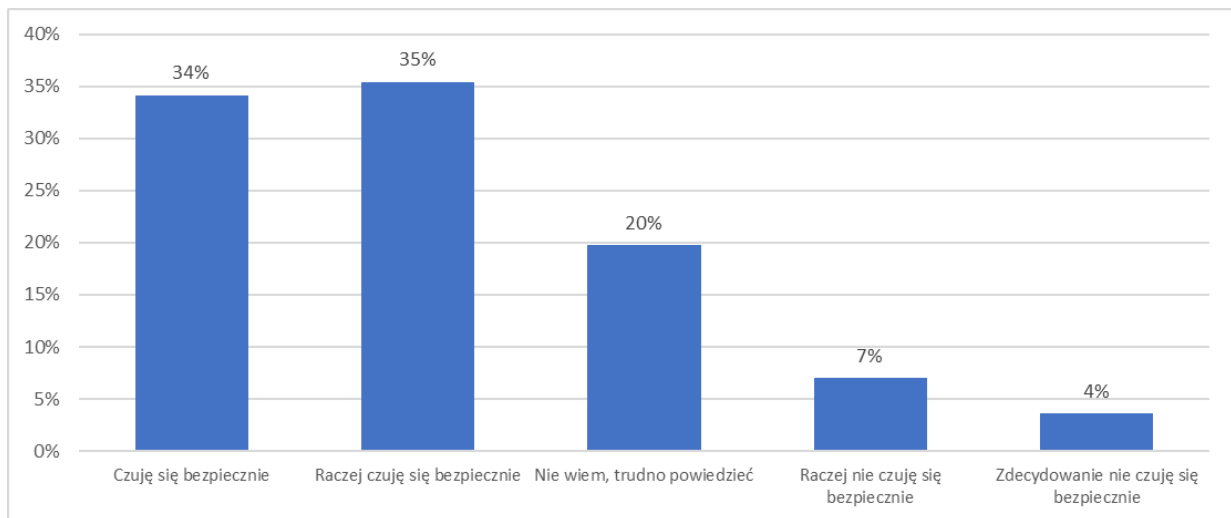

Wykres 85. Prowadzący zajęcia profilaktyczne

6.4. Czynniki chroniące i czynniki ryzyka wśród uczniów

6.4.1. Klimat szkoły

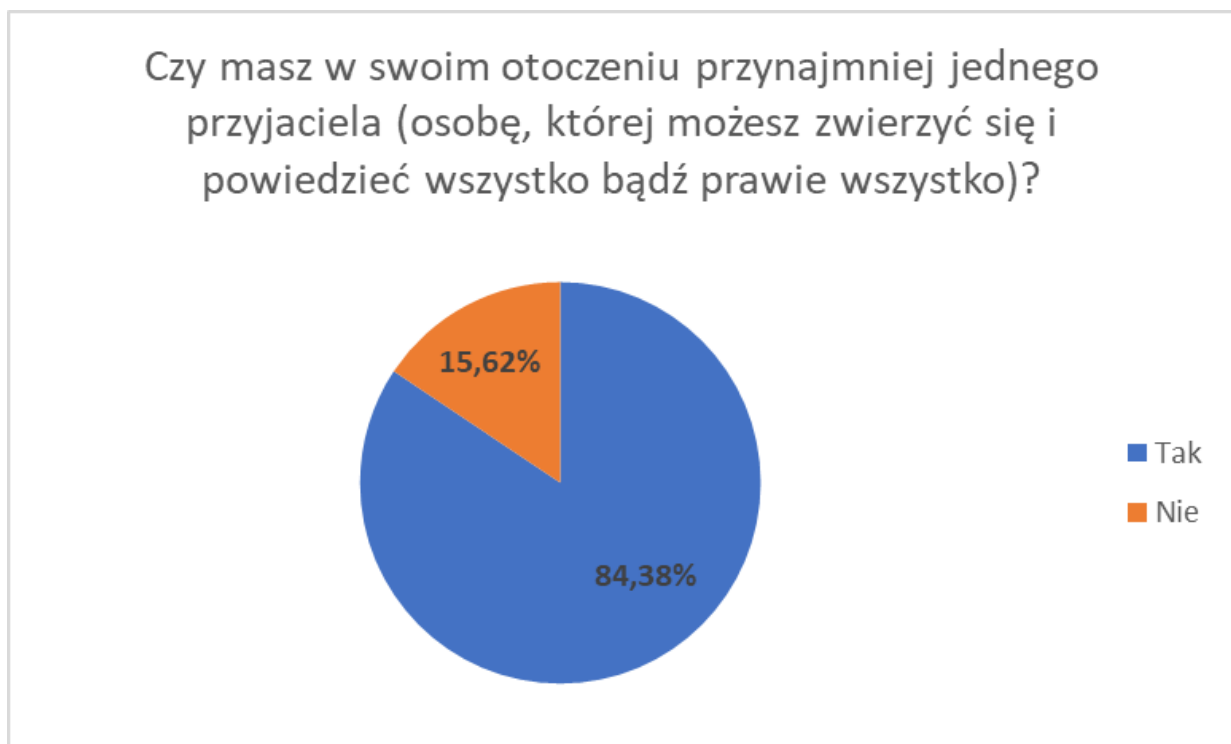
Młodych mieszkańców Gminy zapytano o to, w jakim stopniu czują się bezpiecznie w swojej szkole. 35%, odpowiedziało, że raczej czuje się bezpiecznie, a 34% stwierdziło, że czuje się bezpiecznie. Odpowiedź „nie wiem, trudno powiedzieć” wybrało 20% badanych. Mniejsze grupy zadeklarowały, że raczej nie czują się bezpiecznie (7%) lub zdecydowanie nie czują się bezpiecznie (4%).

Wykres 86. Poczucie bezpieczeństwa w szkole.

6.4.2. Relacje z dorosłymi i rówieśnikami

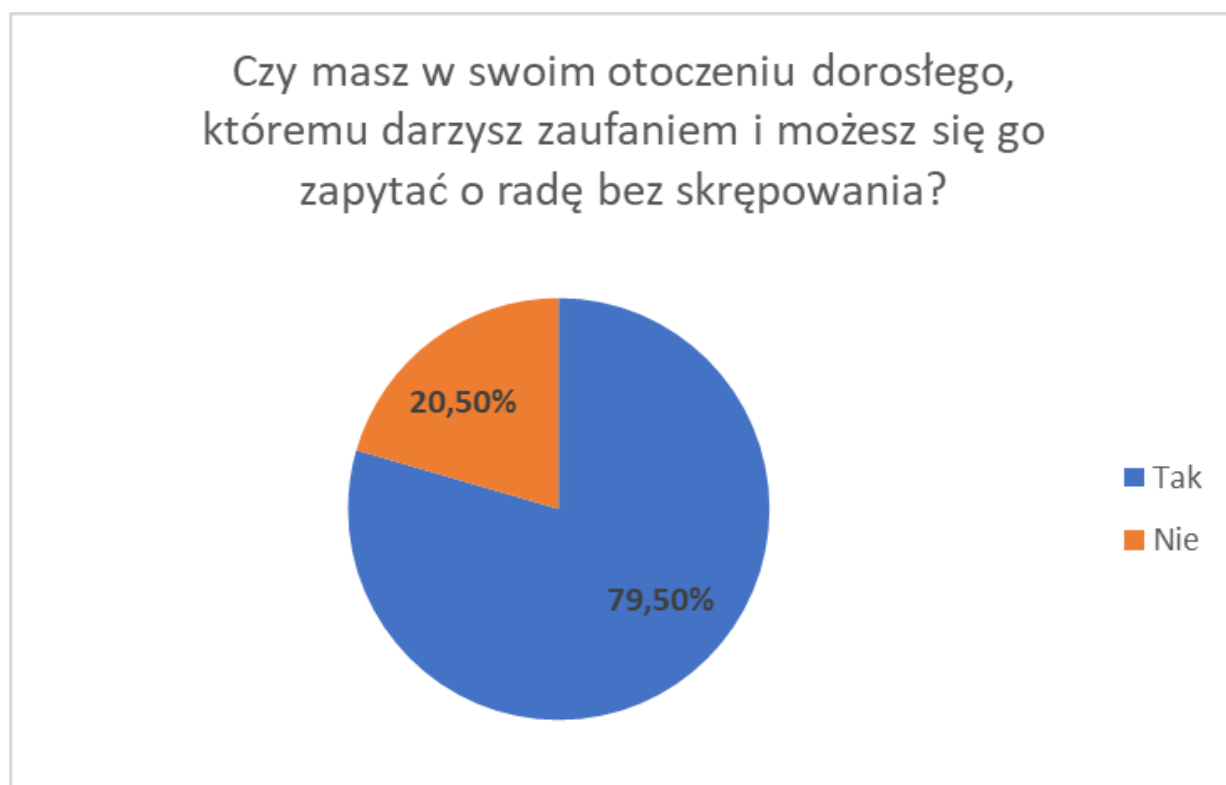
Uczniowie zostali zapytani, czy mają w swoim otoczeniu przynajmniej jednego przyjaciela. 84,38%, odpowiedziła twierdząco, wskazując, że mają taką osobę w swoim otoczeniu. Natomiast 15,62% badanych odpowiedziało przecząco, deklarując brak takiej osoby.

Wykres 87. Posiadanie co najmniej jednego przyjaciela.

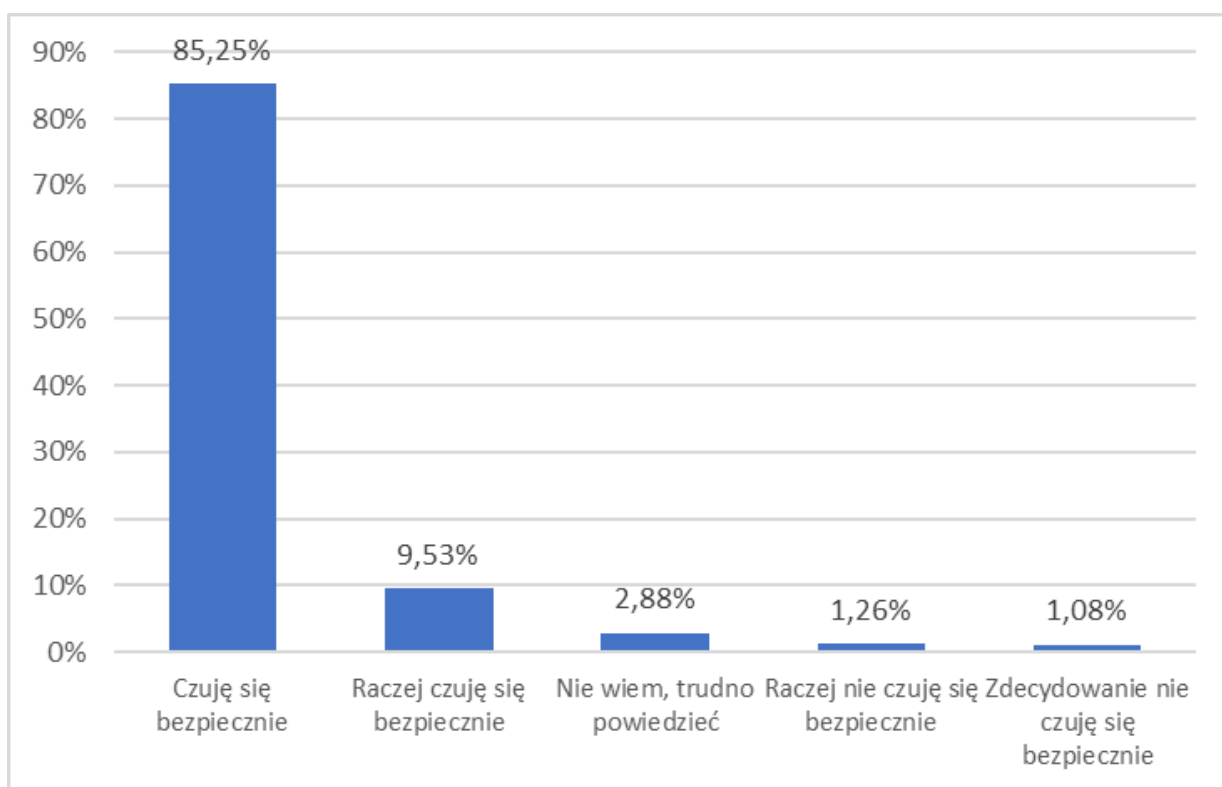

Młodych mieszkańców Gminy zapytano także, czy mają w swoim otoczeniu dorosłego, któremu ufają i mogą poprosić o radę bez skrępowania. Większość, 79,50%, odpowiedziała twierdząco, wskazując, że mają taką osobę. Natomiast 20,50% badanych odpowiedziało przecząco, deklarując brak takiej osoby

Wykres 88. Posiadanie co najmniej jednego zaufanego dorosłego.

Uczniowie zostali także zapytani, do jakiego stopnia czują się bezpiecznie w swoim domu. Zdecydowana większość, 85,25%, odpowiedziała, że czuje się bezpiecznie. Kolejna grupa, 9,53%, stwierdziła, że raczej czuje się bezpiecznie, a 2,88% wybrało odpowiedź „nie wiem, trudno powiedzieć”. Mniejsze odsetki zadeklarowały, że raczej nie czują się bezpiecznie (1,26%) lub zdecydowanie nie czują się bezpiecznie (1,08%).

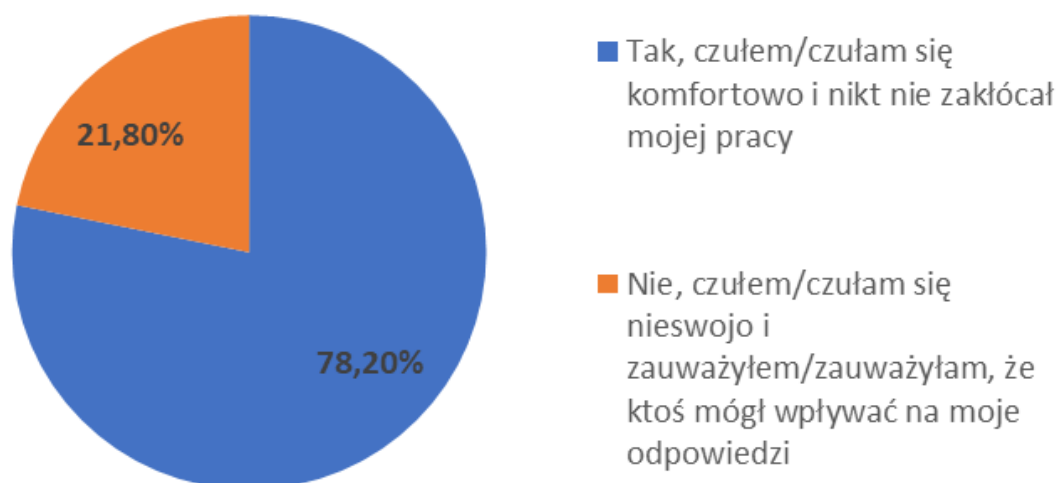

Wykres 89. Poczucie bezpieczeństwa w domu.

Na koniec ankiety zapytano uczniów o to, czy czuli się komfortowo podczas jej wypełniania. 78,20% odpowiedziało, że czuła się komfortowo i nikt nie zakłócał ich pracy. Natomiast 21,80% badanych zadeklarowało, że czuło się nieswojo i zauważyło możliwość wpływu innych osób na ich odpowiedzi.

Czy podczas wypełniania tej ankiety
czułeś/czułaś się komfortowo, bezpiecznie?

Wykres 90. Poziom komfortu i bezpieczeństwa podczas wypełniania ankiety.

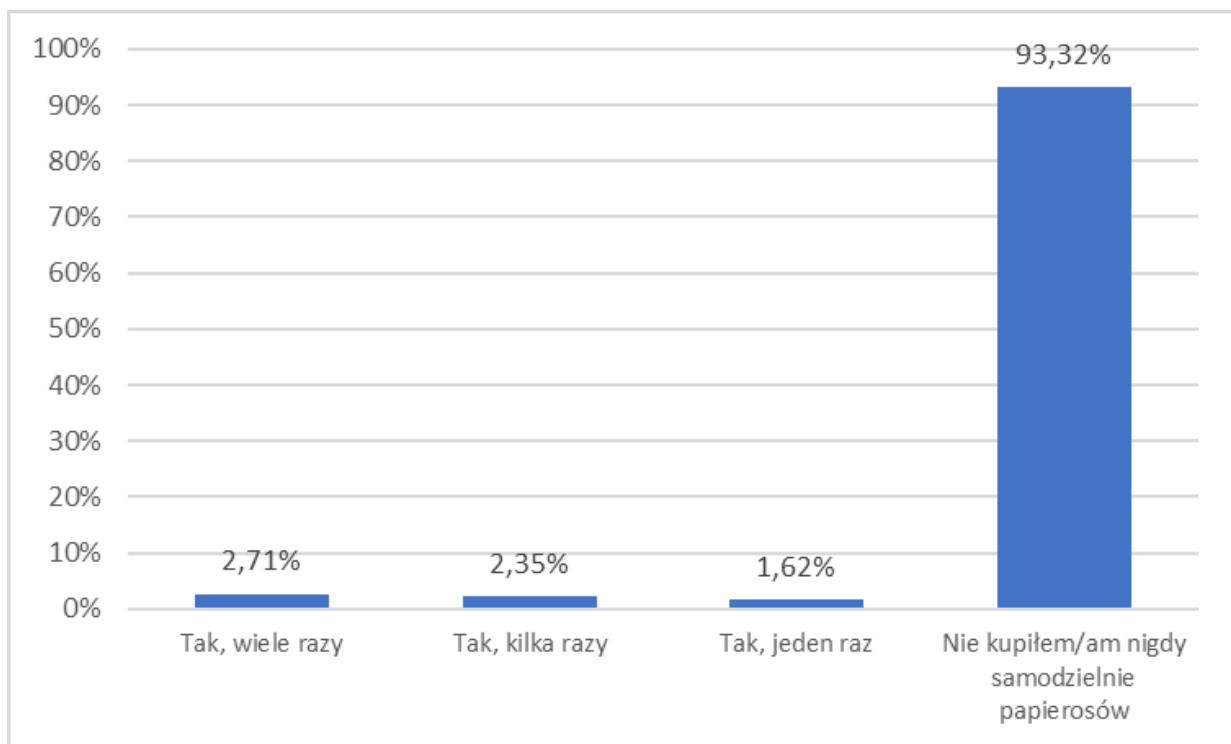
6.4.3. Dostępność alkoholu i narkotyków w środowisku lokalnym

Pomiar dostępności alkoholu w danej społeczności jest trudny ze względu na błędne przeświadczenia osób badanych. Inaczej o dostępności alkoholu dla osób nieletnich będą wypowiadać się nauczyciele, inaczej sami uczniowie, a jeszcze inaczej sprzedaż oceniać będą sami sprzedawcy. W celu sprawdzenia nasilenia problemu nielegalnej sprzedaży alkoholu nieletnim trzeba dobrać odpowiednie metody badawcze. W niniejszej uczniów zapytano, czy kiedykolwiek mieli okazję samodzielnie zakupić alkohol. Zdecydowana większość, 95,32%, odpowiedziała, że nigdy nie kupiła samodzielnie alkoholu. Wśród tych, którzy dokonali takiego zakupu, 2,34% stwierdziło, że zrobiło to wiele razy, 1,08% – kilka razy, a 1,26% – tylko raz.

Wykres 91. Próba samodzielnego zakupu alkoholu przez uczniów.

Respondentów zapytano również o to, czy kiedykolwiek samodzielnie zakupili wyrób tytoniowy. Wyniki pokazują, że zdecydowana większość, 93,32% nigdy nie dokonała samodzielnego zakupu papierosów. Wśród tych, którzy kupili papierosy, 2,71% zrobiło to wiele razy, 2,35% – kilka razy, a 1,62% – tylko raz.

Wykres 92. Próba samodzielnego zakupu papierosów przez uczniów szkół

Uczniów zapytano o trudność z dostępem do różnych substancji psychoaktywnych. W przypadku alkoholu 19% uznało, że dostęp jest bardzo trudny, a 15% – trudny. Neutralnie (ani łatwo, ani trudno) odpowiedziało 13% respondentów, podczas gdy 12% wskazało, że dostęp jest łatwy, a 11% – bardzo łatwy. Największy odsetek, 30%, przyznał, że nie wie.

Zbliżona liczba uczniów SP (35%) i znacznie mniej uczniów SPP (5%) stwierdziła, że bardzo trudno lub trudno jest kupić alkohol, gdy nie ma się ukończonych 18 lat, w porównaniu do wyników w Diagnostyce przeprowadzonej w 2022 roku, gdzie uznało to 35,4% uczniów SP oraz 30% uczniów SPP. 31% uczniów SP oraz 16% uczniów SPP nie potrafiło udzielić odpowiedzi na to pytanie. Oba wyniki są niższe od otrzymanych w Diagnostyce przeprowadzonej w 2022 roku, gdzie nie potrafiło zrobić tego 41,5% uczniów SP oraz 22% uczniów SPP. 21% uczniów SP oraz 58% uczniów SPP stwierdziło, że osoby niepełnoletnie mogą kupić alkohol łatwo lub bardzo łatwo, natomiast w Diagnostyce przeprowadzonej w 2022 roku takie zdanie miało 23,2% uczniów SP oraz 46% uczniów SPP.

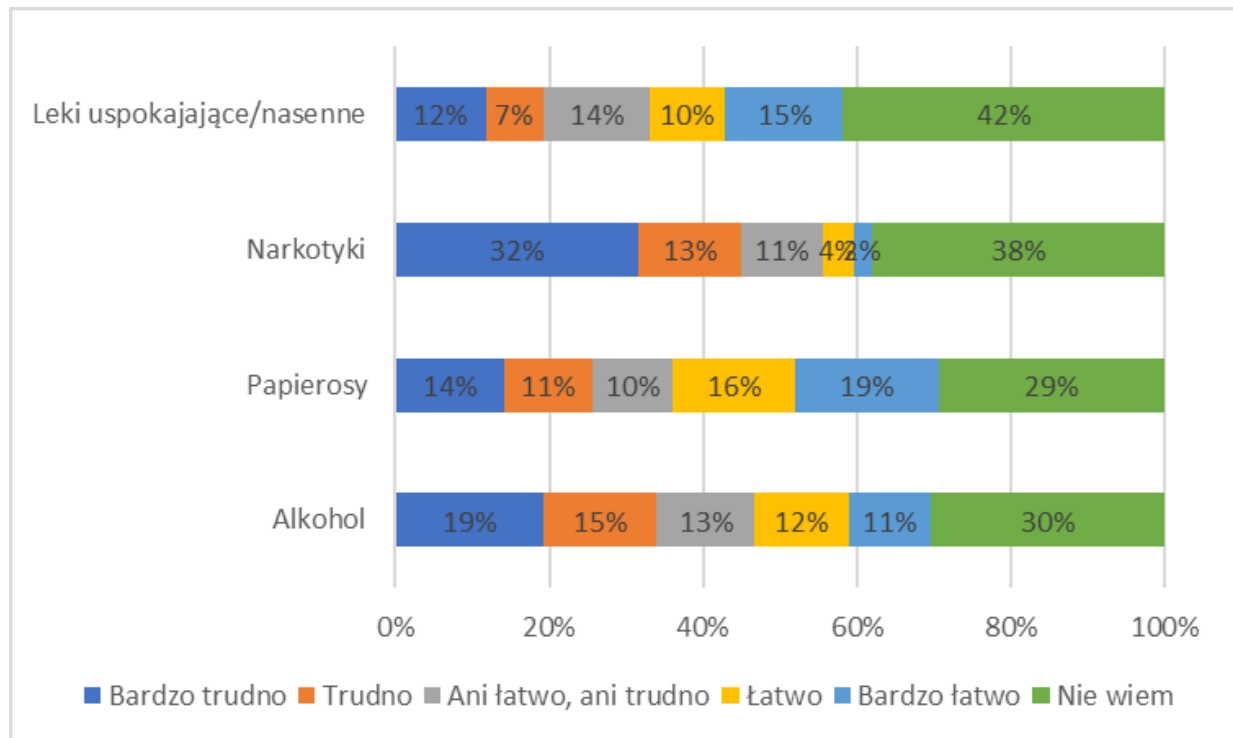
Dla papierosów 14% uznało dostęp za bardzo trudny, a 11% – za trudny. Około 10% badanych odpowiedziało neutralnie, 16% stwierdziło, że jest łatwy, a 19% – bardzo łatwy. Odpowiedź „nie wiem” wybrało 29% respondentów.

Jeśli chodzi o narkotyki, 32% badanych uznało dostęp za bardzo trudny, a 13% – za trudny. Neutralnie oceniło dostęp 11%, 4% uważa go za łatwy, a 2% – za bardzo łatwy. Największa grupa, 38%, wskazała odpowiedź „nie wiem”.

Znacznie więcej uczniów SP (55%) i uczniów SPP (42%) stwierdziła, że bardzo trudno lub trudno jest kupić narkotyki lub dopalacze, gdy nie ma się ukończonych 18 lat, w porównaniu do wyników w Diagnozie przeprowadzonej w 2022 roku, gdzie uznało to 20% uczniów SP oraz 13,4% uczniów SPP. 38% uczniów SP oraz 37% uczniów SPP nie potrafiło udzielić odpowiedzi na to pytanie. Oba wyniki są niższe od otrzymanych w Diagnozie przeprowadzonej w 2022 roku, gdzie nie potrafiło zrobić tego 65% uczniów SP oraz 63,9% uczniów SPP. 6% uczniów SP oraz 11% uczniów SPP stwierdziło, że osoby niepełnoletnie mogą kupić narkotyki lub dopalacze łatwo lub bardzo łatwo, natomiast w Diagnozie przeprowadzonej w 2022 roku takie zdanie miało 15% uczniów SP oraz 22,7% uczniów SPP.

W przypadku leków uspokajających/nasennych 12% badanych stwierdziło, że dostęp jest bardzo trudny, a 7% – trudny. Neutralną odpowiedź wybrało 14% respondentów, 10% uznało dostęp za łatwy, a 15% za bardzo łatwy. Najwięcej, bo 42%, wybrało odpowiedź „nie wiem”.

Wykres 93. Dostępność alkoholu, papierosów i narkotyków - przekonania uczniów

7. Podsumowanie i wnioski

Na podstawie przeprowadzonych badań, można sformułować następujące wnioski:

7.1. Alkohol

7.1.1. Wnioski dotyczące uczniów

- Ponad trzech na dziesięciu uczniów uznało za prawdziwe stwierdzenie, że „alkohol występujący w piwie jest inny i mniej groźny niż w wódce” (33%). To zdecydowanie wskazówka do pracy profilaktycznej w tym zakresie.
- Wśród przebadanych uczniów szkół podstawowych 87% stwierdziło, że nigdy nie spożywało alkoholu natomiast 13% uczniów wskazało, że jest po inicjacji alkoholowej. Jest to wynik niższy niż w Diagnozie przeprowadzonej w 2022 roku, która wykazała, że 26% badanych uczniów ze szkół podstawowych ma za sobą inicjację alkoholową. W Gminie Świebodzice jest to 14,54%, natomiast w innych gminach badanych przez Centrum Działań Profilaktycznych odsetek ten wyniósł 19,32%. 13% badanych uczniów ze szkół podstawowych ma za sobą inicjację alkoholową. Jest to wynik niższy niż w Diagnozie przeprowadzonej w 2022 roku, która wykazała, że 26% badanych uczniów ze szkół podstawowych ma za sobą inicjację alkoholową. Natomiast 63% uczniów szkół ponadpodstawowych zadeklarowało przejście inicjacji alkoholowej. Jest to wynik znacznie wyższy tego w Diagnozie przeprowadzonej w 2022 roku, która wykazała, że 34% badanych uczniów ze szkół ponadpodstawowych ma za sobą inicjację alkoholową.
- 63% uczniów szkół ponadpodstawowych przyznało się do próbowania napojów alkoholowych. 37% nie zadeklarowało przejścia inicjacji alkoholowej. Jest to wynik zbliżony do tego w Diagnozie przeprowadzonej w 2022 roku, która wykazała, że 26% badanych uczniów ze szkół podstawowych ma za sobą inicjację alkoholową.
- Zapytani o sytuację, w której po raz pierwszy spożyli alkohol, przebadani uczniowie najczęściej wskazują poza szkołą (46,91%) oraz w domu (43,21%). W szkole alkoholu próbowało prawie 5% przebadanych uczniów.
- Spośród uczniów po inicjacji alkoholowej większość już nie pije (40,74%) lub spożywa tę substancję do kilku razy w roku (24,69%).

7.1.2. Wnioski dotyczące rodziców

- Rodzice zostali zapytani o swoje przekonania dotyczące szkodliwości alkoholu w winie i piwie w porównaniu do wódki. 2%, błędnie uważa, że alkohol w lżejszych napojach jest mniej szkodliwy.
- Najwięcej osób zapytanych o preferowane działania mające na celu ograniczenie spożycia alkoholu wskazało na potrzebę realizacji większej liczby programów profilaktycznych dla dzieci i młodzieży (70% zdecydowanie tak, 24% raczej tak). Podobnie popularne jest zwiększenie kontroli punktów sprzedaży alkoholu (69% zdecydowanie tak, 24% raczej tak). Na trzecim miejscu rodzice opowiedzieli się za cofnięciem koncesji na sprzedaż alkoholu dla osób łamiących prawo (65% zdecydowanie tak, 24% raczej tak).

7.1.3. Wnioski dotyczące pracowników oświaty

- Pracownicy oświaty w większości (94%) uważają, że alkohol w winie lub piwie jest równie szkodliwy jak w wódce.

7.1.4. Porównanie

Postawy uczniów, rodziców i pracowników oświaty dotyczące alkoholu różnią się znacznie pod względem świadomości i poparcia działań profilaktycznych.

33% uczniów błędnie uważa, że alkohol w piwie jest mniej szkodliwy niż w wódce. 13% uczniów szkół podstawowych miało kontakt z alkoholem, a w szkołach ponadpodstawowych aż 63% deklaruje inicjację.

Rodzice wykazują wysoką świadomość szkodliwości alkoholu (tylko 2% z błędnym przekonaniem) i wspierają profilaktykę: 94% popiera więcej programów edukacyjnych i większą kontrolę sprzedaży alkoholu.

94% pracowników oświaty uważa, że alkohol we wszystkich napojach jest równie szkodliwy, co czyni ich istotnymi sojusznikami w edukacji młodzieży.

Podsumowując, uczniowie wymagają edukacji, podczas gdy rodzice i pracownicy oświaty wykazują świadomość i wsparcie dla działań profilaktycznych, a nauczyciele odgrywają kluczową rolę w promowaniu zdrowych postaw.

7.2. Narkotyki

7.2.1. Wnioski dotyczące uczniów

- Większość uczniów (ok. 73%) uważa, że żaden z ich kolegów lub koleżanek z klasy nie miał kontaktu z narkotykami lub dopalaczami. Po ok. 10% wskazało na 1 lub 2-3 osoby.
- Wśród przebadanych uczniów 1,62% ankietowanych wskazał, iż kiedykolwiek próbował narkotyków. Do próbowania narkotyków przyznało się 1% uczniów SP oraz 11% uczniów SPP. W Diagnozie przeprowadzonej w 2022 roku odpowiedzi twierdzącej na to pytanie udzieliło 4% uczniów SP oraz 7% uczniów SPP.

7.3. Nikotyna

7.3.1. Wnioski dotyczące uczniów

- Większość (84%) dzieci i młodzieży, które wzięły udział w badaniu stwierdziła, że nigdy nie paliła papierosów, także elektronicznych. Częściej niż jeden na dziesięciu uczniów wskazał natomiast, że ma za sobą inicjację nikotynową (14%). W Diagnozie przeprowadzonej w 2022 roku do przebytej inicjacji nikotynowej przyznało się 13% uczniów SP oraz 27% uczniów SPP. W tegorocznych ankietach odpowiedź o przebytej inicjacji nikotynowej zaznaczyła zbliżona liczba uczniów SP (15%) oraz znacznie wyższa liczba uczniów SPP (42%).
- Spośród ankietowanych po inicjacji nikotynowej, największy odsetek przechodził ją poza szkołą (70,59%). Pozostali uczniowie mieli kontakt z nikotyną w szkole (14,12%) oraz w domu (15,29%).

7.4. Leki i napoje energetyczne

7.4.1. Wnioski dotyczące uczniów

- Znaczna większość uczniów (90,13%) przyznało, że nigdy nie zażywała leków uspokajających lub nasennych bez przepisu lekarza. Natomiast wśród tych, którzy zażywali takie leki, 5,75% przyznało, że były to leki dostępne bez recepty, a 4,13% zadeklarowało zażywanie leków dostępnych na receptę.

- Większość badanych (73,43%) przyznaje, że nie pije napojów energetyzujących, z kolei najliczniejsza grupa spożywających, to osoby pijące je jedynie kilka razy w roku (16,16%).

7.5. Uzależnienia behawioralne

7.5.1. Wnioski dotyczące uczniów

- Uczniowie poświęcają na korzystanie z komputera 2-4 godziny dziennie (24,95%) lub 4-6 godzin (11,93%). Korzystanie do dwóch godzin dziennie deklaruje większość badanych - 53,53%. Mniejsze odsetki badanych zadeklarowały spędzanie przy komputerze 6-7 godzin (2,71%) oraz powyżej 7 godzin dziennie (6,87%).
- Z kolei z telefonu 2-4 godziny dziennie korzysta więcej, bo 37,36% uczniów. A więcej niż jedna na pięć osób (20,94%) poświęca na to 4-6 godziny dziennie. Odsetek uczniów korzystających z telefonu mniej niż 2 godziny dziennie wynosi 26,17%. Mniejsze odsetki badanych zadeklarowały spędzanie przy telefonie 6-7 godzin (5,96%) oraz powyżej 7 godzin dziennie (9,57%).
- Uczniowie najczęściej korzystają z komputera lub telefonu, aby grać w gry (40,94%), korzystać z mediów społecznościowych (17,75%) lub oglądać filmy/seriale (19,38%).
- Ok 45% uczniów zetknęło się w Internecie z treściami niedozwolonymi. 15% badanych deklaruje ponad 20 tego rodzaju sytuacji, do których zaliczyli przede wszystkim treści pornograficzne, ale także przemoc. 14,80% wskazało, że miało taki kontakt 1-2 razy, a 9,39% – 3-5 razy.

7.6. Problem przemocy

7.6.1. Wnioski dotyczące rodziców

- Ankieta przeprowadzona wśród rodziców zawierała pytania o ich poglądy na temat stosowania negatywnych zachowań wobec dzieci. W badaniu 94% rodziców stwierdziło, że strach dziecka nie ułatwia wychowania, natomiast 6% miało odmienne zdanie.
- Badanie pokazuje, że większość rodziców (87%) nie wierzy, że surowe wychowywanie dzieci przynosi korzyści w ich dorosłym życiu, podczas gdy 13% respondentów jest przeciwnego zdania.

- Większość rodziców uczniów z Gminy Świebodzice jest zdania, że kary fizyczne nie są odpowiednią metodą wychowawczą. 6% rodziców uważa kary fizyczne za skuteczną metodę, a 1% aprobuje ich stosowanie od czasu do czasu.
- Wyniki wskazują, że 85% ankietowanych rodziców popiera prawny zakaz stosowania kar fizycznych. Jednakże 15% badanych wyraziło przeciwną opinię.

7.6.2. Wnioski dotyczące pracowników oświaty

- Ankietowani w większości (93%) uważają, że strach dziecka nie ułatwia jego wychowania, podczas gdy 7% jest odmiennego zdania. Wyniki są bardzo zbliżone do opinii wyrażonych przez rodziców (94% nie, 6% tak).
- 12% pracowników oświaty zgadza się ze stwierdzeniem, że surowe traktowanie pomaga dziecku lepiej radzić sobie w życiu, co stanowi wyższy odsetek w porównaniu do opinii rodziców.
- Wśród badanych nikt nie uznaje kar fizycznych za dobrą metodę wychowawczą. Zdecydowana większość, 93%, jest im przeciwna, a pozostała część respondentów uważa, że są uzasadnione jedynie od czasu do czasu.
- W ocenie pracowników szkoły przemoc werbalna i psychiczna stanowią największy problem wśród form przemocy. Przemoc fizyczna została uznana za umiarkowaną przez 29%, a za poważną przez 10%, podczas gdy przemoc werbalną aż 33% oceniło jako umiarkowaną, a 23% jako poważną. Przemoc psychiczna, obejmująca poniżanie i zastraszanie, również budzi niepokój – 24% uznało ją za umiarkowaną, 22% za poważną. Cyberprzemoc oceniono przeważnie jako niewielki problem, choć 21% wskazało na jej umiarkowaną wagę. Zjawisko „kozłów ofiarnych” zostało również ocenione przez 23% jako umiarkowane, a przez 13% jako poważne.
- Większość badanych pracowników zna przypadki agresywnych zachowań uczniów wobec nauczycieli. 34% stwierdziło, że takie sytuacje miały miejsce raz lub kilka razy, a 22% wskazało na sporadyczne przypadki. Jedynie 2% uznało, że agresja uczniów wobec nauczycieli zdarza się często, natomiast 42% nie zna takich sytuacji.

7.6.3. Porównanie

Rodzice i pracownicy oświaty w większości odrzucają przemoc jako metodę wychowawczą, choć pracownicy wykazują nieco większą tolerancję dla surowości – 12% z nich uważa, że może ona pomóc dzieciom w dorosłym życiu (wobec 13% rodziców). Rodzice w 85%

popierają prawny zakaz stosowania kar fizycznych, a pracownicy w 93% są przeciwni takim karom, choć część dopuszcza ich okazjonalne stosowanie.

Pracownicy oświaty bardziej dostrzegają różne formy przemocy w szkołach: przemoc werbalną, psychologiczną oraz agresję wobec nauczycieli. Postrzegają oni przemoc werbalną i psychologiczną jako główne problemy, podczas gdy rodzice skupiają się bardziej na ogólnych postawach wychowawczych. Obie grupy zgadzają się co do potrzeby wychowania opartego na szacunku i unikaniu przemocy.

7.7. Spostrzegane funkcjonowanie szkół

7.7.1. Wnioski dotyczące rodziców

- Rodzice uważają, że najpoważniejszymi problemami w szkołach ich dzieci są nadużywanie urządzeń elektronicznych (25% ocenia to jako bardzo poważny problem, 38% jako poważny), przemoc rówieśnicza (18% bardzo poważny, 26% poważny) oraz brak tolerancji wśród uczniów (17% bardzo poważny, 24% poważny). Palenie papierosów i e-papierosów przez uczniów również budzi niepokój, ocenione jako bardzo poważny problem przez 16% i poważny przez 20% rodziców. Natomiast prawie połowa respondentów uznaje za niewystępujące takie kwestie jak zażywanie narkotyków (47%), nadużywanie alkoholu (45%) i hazard/gry losowe (44%).
- Badanie dotyczące działań profilaktycznych w szkołach ujawniło, że 44% rodziców nie ma świadomości na temat prowadzonych tam programów zapobiegających uzależnieniom.
- Większość rodziców uważa, iż zajęcia profilaktyczne w szkołach ich dzieci opierają się głównie na pogadankach (70%) i warsztatach (60%), podczas gdy jedynie 4% wspomina o programach rekomendowanych. Ponad 10% rodziców nie ma wiedzy na temat prowadzonych działań profilaktycznych.
- W kwestii osób prowadzących działania profilaktyczne większość rodziców wskazuje na specjalistów z zewnątrz, takich jak zawodowi profilaktycy i pracownicy poradni psychologiczno-pedagogicznej. Jeden na pięciu rodziców wymienia szkolnych psychologów lub pedagogów. Zdaniem 17% badanych zajęcia te prowadzą wychowawcy, a według 9% – inni nauczyciele. Warto jednak zauważyć, że 15% rodziców nie wie, kto realizuje profilaktykę w szkole ich dzieci.

- Rodzice oceniają działania profilaktyczne w szkołach średnio na 3,5, a najczęściej wybieraną oceną było 3, co wskazało prawie połowa ankietowanych.
- Większość rodziców (82%) oczekuje, że szkoła podejmie działania w celu ograniczenia ryzykownych zachowań wśród uczniów, podczas gdy tylko 6% jest przeciwnych takim inicjatywom, a 12% nie ma zdania na ten temat.
- Rodzice oceniają atmosferę w szkole swoich dzieci średnio na 3,9 w skali od 1 do 5. Najczęściej przyznawali ocenę 4 (38%) oraz 3 (32%). Najwyższą ocenę 5 wskazało 29% badanych, a tylko 1% rodziców ocenił atmosferę na 1.
- Współpraca z wychowawcą klasy dziecka została oceniona bardzo wysoko przez rodziców, ze średnią oceną 4,4. Większość respondentów (60%) przyznała najwyższą ocenę 5, a prawie 25% wybrało ocenę 4.
- Badani wskazali na kilka kluczowych zalet w kwestii funkcjonowania szkół. Do najczęściej wymienianych należały kameralność szkół i mała liczebność klas, co sprzyja indywidualnemu podejściu do uczniów. Zwracano również uwagę na zaangażowaną kadrę nauczycielską, która buduje pozytywne relacje z uczniami i wspiera ich rozwój. Bliskość szkoły do miejsca zamieszkania rodziców ułatwia codzienne dojazdy. Doceniono także infrastrukturę szkolną, w tym dostępność obiektów sportowych, oraz dobrą komunikację między nauczycielami, dyrekcją a rodzicami, co sprzyja współpracy i wsparciu w trudnych sytuacjach.
- Do wybranych przez rodziców słabych stron szkół należą: brak reakcji nauczycieli na zgłaszane problemy oraz niedostateczna pomoc psychologiczno-pedagogiczna i wsparcie dla uczniów. Wyrażono również niezadowolenie z niskiego poziomu zajęć dodatkowych, braku kółek zainteresowań i aktywności pozalekcyjnych. Problemy infrastrukturalne, w tym przestarzałe wyposażenie i ciasnota w klasach, także zostały wymienione jako istotne wyzwania.
- Rodzice, zapytani o oczekiwane zmiany w szkołach, wskazali na potrzebę lepszej opieki psychologiczno-pedagogicznej, rozbudowy infrastruktury oraz zwiększenia liczby zajęć pozalekcyjnych i kółek zainteresowań.
- Ankietowani uznali uzależnienia, hejt i cyberprzemoc, brak tolerancji i akceptacji, przemoc fizyczną i psychiczną, nadmierne korzystanie z Internetu oraz brak odpowiednich wzorców wychowawczych za najpoważniejsze problemy wśród młodzieży. Wskazano na różne uzależnienia, w tym od alkoholu, papierosów (w tym e-papierosów), narkotyków oraz urządzeń elektronicznych. Cyberprzemoc i hejt

w Internecie, wykluczanie oraz ośmieszanie wrażliwszych uczniów prowadzą do ich izolacji i problemów emocjonalnych. Nadmierne korzystanie z Internetu negatywnie wpływa na psychikę i relacje społeczne młodzieży. Dodatkowo rodzice wskazują na brak tolerancji wobec osób o odmiennych cechach, co sprzyja wykluczeniu i utrudnia integrację.

7.7.2. Wnioski dotyczące pracowników oświaty

- Pracownicy oświaty wskazują, że najistotniejszymi problemami w ich szkołach są przeciążenie obowiązkami nauczycieli (13% uważa je za bardzo poważne, a 20% za poważne), niskie wyniki nauczania (5% bardzo poważne, 16% poważne) oraz wysoka absencja szkolna (6% bardzo poważna, 11% poważna). Problemy z integracją i nauczaniem uczniów z Ukrainy również budzą pewne obawy (3% bardzo poważne, 14% poważne). Ponad połowa badanych nie dostrzega problemu zażywania narkotyków (58%) ani alkoholu (51%) wśród uczniów.
- Według pracowników oświaty najczęściej spożywanymi przez uczniów substancjami są napoje energetyczne (46%), a następnie tytoń w formie podgrzewaczy lub e-papierosów, co zauważa prawie 30% badanych. Papierosy jako problem wskazało 15% respondentów, podczas gdy 6% uważa, że uczniowie ich szkoły nie zażywają żadnych substancji. Na alkohol wskazał jedynie 1% ankietowanych.
- Pod względem zagrożeń behawioralnych, pracownicy oświaty największy problem dostrzegają w uzależnieniu uczniów od mediów społecznościowych, co zauważa 56% badanych, wskazując na bardzo liczne przypadki tego zjawiska. Podobnie 43% respondentów dostrzega problem uzależnienia od gier komputerowych jako często występujący. Większość badanych nie dostrzega natomiast istotnych problemów z innymi formami zagrożeń behawioralnych wśród uczniów.
- Badani wskazują, że na terenie szkół przeprowadzane są liczne działania przeciwdziałające uzależnieniom, w tym pogadanki dla uczniów i szkolenia dla nauczycieli (91%) oraz warsztaty dla uczniów (90%). Szkolenia dla rodziców odnotowało 58% pracowników (w porównaniu do 17% rodziców), a zajęcia socjoterapeutyczne – 46%. Programy rekomendowane są realizowane w 27% placówek, co stanowi bardziej optymistyczny wynik w porównaniu do deklaracji rodziców, gdzie tylko 4% dostrzega obecność takich programów.

- Pracownicy oświaty i rodzice zgadzają się, że działania profilaktyczne w szkołach najczęściej prowadzą osoby z zewnątrz, takie jak zawodowi profilaktycy czy pracownicy poradni psychologiczno-pedagogicznych (41% wskazań od pracowników i 39% od rodziców). Pracownicy oświaty lepiej rozpoznają osoby odpowiedzialne za te działania, ponieważ żaden z nich nie wybrał opcji „nie wiem” (w porównaniu do 15% u rodziców). Poza specjalistami z zewnątrz, działania profilaktyczne najczęściej realizują psycholodzy lub pedagodzy szkolni (31%), wychowawcy (21%) i wybrani nauczyciele (7%).
- Pracownicy oświaty oceniają działania profilaktyczne wyżej niż rodzice, z najczęściej wybieraną oceną 3 (37,63%) oraz podobnym odsetkiem odpowiedzi na 4 (35,64%). Średnia ocena wynosi 3,8, co jest wyższym wynikiem niż średnia 3,5 uzyskana od rodziców.
- Większość badanych (65%) oczekuje od władz szkoły działań mających na celu ograniczenie ryzykownych zachowań uczniów. Przeciwnego zdania jest jedynie 7% respondentów, a reszta nie wyraziła opinii na ten temat.
- Wśród pracowników oświaty 35% uważa, że uczniowie często spędzają nadmiernie dużo czasu online zarówno podczas lekcji, jak i przerw, a 16% ocenia to zjawisko jako bardzo częste. Z kolei 40% twierdzi, że takie sytuacje występują rzadko, a 9% nie dostrzega nadmiernego korzystania z Internetu przez uczniów.
- W większości szkół obowiązuje zakaz używania telefonów komórkowych – 88% szkół zabrania ich podczas lekcji, a 10% również w trakcie przerw.
- Również w większości szkół pomoc psychologiczna jest dostępna dla uczniów, jednak jedynie 41% badanych wskazało, że psycholog jest obecny codziennie na pełen etat. W pozostałych placówkach psycholog pracuje na pół etatu (37%) lub jeszcze rzadziej (9%). Warto zauważyć, że aż 13% uczniów nie ma dostępu do psychologa szkolnego.
- Wyniki wskazują na potrzebę zapewnienia pomocy psychologicznej przez cały tydzień, ponieważ uczniowie regularnie korzystają z tego wsparcia. Najczęściej z pomocy korzysta do 5 uczniów dziennie, ale 15% pracowników obserwuje zapotrzebowanie u nawet do 10 uczniów dziennie, a 6% wskazuje na ponad 10 osób. Tylko 14% respondentów deklaruje, że uczniowie nie korzystają z pomocy psychologicznej, co jest zbliżone do odsetka szkół, w których taka pomoc nie jest dostępna.

- Większość badanych uważa, że dostęp do pomocy psychologicznej w szkołach jest niewystarczający i nieadekwatny do potrzeb dzieci i młodzieży. Odmienne zdania jest jedynie 29% respondentów.
- Pracownicy oświaty oceniają najlepiej relacje między nauczycielami a dyrekcją (65% jako bardzo dobre) oraz między samymi nauczycielami (59% bardzo dobre). Relacje między rodzicami a nauczycielami i rodzicami a uczniami wypadają mniej korzystnie, oceniane głównie jako umiarkowane (odpowiednio 59% i 64%). Ogólna atmosfera szkolna została oceniona pozytywnie: 56% respondentów uważa ją za bardzo dobrą, a 38% za dobrą.
- W odpowiedziach na otwarte pytania pracownicy oświaty podkreślili jako główne zalety szkoły dobrą atmosferę i współpracę między nauczycielami, dyrekcją oraz rodzicami, co jest zgodne z wcześniejszymi ocenami relacji. Wskazali również na bezpieczeństwo i kameralność szkoły; mniejsze klasy pozwalają na bardziej indywidualne podejście do ucznia, co korzystnie wpływa na relacje i ogólną atmosferę w placówce.
- Do najczęściej wymienianych problemów wymagających poprawy w szkołach należą przeciążenie nauczycieli obowiązkami administracyjnymi oraz braki kadrowe, zwłaszcza w obszarze wsparcia psychologicznego. Brak psychologa utrudnia prowadzenie działań wychowawczych i wspieranie rozwoju emocjonalnego uczniów. Pracownicy zwracają również uwagę na dużą liczbę uczniów z trudnościami edukacyjnymi, przy jednoczesnym braku wystarczającej liczby specjalistów, co ogranicza możliwości indywidualnego podejścia. Wskazano także na ograniczenia przestrzenne i przepełnione klasy, które obniżają komfort nauki i pracy.
- Pracownicy oświaty, zapytani o pożądane zmiany w szkołach, wskazali przede wszystkim na potrzebę zatrudnienia większej liczby specjalistów, takich jak psychologów i pedagogów, oraz na zmniejszenie liczby uczniów w klasach. Postulują również ograniczenie obowiązków administracyjnych. Inne proponowane zmiany obejmują rozbudowę infrastruktury szkolnej, w tym tworzenie bezpiecznych przestrzeni do wypoczynku oraz poprawę warunków technicznych, takich jak dostęp do szybkiego Internetu i klimatyzacji.

7.7.3. Porównanie

Rodzice i pracownicy oświaty dostrzegają podobne wyzwania w szkołach, choć różnią się w szczegółach.

Rodzice widzą zagrożenia w nadużywaniu urządzeń, przemocy rówieśniczej i braku tolerancji, podczas gdy pracownicy wskazują na przeciążenie obowiązkami i niewystarczającą pomoc psychologiczną. Obie grupy uznają uzależnienie od mediów i gier za poważny problem.

Pracownicy są lepiej poinformowani o programach profilaktycznych, a rodzice wyrażają silną potrzebę ich intensyfikacji.

Obie grupy oceniają atmosferę w szkołach pozytywnie, z wyższą oceną relacji w gronie nauczycielskim ze strony pracowników.

Rodzice i pracownicy chcą większej liczby specjalistów i lepszej infrastruktury, a rodzice dodatkowo postulują więcej zajęć pozalekcyjnych.

Obie grupy zgadzają się co do potrzeby wzmocnienia wsparcia psychologicznego i profilaktyki w szkołach.

7.8. Spostrzegane działania profilaktyczne

7.8.1. Wnioski dotyczące uczniów

- Uczniowie zostali zapytani, czy mają w swoim otoczeniu przynajmniej jednego przyjaciela. Większość badanych, bo 84,38%, odpowiedziała twierdząco, natomiast 15,62% uczniów zadeklarowało, że nie ma takiej osoby w swoim otoczeniu. Z kolei na pytanie o dorosłego, którego darzą zaufaniem i mogą bez skrępowania poprosić o radę, 79,50% badanych deklaruje obecność takiej osoby w swoim życiu.
- Największa grupa badanych uczniów (35%) raczej odczuwa bezpieczeństwo na terenie szkoły, podczas gdy 34% uczniów deklaruje, że zdecydowanie czuje się tam bezpiecznie. Natomiast 22,16% uczniów nie miało sprecyzowanego zdania, wybierając opcję „Nie wiem, trudno powiedzieć”. 7% uczniów raczej nie czuje się bezpiecznie, a 4% wyraźnie odczuwa brak bezpieczeństwa w szkole. Jeśli chodzi o bezpieczeństwo w domu, znaczna większość, bo 85,25% uczniów czuje się tam bezpiecznie, a kolejne 9,53% raczej

bezpiecznie. Zdecydowane poczucie niebezpieczeństwa w domu dotyczy 1,08% badanych uczniów.

- Największy procent uczniów brało udział w zajęciach o tematyce zagrożeń korzystania z komputera (63%). W większości przypadków dotychczasowe warsztaty profilaktyczne były oceniane zazwyczaj pozytywnie (36,33%). Wysokie oceny pojawiły się też w przypadku zawsze pozytywnej oceny (24,22%) oraz raz pozytywnej, raz negatywnej oceny zajęć (24,63%),
- Uczniowie zapytani o tematykę warsztatów, w których chcieliby wziąć udział w przyszłości najczęściej wskazywali budowanie dobrych relacji z innymi ludźmi (46,24%), wybór przyszłej ścieżki kształcenia/zawodowej (41,51%) oraz zdrowy styl życia (44,95%).

8. Rekomendacje

Zgromadzony w przebiegu badań materiał empiryczny umożliwia stworzenie kompleksowego programu działań optymalnych. Jego elementy zostały szeroko nakreślone w poszczególnych podrozdziałach niniejszego opracowania, a także w podsumowaniu. Niezależnie od tego, aby mogły zostać one skonkretyzowane – a przede wszystkim – wcielone w życie niezbędne będzie podjęcie szeroko zakrojonych i ogólnie skoordynowanych działań mających na celu transformację uwidocznionych tutaj obszarów problemowych przez osoby oraz instytucje bezpośrednio zaangażowane w tworzenie gminnych programów profilaktyki i rozwiązywania problemów społecznych.

Poniżej zaprezentowano jedynie możliwe kierunki działań w tym zakresie, które mogą stanowić inspirację do dalszej pracy na najbliższe lata w zakresie przeciwdziałania problemom społecznym:

- Koniecznym jest podejmowanie dalszych działań mających na celu poprawę komunikacji dzieci i dorosłych, oraz komunikacji między dyrektorami i pracownikami szkół a rodzicami uczęszczających tam dzieci.
- Wskazaniem jest utworzenie przestrzeni do odpoczynku dla młodych, która pozwoli na znalezienie obszaru do rozmów, relaksu oraz umożliwi konstruktywny sposób

spędzania wolnego czasu, ograniczając w ten sposób ich ekspozycję na czynniki ryzyka oraz angażowanie się w zachowania problemowe.

- Rekomenduje się pozostanie przy wprowadzonym zakazie korzystania z telefonów komórkowych w placówkach oświatowych – mając na uwadze realne pozytywne skutki takich ograniczeń oraz zwracając uwagę na rosnący problem wynikający z korzystania z telefonów komórkowych, jest to fakt zauważalny zarówno przez nauczycieli jak i rodziców.
- Zaleca się stopniowe i systematyczne pogłębianie współpracy pomiędzy kluczowymi instytucjami, odpowiadającymi za profilaktykę problemów społecznych w Gminie.
- Wskazane jest dalsze prowadzenie zajęć nakierowanych na kondycję psychiczną młodzieży, zwracając uwagę na tematy, którymi najczęściej zainteresowani byli uczniowie, tj. budowanie dobrych relacji z innymi ludźmi, wybór przyszłej ścieżki kształcenia, czy zdrowy styl życia.
- Zalecane jest promowanie działań profilaktycznych wśród dorosłych – w postaci spotkań z ekspertami, akcji promocyjnych oraz informacyjnych, a także angażowanie rodziców uczniów w programy profilaktyczne realizowane w placówkach oświatowych. Koniecznym jest tworzenie atmosfery wzajemnej życzliwości i wsparcia, które pozwolą na przełamanie lęku i korzystanie z pomocy w miarę istniejących potrzeb.
- W kontekście inicjacji alkoholowej i nikotynowej, które najczęściej miała miejsce poza szkołą oraz w domu, konieczne jest także uświadomienie rodziców, jakie negatywne skutki może mieć społeczne przyzwolenie na spożywanie alkoholu przez dzieci i młodzież.
- Pomimo działań w dziedzinie profilaktyki w szkołach, nadal istnieje potrzeba prowadzenia akcji, programów i warsztatów profilaktycznych dotyczących spożywania i nadużywania alkoholu, wyrobów tytoniowych i narkotyków, w szczególności skupiających się na negatywnym wpływie na zdrowie osób zażywających je w młodym wieku. Należy jednak rozważyć zmianę sposobu i zakresu materiału w przeprowadzanych zajęciach profilaktycznych na bardziej adekwatny do potrzeb odbiorców, jak również zadbać o większą skuteczność i atrakcyjność proponowanych zajęć.
- Ponadto należy zwiększyć liczbę realizowanych rekomendowanych programów profilaktycznych i/lub programów o potwierdzonej skuteczności, gdyż analiza danych

zastanych oraz opinie rodziców i nauczycieli wskazują na niedostateczną liczbę tego typu działań w poprzednich latach.

- Na podstawie dokonanej diagnozy należałoby także rozszerzać ofertę zajęć dodatkowych rozwijających zainteresowania i pasje uczniów. Odwrócenie uwagi od substancji psychoaktywnych i promowanie zdrowego stylu życia z pewnością są częścią profilaktyki.
- Podejmowane działania powinny dążyć do przesunięcia wieku inicjacji alkoholowej i nikotynowej wśród dzieci i młodzieży z uwagi na niekorzystne skutki wczesnego spożywania na układ nerwowy.
- Wyniki badań wskazują na rosnące zapotrzebowanie na wsparcie psychologiczne wśród dzieci i młodzieży. Problemy emocjonalne, takie jak depresja, lęki i trudności w relacjach z rówieśnikami, coraz częściej dotyczą młodych ludzi. W związku z tym konieczne jest zwiększenie liczby specjalistów dostępnych w placówkach oświatowych oraz w Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Świebodzicach.
- Znaczna część ankietowanych uczniów spędza przy urządzeniach elektronicznych powyżej 3 godzin dziennie, często zaniedbując przez to naukę i inne obowiązki. Wskazuje to, że warto wspierać młodych ludzi w możliwie jak najbardziej zrównoważonym wykorzystywaniu komputerów i Internetu. Wskazane jest również podjęcie działań profilaktycznych w tym obszarze. Szczególnie, że znaczna część badanych zadeklarowało doświadczenia przemocy w Internecie oraz kontakt ze szkodliwymi treściami, takimi jak np. pornografia. To dodatkowo wzmacnia rekomendację o prowadzeniu działań na rzecz bezpiecznego korzystania z sieci.
- Warto zwrócić większą uwagę na wsparcie dzieci i młodzieży z uzależnieniem behawioralnym, w szczególności związanymi z korzystaniem z urządzeń elektronicznych.
- Szczególną uwagę należy zwrócić na promowanie w placówkach oświatowych oraz wsparcia dziennego postaw wolnych od przemocy rówieśniczej.
- Należy rozważyć cykliczne warsztaty zajęcia dla rodziców pozwalające na poszerzanie kompetencji opiekuńczo-wychowawczych, realizowane np. przez placówki oświatowe, ze szczególnym uwzględnieniem problemu przemocy fizycznej jako niewłaściwej metody wychowawczej.
- Wszystkie działania profilaktyczne, które realizowane są na terenie Gminy powinny być częściej weryfikowane pod względem efektów, jakie przynoszą, aby móc

na bieżąco dokonywać korekty tych oddziaływań, które nie przynoszą oczekiwanych skutków.

- Należy poszerzyć ofertę szkoleń dla pracowników oświaty przeciwdziałających wypaleniu zawodowemu i przeciążeniu obowiązkami.
- Zaleca się regularne spotkania przedstawicieli poszczególnych instytucji realizujących programy gminne w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom i przemocy w celu bieżącej weryfikacji efektywności podejmowanych działań.

Do roku 2022 Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych musiał być uchwalany na okres jednego roku kalendarzowego, a Gminny Program Przeciwdziałania Narkomanii na 5 lat. Zgodnie z nowelizacją ustawy możliwe stało się uchwalenie programów na okres dłuższy: a mianowicie do 4 lat²⁶. Pomimo tej zmiany, liczne praktyki samorządowe pokazują, że rozwiązanie to nie jest specjalnie popularne i wiele programów uchwalanych jest na jeden rok kalendarzowy.

Okulicz-Kozaryn i Wiech²⁷ piszą, że taka perspektywa jest zdecydowanie za krótka. „To stanowczo za krótko, by można było sensownie zaplanować wprowadzenie widocznej zmiany w życiu mieszkańców gminy, np. doprowadzić do ograniczenia częstości picia alkoholu przez młodzież. Ze względów merytorycznych program powinien być planowany na kilka (najlepiej od trzech do pięciu) lat. Konkretnie plany działania na każdy kolejny rok mogłyby być przyjmowane jako doroczne (obowiązkowe) uchwały rady Gminy. Jednak w samorządach nie ma takiej tradycji. Czy można liczyć na taką zmianę? Argumentem w dyskusji jest Narodowy Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, który jest zawsze opracowany na okres pięciu lat”.

8.1. Profilaktyka przedszkolna

Działania na rzecz przeciwdziałania i prewencji problemów społecznych wśród lokalnej społeczności powinny być kierowane do najmłodszych grup wiekowych, o których często się zapomina. Istotne jest, aby objęte nimi były już dzieci od wczesnego etapu edukacji – najlepiej od przedszkola. Wsparcie na najwcześniejszych etapach edukacyjnych jest kluczowe z punktu

²⁶ Art. 41 pkt 2a Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, (Dz.U.2023.2151 t.j.)

²⁷ Okulicz-Kozarycz, K., Wiech, D. (2011). Przygotowanie do pisania gminnego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, *Świat problemów*.

widzenia problemów wychowawczych oraz konfliktów w rodzinach, z którymi mierzą się rodzice dzieci przedszkolnych. Nie można wykluczyć tej grupy wiekowej, co często się niestety dzieje i należy pamiętać, że działania profilaktyczne w tej grupie odbiorców polegają przede wszystkim na wzmacnianiu czynników chroniących oraz psychoedukacji i działaniach z zakresu promocji zdrowia.

W ostatnich latach na liście programów rekomendowanych pojawił się nowy program „Poruszające Bajki o Emocjach”, który grupą docelową obejmuje dzieci już od 4 roku życia, a także rodziców i nauczycieli. Składa się z 10 spotkań z dziećmi licznych i bogatych materiałów edukacyjnych dla dzieci, rodziców i nauczycieli, a także z dwugodzinnego spotkania dla rodziców oraz dwugodzinnego spotkania dla nauczycieli. Program Poruszające Bajki o Emocjach powstał w celu wspierania rozwoju kompetencji emocjonalno-społecznych dzieci w wieku przedszkolnym, które pomagają w:

- 1) radzeniu sobie z trudnymi sytuacjami,
- 2) komunikowaniu swoich potrzeb i odczuć,
- 3) nawiązywaniu i utrzymywaniu zdrowych relacji z rówieśnikami.

Celem programu jest zatem wzmacnianie umiejętności rozpoznawania emocji u siebie i innych, wyrażania ich w konstruktywny sposób i regulowania ich natężenia.

Tak ukształtowane i wzmocnione na wczesnych etapach życia umiejętności emocjonalne mogą przyczynić się do dobrostanu psychicznego, lepszego rozumienia siebie i lepszego budowania relacji z innymi ludźmi. Ma to kluczowe znaczenie w przeciwdziałaniu zachowań problemowych i ryzykownych.

Zaleca się przeprowadzanie programów o podstawach naukowych wśród dzieci, pracowników przedszkoli i rodziców. Rekomendowanym działaniem jest uwzględnienie tej grupy docelowej w programie profilaktyki oraz nawiązanie współpracy z przedszkolami samorządowymi przez osoby i instytucje publiczne odpowiedzialne za działania profilaktyczne.

8.2. Profilaktyka szkolna - szkolne programy wychowawczo-profilaktyczne

W związku z tym, że regularnie w placówkach oświatowych realizuje się niewiele programów profilaktycznych o podstawach naukowych i potwierdzonej skuteczności – w tym szczególnie tych, które znajdują się w bazie programów rekomendowanych, zaleca się zwiększenie promocji tych programów w ścisłej współpracy z ich beneficjentami, począwszy od dyrektorów szkół, poprzez pedagogów i psychologów szkolnych, aż po rady rodziców i samorządy uczniowskie.

Praktycznym narzędziem służącym temu celowi mogłoby być na przykład uwspólnianie podejmowanych przez Gminę Świebodzice działań zmierzających do pozyskania najbardziej wartościowych programów profilaktycznych oraz ich realizatorów w ścisłej współpracy ze szkołami.

Tworzone szkolne programy wychowawczo-profilaktyczne również oparte powinny być na podstawach naukowych. Powinny one zawierać opis wszystkich zaplanowanych działań zapobiegawczych dostosowanych do potrzeb rozwojowych uczniów i rzeczywistych problemów występujących w społeczności szkolnej oraz aktualnych potrzeb szkoły. Zatem wszelkie działania powinny być skierowane nie tylko do uczniów, ale również do kadry pedagogicznej oraz rodziców. Dodatkowo, rekomenduje się analizę szkolnych programów wychowawczo-profilaktycznych oraz kontakt ze szkołami w celu uzgodnienia możliwości realizowania programów nieodnotowanych w ramach Programu Profilaktyki (szczególnie tych realizowanych z innych środków w tym ze środków własnych placówek oświatowych).

Nauczycielom należy zapewnić dostęp do szkoleń w zakresie rozpoznawania zachowań ryzykownych oraz adekwatnego reagowania i podstaw psychologicznego rozumienia człowieka i jego potrzeb, aby mogli spełniać swój obowiązek wychowawczo-profilaktyczny wobec uczniów. Rola nauczyciela jest niezwykle istotna w budowaniu odporności u dzieci, dlatego warto inwestować w profesjonalne programy edukacyjne rozwijające kompetencje kadry pedagogicznej.

Wdrażanie programów profilaktycznych przygotowujących nauczycieli - realizatorów profilaktyki jest inwestycją w lokalne zasoby kadrowe. Przeszkolenie większej grupy w tej samej szkole może uruchomić pożądane zmiany w instytucji. Do działań profilaktycznych powinno się włączać również rodziców, ponieważ profilaktyka zaczyna się już w domu rodzinnym i działania szkolne powinny być komplementarne do wychowania w rodzinie w celu pełnej skuteczności. Przykładem programu z bazy programów rekomendowanych wpisujących się w te oczekiwania, spełniający również zauważalną przez uczestników badania potrzebę podwyższania kompetencji wychowawczych nauczycieli i rodziców jest program Szkoła dla Rodziców i Wychowawców. Zaleca się jego przeprowadzanie w następnych latach. Program ten koncentruje się na nauczaniu konstruktywnej komunikacji, efektywnego rozwiązywania konfliktów oraz budowaniu autorytetu w oparciu o zasady współpracy, szacunku i zrozumienia. Szkolne programy wychowawczo-profilaktyczne powinny obejmować różne zagrożenia społeczne, w szczególności te związane zarówno z jednostkową dynamiką zmian rozwojowych dzieci, jak i aktualnych zmian na poziomie krajowym czy globalnym. Przykładem takich zmian

na poziomie globalnym i dostosowania do potrzeb są skutki pandemii Covid-19, która niejako wymusiła zmianę nauczania ze stacjonarnego na zdalny i/lub hybrydowy, a w konsekwencji przyniosła nowe problemy i zagrożenia dla dzieci i młodzieży. Kolejnym przykładem skali globalnej jest szybko postępujący rozwój technologiczny, często skorelowany z utrudnioną kontrolą rodzicielską, a niosący ze sobą nowe zagrożenia behawioralne wobec młodych osób. Na poziomie krajowym można jako przykład wymienić zmianę systemu szkolnictwa i formy szkoły gimnazjalnej na ponadpodstawową, która również przyniosła nowe wyzwania wychowawcze i systemowe. Programy wychowawczo-profilaktyczne muszą odpowiadać na potrzeby wszystkich uczniów, zarówno tych, którzy jeszcze nie zetknęli się z używaniem substancji psychoaktywnych, jak i tych, którzy są bardziej narażeni na ryzyko. Dlatego warto realizować profilaktykę uniwersalną, skierowaną do całej populacji uczniów, by zapobiegać inicjacji ryzykownych zachowań. Z kolei profilaktyka selektywna i profilaktyka wskazująca koncentrują się na uczniach z grup ryzyka, zapewniając im bardziej specjalistyczne wsparcie i interwencje, które pomagają zmniejszyć ryzyko wystąpienia problemów związanych z używaniem substancji psychoaktywnych. W tym kontekście realizacja programu Szkolna Interwencja Profilaktyczna (SIP) jest szczególnie ważna. Program ten oferuje wczesną interwencję dla uczniów, którzy wykazują zachowania ryzykowne lub są narażeni na kontakt z substancjami psychoaktywnymi. SIP nie tylko pomaga ograniczyć inicjację używania substancji, ale także uczy młodych ludzi umiejętności radzenia sobie z presją rówieśniczą i trudnymi sytuacjami. Dzięki jego realizacji, szkoły mogą skutecznie odpowiadać na indywidualne potrzeby uczniów z grup ryzyka, zapewniając im wsparcie i edukację na odpowiednim poziomie. Kolejnym ważnym elementem przemyślanego systemu szkolnych oddziaływań prewencyjnych jest wykorzystywanie wielu strategii profilaktycznych, zamiast skupiania się wokół jednego, generalnego działania. Wśród takich strategii powinny się znaleźć działania tj.:

1. działania edukacyjne zawarte w podstawie programowej,
2. realizowane programy profilaktyczne o potwierdzonej wiarygodności - w tym znajdujące się w bazie programów rekomendowanych - dla uczniów, rodziców i nauczycieli,
3. działania interwencyjne oraz szkolne procedury reagowania w sytuacjach kryzysowych,

4. specjalistyczna pomoc pedagogiczno-psychologiczna również dla uczniów, rodziców i nauczycieli,
5. działania informacyjne dla całej społeczności szkolnej, a nawet zawierające propozycje dla środowiska lokalnego,
6. działania alternatywne i integrujące na rzecz środowiska lokalnego, np. artystyczne, społeczne czy charytatywne,
7. działania readaptacyjne dla uczniów i kadry pedagogicznej w przypadku powrotu do nauczania stacjonarnego po dłuższym okresie formy zdalnej,
8. wypracowanie spójnych zasad i przepisów szkolnych, zatwierdzonych przez nauczycieli, rodziców i uczniów.

Istotna jest również współpraca szkoły ze środowiskiem lokalnym. Szkoła jest ważną instytucją, która kreuje młodych obywateli i jest niejako inwestycją w przyszłość danej społeczności. Wielu dyrektorów i nauczycieli wymienia następujące korzyści z wprowadzenia szkolnych programów wychowawczo-profilaktycznych²⁸:

1. program obliguje szkołę do przyglądania się samej sobie – problemom, potrzebom i zasobom;
2. włącza i aktywizuje rodziców;
3. motywuje nauczycieli do podnoszenia kompetencji;
4. obliguje szkołę do oceny efektywności własnych działań wychowawczych i zapobiegawczych;
5. eliminuje działania przypadkowe o małej skuteczności;
6. daje tytuł do ubiegania się o będące w dyspozycji gmin środki finansowe na doskonalenie nauczycieli i zakup wartościowych programów.

8.3. Profilaktyka uzależnień behawioralnych

W ramach nowelizacji ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi w działaniach profilaktycznych należy uwzględnić także przeciwdziałanie

²⁸ Ibidem.

uzależnieniom behawioralnym²⁹. Działania profilaktyczne z zakresu przeciwdziałania uzależnieniom behawioralnym powinny mieć charakter przede wszystkim psychoedukacji różnych grup wiekowych, prowadzenia i organizacji warsztatów i szkoleń w tej tematyce oraz poszerzenia świadomości społecznej w zakresie uzależnień behawioralnych (szczególnie tych mniej znanych przez mieszkańców, takich jak ortoreksja, bigoreksja). Dodatkowo profilaktyka powinna bazować na wzmacnianiu czynników chroniących, do których należą przede wszystkim dobre relacje oraz umiejętności konstruktywnego radzenia sobie ze stresem (treningi redukcji stresu). Należy zwrócić uwagę na to, aby urządzenia elektroniczne wykorzystywać w celach edukacyjnych i rozwojowych, a także zachęcać i przygotować dzieci i młodzież do samodzielnego weryfikowania informacji znalezionych w sieci.

W celu przeciwdziałania uzależnieniom behawioralnym powstały różne programy profilaktyki uniwersalnej, które przede wszystkim bazują na wzmacnianiu czynników chroniących. Programy profilaktyki uzależnień behawioralnych skierowane do dzieci powinny obejmować grupę najwyższego ryzyka, a zatem dzieci w wieku między 11 a 14 rokiem życia, powinny trwać minimum 10h i cechować się pozytywną ewaluacją. Obecnie istnieje program profilaktyki uzależnień behawioralnych, który poddawany jest ewaluacji i w najbliższym czasie może zostać uznany w krajowym systemie rekomendacji programów profilaktycznych³⁰. Jest to program „Stawiam na siebie” autorstwa Fundacji Praesterno (uczniowie w wieku 13-15 lat).

Natomiast rekomendację uzyskał już inny program dotyczący uzależnień behawioralnych pod tytułem „Wspólne kroki w Cyberświecie” Fundacji Poza Schematami (uczniowie klas III szkół podstawowych). „Stawiam na siebie” jest programem mającym na celu zmniejszenie ryzyka angażowania się przez młodzież w zachowania ryzykowne (ze szczególnym uwzględnieniem nadużywania komputera i Internetu) poprzez: pogłębienie wiedzy o zagrożeniu uzależnieniami behawioralnymi wśród młodzieży i jej rodziców, wspomaganie prawidłowego rozwoju psychoemocjonalnego i społecznego młodzieży, a także pogłębienie wiedzy rodziców odnośnie czynników chroniących i czynników ryzyka w celu wspomagania zharmonizowanego rozwoju młodzieży po zakończeniu realizacji programu. Młodzież uczestniczy w 10 spotkaniach

²⁹ Znowelizowany art. 18² pkt 1 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz.U.2023.2151 t.j.) wprowadzający art. 2 pkt 7 Projektu.

³⁰ System rekomendacji działa od 2010 r. we współpracy Krajowego Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom, Ośrodka Rozwoju Edukacji oraz Instytutu Psychiatrii i Neurologii. Szczegółowe informacje na stronie: <https://programyrekomentowane.pl/strony/o-systemie-rekomendacji,116> (dostęp: 15.11.2023 r.)

trwających 1 godzinę lekcyjną, a rodzice w trzech spotkaniach, każde po 2 godziny³¹. Program „Wspólne kroki w Cyberswiecie” skierowany jest zarówno do uczniów, jak i rodziców. Składa się z 10 spotkań z uczniami (45 min każde), spotkania wprowadzającego z rodzicami oraz spotkania kończącego z uczniami i rodzicami. Promuje budowanie dobrych więzi ze szkołą i opiekunami, które działają jako podstawowy czynnik chroniący według autorów programu³². Do głównych celów programu należą: wzmocnienie umiejętności radzenia sobie z emocjami, wzmocnienie umiejętności komunikowania się i budowania relacji, zwiększenie wiedzy i umiejętności na temat bezpiecznego korzystania z Internetu i innych mediów elektronicznych, zwiększenie wiedzy na temat zagrożeń wiążących się z korzystaniem z Internetu i mediów elektronicznych, w tym: cyberprzemocy, hejtowania i innych zachowań antyspołecznych w sieci. Jak wynika z przeprowadzonych w ramach diagnozy badania, problem nadmiernego korzystania z urządzeń elektronicznych jest najistotniejszą kwestią dotyczącą młodych mieszkańców Gminy.

Korzystanie z urządzeń elektronicznych dotyczy nie tylko dzieci i młodzieży w wieku szkolnym, ale na długo przed tym okresem dzieci w wieku nawet kilkunastu miesięcy mają kontakt z urządzeniami elektronicznymi, a tym samym z treściami obecnymi w Internecie (filmy odtwarzane małym dzieciom przez rodziców). W związku z tym działania z zakresu profilaktyki powinny być skierowane także do rodziców młodszych dzieci w wieku przedszkolnym, a nawet żłobkowym (profilaktyka skierowana do rodziców).

8.4. Problem narkotykowy

Problem narkotykowy stanowi jedno z najpoważniejszych wyzwań zdrowotnych i społecznych współczesnych społeczeństw. Używanie substancji psychoaktywnych wiąże się z ryzykiem uzależnienia, poważnymi konsekwencjami zdrowotnymi oraz wzrostem przestępczości. Szczególnie narażone na kontakt z narkotykami są młode osoby, które mogą nie zdawać sobie sprawy z pełnych konsekwencji ich używania. W związku z tym, działania profilaktyczne nakierowane na przeciwdziałanie narkomanii są niezbędne, aby zapobiegać inicjacji narkotykowej, minimalizować skutki zdrowotne oraz społeczne, a także redukować zjawisko przestępczości związanej z dystrybucją i używaniem tych substancji. Profilaktyka

³¹ Stawiam na siebie. Profilaktyka uzależnień behawioralnych. Podręcznik realizatora Fundacja Praesterno, Warszawa.

³² Źródło: <https://fundacijapozaschematami.pl/projekty/wspolne-kroki-w-cyberswiecie/> (dostęp 15.11.2023 r.)

powinna obejmować edukację, wsparcie psychologiczne oraz ścisłą współpracę z instytucjami zajmującymi się bezpieczeństwem publicznym.

W kontekście edukacji i profilaktyki szkolnej szczególnie istotne jest wdrożenie programów edukacyjnych dotyczących ryzyka związanego z używaniem substancji psychoaktywnych, takich jak program rekomendowany Unplugged. Jest to rekomendowany program profilaktyczny skierowany do młodzieży w wieku 12-14 lat, którego głównym celem jest przeciwdziałanie inicjacji używania substancji psychoaktywnych, takich jak alkohol, tytoń i narkotyki. Program realizowany jest w formie interaktywnych lekcji i warsztatów, które angażują uczniów do refleksji nad własnymi wyborami i decyzjami, oraz uczy ich, jak unikać ryzykownych sytuacji. Należy również rozważyć organizację akcji informacyjnych skierowanych do lokalnej społeczności, które będą edukować mieszkańców na temat dostępnych form wsparcia, skutków zażywania substancji psychoaktywnych, oraz sposobów uzyskania pomocy.

Ważnym elementem działań jest również współpraca z policją, która powinna opierać się nie tylko na egzekwowaniu prawa, ale także na wspieraniu programów prewencyjnych i informacyjnych. Wspólne działania z zakresu profilaktyki oraz monitorowania sytuacji na lokalnym rynku substancji psychoaktywnych mogą przyczynić się do zmniejszenia skali problemu.

8.5. Programy monitorowania sprzedaży alkoholu metodą „tajemniczego klienta”

Analiza wyników audytów z 2021 i 2022 roku pokazuje znaczną poprawę w podejściu sprzedawców do kwestii sprzedaży alkoholu nieletnim. W 2022 roku liczba sprzedawców, którzy nie poprosili o dowód, zmalała z 36 do 12. Równocześnie, liczba sprzedawców, którzy zapytali o dowód osobisty, wzrosła z 7 w 2021 roku do aż 30 w 2022 roku. Zgodnie z doświadczeniem Centrum Działań Profilaktycznych, zebranymi na obszarach, gdzie program był już realizowany (przez CDP) – zmiany są trwałe i utrzymują się przez wiele lat. Planując, na przyszłość, podobne zadania należy brać pod uwagę nie tylko zjawisko samoistnego zanikania w czasie efektów szkoleniowych, lecz również bardzo wysoką rotację personelu w sklepach i lokalach gastronomicznych. W związku z tym, niezwykle istotnym czynnikiem jest powtarzalność programu, a także planowanie kontroli punktów sprzedaży w oparciu

o wyniki tego typu badań. Wpisuje się to w powszechnie akceptowaną – zarówno przez mieszkańców, jak i samych sprzedawców – ideę, którą można streścić słowami, że edukacja i sprawdzanie, a gdy trzeba wyciąganie konsekwencji jest wskazane.

Dodatkowo, należy zwrócić uwagę na fakt istniejącej rozbieżności między danymi zastanymi z Komisariatu Policji, a wynikami badania „tajemniczego klienta”. Jak wskazują dane z Policji, w ciągu ostatnich trzech lat odnotowano jedną próbę sprzedaży alkoholu nieletnim, natomiast w przeprowadzonym audycie, w prawie co drugim ankietowanym punkcie sprzedaży doszłoby do takiej sytuacji. Pokazuje nam to dodatkowe niebezpieczeństwo, kupująca młodzież alkohol może czuć się bezkarnie, gdyż prawdopodobieństwo odnotowania sprzedaży i zgłoszenie jej na policję, jest kwestią bardzo rzadko występującą.

Głównym celem programu monitorowanego zakupu alkoholu jest ograniczenie naruszeń prawa w zakresie sprzedaży i podawania napojów alkoholowych osobom nieuprawnionym, w tym szczególnie dzieci i młodzieży, oraz zwiększenie ilości sprzedawców, którzy kontrolują dowód osobisty młodo wyglądających klientów, a także są w stanie wychwycić osoby nietrzeźwe i odmówić im sprzedaży alkoholu. Procedura ta, poza wyżej opisanymi, korzyściami może posłużyć również do tworzenia analiz przed kontrolnych w oparciu o art. 47.1 ustawy prawo przedsiębiorców.

8.6. Kontrole przestrzegania zasad i warunków zezwoleń na sprzedaż i podawanie napojów alkoholowych

Oplaty wnoszone przez przedsiębiorców na „fundusz korkowy” pochodzą przede wszystkim z realizacji art. 1 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi³³. Sednem takiego przepisu jest to, aby władze wydawały na profilaktykę tym więcej pieniędzy im większe jest spożycie alkoholu w danej gminie. Jak twierdzą specjaliści KCPU (dawniej PARPA) w publikacji „zadania i kompetencje komisji rozwiązywania problemów alkoholowych” kontrola oświadczeń opłat pochodzących z zezwoleń na sprzedaż alkoholu jest metodą na powiększenie funduszu alkoholowego. Jak stwierdzają kontrolerzy NIK w swoich

³³ Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 2151)

raportach dotyczących opłat pochodzących z zezwoleń na sprzedaż alkoholu, kontrolę ilości sprzedawanego alkoholu albo nie są przeprowadzane, albo są przeprowadzane w niewystarczający sposób; w większości na poziomie sprawdzenia samych dokumentów bez sprawdzenia tego, co się w dzieje w samym sklepie.

8.7. Problem przemocy – „Niebieskie Karty”

Przeciwdziałanie przemocy domowej w tym zmniejszenie zjawiska przemocy domowej, ochrona osób doznających przemocy oraz wzrost dostępu do pomocy specjalistycznej poprzez poprawę i wzmacnianie systemu przeciwdziałania przemocy domowej, profilaktykę i edukację społeczną, działania interwencyjne oraz zapewnienie bezpieczeństwa osób krzywdzonych, wsparcie osób uwikłanych w przemoc, jak również doskonalenie zawodowe kadr lokalnego systemu przeciwdziałania przemocy stanowi ogólny cel działań w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej. Na terenie Gminy Świebodzice pracuje Zespół Interdyscyplinarny, którego jednym z zadań w celu dokonania diagnozy i oceny sytuacji w związku ze zgłoszonym podejrzeniem przemocy domowej jest powoływanie grup diagnostyczno-pomocowych realizujących zadania zgodnie z Ustawą o przeciwdziałaniu przemocy domowej. W 2023 roku miejsce miały 4 spotkania Zespołu Interdyscyplinarnego.

Istotnym działaniem wydaje się rozpowszechnianie wiedzy dotyczącej procedury „Niebieskie Karty”, szczególnie, że przebadana grupa mieszkańców deklaruje dość niski poziom wiedzy w obszarze form pomocowych dostępnych na terenie Gminy. Kampania dotycząca „Niebieskich Kart” mogłaby przekonać więcej osób do jej zakładania, zwłaszcza, że zjawisko przemocy domowej narasta. Autorzy badania rekomendują, że warto systematycznie informować grupy docelowe (pracowników oświaty oraz instytucji medycznych) o istnieniu i funkcji „Niebieskich Kart” oraz konsekwencjach zainicjowanie tej procedury. Dodatkowo należy wprowadzić systematyczne szkolenia dla pracowników instytucji społecznych, takich jak Ośrodek Pomocy Społecznej, policja oraz szkoły, aby lepiej rozumieli mechanizmy przemocy i potrafili skutecznie interweniować.

Istotna jest również kwestia monitorowania dalszych losów podopiecznych korzystających ze wsparcia OPS w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej, ze względu na problem ponownego wszczynania procedur „Niebieskie Karty” w rodzinach, w których procedurę zakończono. W celu zbadania tego problemu należy zwrócić uwagę na monitorowanie procedury „Niebieskie Karty” w tym monitorowanie sytuacji osób doznających przemocy domowej,

a także zagrożonych wystąpieniem przemocy domowej również po zakończeniu procedury przez służby działające w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej i przeprowadzenie badań ewaluacyjnych.

Niezwykle istotne w omawianym kontekście wydają się być również działania zmierzające do poszerzania kompetencji członków Zespołu Interdyscyplinarnego w postaci wysokojakościowych szkoleń i superwizji. Jednym z ich celów powinno być przeciwdziałanie wypaleniu zawodowemu tej grupy, która jest – podobnie jak członkowie Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych – dosyć podatna na to wyjątkowo niekorzystne zjawisko.